

L'Ambasciata d'Italia a Baku

L'Ambasciata d'Italia a Baku

6	<i>Messaggio del Segretario Generale del Ministero degli Affari Esteri e della Cooperazione Internazionale, Amb. Elisabetta Belloni</i>	23	L'evoluzione dei rapporti tra Italia e Azerbaijan dall'istituzione della Repubblica Democratica dell'Azerbaijan ai nostri giorni
10	<i>Messaggio dell'Ambasciatore d'Italia in Azerbaijan, Augusto Massari</i>	24	<i>L'Italia e la Repubblica Democratica dell'Azerbaijan</i>
14	<i>"Azerbaijan e Italia: le radici profonde di un'amicizia in evoluzione e il futuro della nostra collaborazione". Intervento del Presidente della Repubblica Sergio Mattarella presso l'Università "Azerbaijan Diplomatic Academy" in occasione della visita di Stato del Presidente presso la Repubblica dell'Azerbaijan (Baku, 18 luglio 2018)</i>	31	<i>L'Italia e l'Azerbaijan durante il periodo sovietico</i>
		34	<i>L'Italia e la Repubblica dell'Azerbaijan. Instaurazione delle relazioni diplomatiche.</i>
		40	<i>Apertura della missione diplomatica italiana in Baku e ininterrotto incremento della cooperazione bilaterale</i>
		67	La residenza dell'Ambasciatore d'Italia
		68	<i>"La finestra sul Caspio": un edificio incastonato tra i due volti di Baku</i>
		86	<i>Breve introduzione di Icheri Sheher, la Città vecchia di Baku</i>
		93	La nuova Cancelleria dell'Ambasciata d'Italia
		94	<i>La storica via Molokanskaja, oggi Khagani</i>
		102	<i>Il trasferimento dell'Ambasciata al Landmark, volto moderno dell'antico mulino Skobelev</i>
		110	<i>Gli interni all'insegna del miglior "Made in Italy" contemporaneo</i>
		124	<i>Sintesi in lingua inglese</i>

Mündəricat

8	<i>İtaliya Xarici İşlər və Beynəlxalq Əməkdaşlıq Nazirliyinin Baş Katibi Elizabetta Belloninin mesajı</i>	23	Azərbaycan Xalq Cümhuriyyətinin yaranmasından günümüzədək İtaliya - Azərbaycan münasibətlərinin inkişafı
12	<i>İtaliya Respublikasının Azərbaycan Respublikasındakı Səfiri Auqusto Massarinin mesajı</i>		
19	<i>“Azərbaycan və İtaliya: inkişaf edən dostluğun dərin kökləri və əməkdaşlığımızın gələcəyi”. İtaliya Respublikasının Prezidenti Sercio Mattarellanın Azərbaycan Respublikasına rəsmi səfəri zamanı Azərbaycan Diplomatik Akademiyasında səsləndirdiyi mühazirəsi (Bakı, 18 iyul 2018-ci il)</i>	28	<i>İtaliya və Azərbaycan Xalq Cümhuriyyəti</i>
		32	<i>İtaliya və Azərbaycan sovet hakimiyyəti dövründə</i>
		36	<i>İtaliya və Azərbaycan Respublikası. Diplomatik münasibətlərin yaranması.</i>
		44	<i>İtaliya diplomatik nümayəndəliyinin Bakıda təsis edilməsi və daimi inkişafda olan ikitərəfli əməkdaşlıq</i>
		67	İtaliya Səfirinin iqamətgahı
		72	<i>“Xəzərə baxan pəncərə”: İki Bakının qovşağında yerləşən bina</i>
		87	<i>Bakının qədim şəhəri İçərişəhər haqqında qısa məlumat</i>
		93	İtaliya Səfirliyinin yeni inzibati binası
		98	<i>Tarixi Malakanskaya, bugünkü Xaqani küçəsi</i>
		106	<i>Səfirliyin inzibati binasının “Landmark” biznes mərkəzinə köçürülməsi - qədim Skobelev dəyirmanının yeni həyatı</i>
		111	<i>Ən keyfiyyətli və müasir “Made in Italy” ilə döşənmiş interyer</i>
		124	<i>Mətnlərin ingilis dilində xülasəsi</i>

Sono molto lieta di introdurre questa pubblicazione dell'Ambasciata d'Italia a Baku, che celebra la nuova e moderna Cancelleria diplomatica e consolare e ripercorre lo straordinario sviluppo dei rapporti tra l'Italia e l'Azerbaigian dal 1992, anno di stabilimento delle relazioni diplomatiche, a oggi.

Si tratta di un volume prezioso perché, oltre a valorizzare gli ambienti dell'Ambasciata e della residenza, mette in luce aspetti meno noti della storia delle relazioni bilaterali, come ad esempio l'attenzione che l'Italia rivolse ai rapporti con lo Stato azerbaigiano sin dalla sua "prima indipendenza", proclamata il 28 maggio del 1918.

I rapporti tra Italia e Azerbaigian hanno conosciuto un'eccellente intensificazione negli ultimi decenni, frutto innanzitutto di una consuetudine di visite istituzionali di alto livello, culminate in quelle del Presidente Mattarella a Baku nel 2018 e del Presidente Aliyev a Roma nel 2020. Nell'ambito dei molti incontri a livello diplomatico, desidero menzionare le fruttuose consultazioni che ho condotto alla Farnesina nel marzo 2019.

Alla tradizionale collaborazione nel settore energetico – l'Azerbaigian è da tempo ai primissimi posti tra i nostri fornitori di greggio e, con la consegna da quest'anno dei primi metri cubi di gas attraverso il metanodotto TAP, ha consolidato la sua posizione di partner strategico – si è affiancata la crescita di partenariati industriali in diversi settori e del flusso di studenti e giovani professionisti in entrambe le direzioni. Un rapporto stretto e intenso, che non è mai venuto meno, nemmeno nei difficili momenti dell'emergenza Covid-19, quando anzi esso si è rafforzato. Ricordo infatti, con gratitudine, la decisione del Governo azeri di riservare una generosa donazione alla

nostra Protezione Civile, all'Istituto Spallanzani di Roma e all'Ospedale Sacco di Milano nella primavera del 2020, alla quale ha fatto seguito, nell'estate dello stesso anno, una missione della Protezione Civile italiana a Baku composta da medici e infermieri.

L'elevazione del profilo dell'Ambasciata d'Italia a Baku rientra in questa decisa tendenza all'approfondimento delle nostre relazioni. Se l'edificio storico continuerà a servire come residenza del Capo Missione e, in prospettiva, prestigiosa sede per eventi culturali e promozionale, la nuova Ambasciata garantirà infatti ai connazionali e ai visitatori un ambiente più ampio, funzionale ed elegante, rispondendo al sensibile incremento della presenza italiana e alla sempre forte "domanda" di Italia.

Per citare le parole pronunciate dal Presidente della Repubblica Mattarella nella sua prolusione all'Università ADA di Baku nel luglio 2018, riportata integralmente in questo volume, l'Italia ha consolidato, negli ultimi anni, il ruolo di terminale di un vero e proprio "ponte tra il Caspio e il Mediterraneo". L'impegno del Ministero degli Affari Esteri e della Cooperazione Internazionale è quello di mantenere questo importante ruolo attraverso nuove collaborazioni e iniziative con il Governo azerbaigiano.

çətin zamanda İtaliyanın Mülki Müdafiə İdarəsinə, Romanın “Lazzaro Spallanzani” İnstitutuna və Milanın “Sacco” Xəstəxanasına səxavətli ianəsini bir daha minnətdarlıqla xatırlayıram. Ardınca həmin ilin yay aylarında İtaliya Mülki Müdafiə İdarəsinin həkim və tibb işçilərindən ibarət tibbi heyətinin Bakıya səfəri baş tutmuşdur.

İtaliyanın Bakıdakı Səfirliyinin profilinin yüksəldilməsi münasibətlərimizin dərinləşməsi istiqamətində aparılan konkret tendensiyalar sırasında yer alır. İçərişəhərdə yerləşən tarixi bina Səfirin iqamətgahı kimi və gələcəkdə mədəniyyət və təşviq tədbirlərinin təşkil ediləcəyi nüfuzlu bina kimi fəaliyyət göstərəkən, Səfirliyin yeni inzibati binası italyan vətəndaşlarına və ziyarətçilərə İtaliyanın bölgədəki həssas inkişafına və getdikcə artan tələbatına uyğun şəkildə daha geniş, funksional və zərif mühit təqdim edəcəkdir.

2018-ci ilin iyul ayında İtaliya Respublikasının Prezidenti Sergio Mattarellanın ADA Universitetində səsləndirdiyi, tam mətni bu kitabı daxil edilən mühazirəsində deyildiyi kimi, İtaliya son illərdə “Xəzər və Aralıq dənizləri arasında körpü”-nün sözün əsl mənasında son məntəqəsi qismində öz rolunu möhkəmlətməmişdir. İtaliya Xarici İşlər və Beynəlxalq Əməkdaşlıq Nazirliyinin öhdəliyi Azərbaycan Hökuməti ilə yeni əməkdaşlıqlar və təşəbbüslər hesabına bu rolu qoruyub saxlamaqdır.

İtaliyanın Bakıdakı Səfirliyinin yeni və müasir İnzibati və konsulluq binasına və 1992-ci ildən bəri İtaliya və Azərbaycan arasında qurulmuş diplomatik əlaqələrin möhtəşəm inkişafına həsr edilmiş bu kitabı təqdim etməkdən məmnunluq duyuram.

Bu qiymətli kitabda Səfirliyin və səfirin iqamətgahının yerləşdiyi məkanlar barədə danışılmaqla yanaşı, həm də ikitərəfli münasibətlərin hamı tərəfindən bilinməyən bəzi məqamları, məsələn İtaliyanın 1918-ci ilin may ayının 28-də elan olunmuş Azərbaycan Dövləti ilə əlaqələrə “ilk müstəqillik” illərindən bəri daima diqqətlə yanaşdığı işıqlandırılır.

2018-ci ildə Prezident Sergio Mattarellanın Bakıya və 2020-ci ildə Prezident İlham Əliyevin Romaya səfərləri ilə zirvəyə çatmış yüksək səviyyəli rəsmi səfərlər ənənəsinin nəticəsi olaraq İtaliya və Azərbaycan arasında əlaqələr son onillikdə sürətli güclənmə dövrü yaşamışdır. Diplomatik səviyyədə keçirilən çoxsaylı görüşlər arasında 2019-cu ilin mart ayında İtaliya Xarici İşlər və Beynəlxalq Əməkdaşlıq Nazirliyində mənim sədrliyimlə keçirilən məsləhətləşmələri qeyd etmək istərdim.

Azərbaycanın uzun illərdir ki, İtaliyanın xammal tədarükçüsü olaraq ilk sıralarda yer aldığı və TAP qaz kəmərinin işə düşməsi ilə strateji tərəfdaş olaraq öz mövqeyini möhkəmləndirdiyi energetika sektorunda mövcud ənənəvi əməkdaşlığa sənayenin müxtəlif sektorlarında qurulmuş tərəfdaşlıqlar və tələbə və gənc mütəxəssislərin hər iki istiqamətdə axını ilə müşayiət olunan əməkdaşlıqlar da əlavə edilmişdir. Ölkələr arasında Covid-19 kimi çətin pandemiya dövründə səngiməyən, əksinə daha da möhkəmlənən dərin və güclü əlaqələr mövcuddur. Azərbaycan hökumətinin 2020-ci ilin yaz aylarında yaranmış

Quando sono arrivato a Baku nell'agosto del 2017 uno dei primi dossier di cui mi sono occupato è stato quello del trasferimento degli uffici dell'Ambasciata d'Italia in una nuova sede.

Diverse erano le ragioni che ci avevano spinto ad avanzare alla Farnesina la richiesta di elevare il profilo della nostra Missione Diplomatica in Azerbaijan: la necessità di accogliere adeguatamente l'aumento di personale di ruolo nell'organico dell'Ambasciata; l'opportunità di integrare l'ufficio per gli scambi con l'estero (Agenzia ITA-ICE) con quelli delle Cancellerie diplomatica e consolare; l'esigenza di disporre di maggiori spazi per il pubblico; l'occorrenza di creare ambienti più moderni seguendo il *design* contemporaneo italiano; ecc..

Il Ministero degli Affari Esteri e della Cooperazione Internazionale (Ispettorato Generale e Direzione Generale per l'Amministrazione, l'informatica e le Comunicazioni) ha subito colto tali ragioni e accompagnato da vicino l'Ambasciata durante tutto il progetto. Insieme al trasferimento degli uffici dell'Ambasciata, con la Direzione Generale per l'Amministrazione, l'informatica e le Comunicazioni abbiamo inoltre portato a termine un'altra importante operazione immobiliare: l'acquisto del 'Palazzo *Icheri Sheher*', ove è ubicata la Residenza dell'Ambasciatore d'Italia, nel cuore della città vecchia di Baku, patrimonio mondiale dell'UNESCO.

Questo volume intende dunque celebrare la nuova sede dell'Ambasciata d'Italia e la residenza dell'Ambasciatore, per introdurre i lettori in un'affascinante scoperta del contesto storico, politico e urbanistico in cui i due palazzi che ospitano la Missione Diplomatica italiana in Azerbaijan sono integrati.

Un contesto di relazioni, quello fra l'Italia e queste terre, che affonda le radici nell'antichità, quando Roma apparve nella regione per contendersi con l'Impero dei Parti l'influenza sui regni caucasici. La marcia di Pompeo sul Caucaso e l'arrivo della Legione XII Fulminata in riva al Caspio sono cantati da storici e poeti. I contatti nel Medioevo fra le dinastie che hanno regnato in questa regione e l'Italia sono conservati negli archivi storici. Marco Polo narra il suo passaggio su queste terre ne "Il Milione". La complementarità fra le risorse naturali azere e lo sviluppo industriale italiano caratterizzò le relazioni fra i due paesi dopo la Prima Guerra Mondiale, con la prima indipendenza dell'Azerbaijan. Il legame fra il Caspio e il Mediterraneo assume oggi una rilevanza strategica e il completamento del metanodotto TAP, nell'ambito del Corridoio Meridionale del Gas, forgia i rapporti energetici e politici fra Italia e Azerbaijan.

Le relazioni bilaterali italo-azerbaigiane sono culminate con la storica Visita di Stato del Presidente della Repubblica, Sergio Mattarella, avvenuta nel luglio 2018, la prima di un Capo dello Stato italiano in Azerbaijan. A tale visita ne sono seguite, poi, due in Italia di altrettanta rilevanza storica: quella del Primo Vice Presidente dell'Azerbaijan, Mehriban Aliyeva, nel settembre 2018, la prima all'estero compiuta dalla Signora Aliyeva nella sua veste istituzionale di Vice Capo dello Stato azerbaijano; quella del Presidente dell'Azerbaijan, Ilham Aliyev, nel febbraio 2020, prima Visita di Stato di un Presidente azerbaijano in Italia.

È naturale che a un tale approfondimento delle relazioni bilaterali sia seguito un ampliamento della nostra presenza diplomatica a Baku. Ciò è avvenuto all'insegna del *Made in Italy*: nel *design*, negli arredi, nell'architettura, nello stile.

Il trasferimento dell'Ambasciata, avvenuto il 23 ottobre 2020, giunge quasi esattamente a un secolo dalla definitiva partenza da Baku del Tenente Enrico Insom, che rappresentò in Azerbaijan la Regia Agenzia Politica, inviata dal Governo italiano nelle nazioni transcaucasiche nel 1919. È una felice coincidenza che la nuova Ambasciata si trovi nella stessa via, nel centro di Baku, dove il Tenente Insom aveva stabilito i propri uffici.

Da qui prosegue un cammino che, ne sono fiducioso, sarà segnato da nuovi successi.

2017-ci ilin avqustunda Bakıya gəldikdən sonra məşğul olduğum ilk məsələlərdən biri İtaliya Səfirliyinin yeni binaya köçürülməsi oldu.

İtaliya Xarici İşlər və Beynəlxalq Əməkdaşlıq Nazirliyinə Azərbaycandakı diplomatik missiyanın profilinin yüksəldilməsi üçün müraciət etməyimizin bir neçə əsası var idi: Səfirliyin sayı artan italyan əməkdaşlarının adekvat şəkildə ofislərə yerləşdirilməsinə ehtiyac; Səfirliyin İnzibati və konsulluq binasının Xarici Ticarət İnstitutu ilə integrasiyası imkanı; ziyarətçilər üçün daha geniş məkana tələbat; dövrün müasir italyan dizaynına uyğun məkanların yaradılması və s.

İtaliyanın Xarici İşlər və Beynəlxalq Əməkdaşlıq Nazirliyi (Baş İnspektorluq və Təsərrüfat, informatika və kommunikasiya İdarəsi) ilk müraciətimizdən bizi dəstəklədi və layihənin bütün mərhələlərində Səfirliyə yaxından bələdçilik etdi. Səfirliyin inzibati binasının köçürülməsi ilə yanaşı, biz Təsərrüfat, informatika və kommunikasiya İdarəsi ilə birgə digər əhəmiyyətli daşınmaz əmlak layihəsini də tamamladıq: UNESCO-nun Mədəni irs siyahısına daxil edilmiş, Bakının tarixi mərkəzi hesab olunan İçərişəhərdə yerləşən və bugün Səfirin iqamətgahı kimi fəaliyyət göstərən "İçərişəhər iqamətgahı"-nı satın aldıq.

Beləliklə, bu kitabın nəşri ilə İtaliya diplomatik missiyasının iki binasının da daxil olduğu tarixi, siyasi və urbanizasiya kontekstində baş vermiş maraqlı məqamlarla oxucunu tanış etmək məqsədilə İtaliya Səfirliyinin yeni binaya köçürülməsini və səfirin iqamətgahının yerləşdiyi binanın satın alınmasını qeyd edirik.

Söhbət bu torpaqlar ilə İtaliya arasında kökləri qədim dövrlərə - Romanın Qafqaz dövlətləri üzərində təsir qazanmaq

məqsədilə Parfiya imperatorluğu ilə mübarizə aparmaq üçün bölgədə meydana çıxdığı zamana qədər gedib çatan əlaqələr konteks-tindən gedir. Pompeyin Qafqaza yürüşü və Xəzər sahillərinə XII "Fulminata" Legionunun gəlişi tarixçilərin və şairlərin qələmində canlanmışdır. Orta əsrlərdə bu ərazidə və İtaliyada hökm sürən sülalələr arasındakı münasibətlər tarixi arxivlərdə qorunur. Marko Polo "İl Milione" əsərində bu torpaqlardan bəhs edir. Azərbaycanın təbii sərvətləri ilə İtaliyanın sənaye inkişafının bir-birini tamamlaması Birinci dünya müharibəsindən sonra Azərbaycanın ilk müstəqillik illərində iki ölkə arasındakı münasibətləri səciyyələndirən məqam oldu. Xəzər ilə Aralıq dənizi arasındakı əlaqə bu gün strateji əhəmiyyət kəsb edir və Cənub Qaz Dəhlizi çərçivəsində TAP layihəsinin tamamlanması İtaliya ilə Azərbaycan arasında energetika və siyasi əlaqələrə forma verir.

İtaliya-Azərbaycan ikitərəfli münasibətləri İtaliya Respublikasının Prezidenti Sercio Mattarellanın 2018-ci ilin iyul ayında Azərbaycana ilk tarixi səfəri ilə öz zirvəsinə çatdı. Bu səfərin ardından İtaliyaya tarixi əhəmiyyətli iki səfər baş tutdu: 2018-ci ilin sentyabr ayında Azərbaycan Respublikasının Birinci vitse-prezidenti Mehriban Əliyevanın bu vəzifəyə təyin olunduqdan sonra səfər etdiyi ilk ölkə olaraq tarixə keçən İtaliya səfəri; 2020-ci ilin fevral ayında Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyevin İtaliyaya ilk tarixi Dövlət səfəri.

İkitərəfli münasibətlərin dərinləşməsinin ardından Bakıdakı İtaliya diplomatik missiyasının fəaliyyətinin genişlənməsi təbii haldır. Bu prosesdə "Made in Italy" təcrübəsindən istifadə etdik: dizaynda, mebellərdə, memarlıqda və üslubda.

2020-ci il oktyabrın 23-də Səfirliyin yeni ünvana köçürülməsi İtaliya hökuməti tərəfindən 1919-cu ildə Zaqafqaziya respublikalarına göndərilən Kral Siyasi Agentliyinin Bakı üzrə nümayəndəsi leytenant Enriko İnsomun Bakını tərk etməsindən məhz bir əsr sonra baş vermişdir. Xoşbəxt təsadüfün nəticəsi olaraq Səfirliyin yeni inzibati binası vaxtikən leytenant İnsomun missiyasını icra etdiyi bina ilə eyni küçədə yerləşir.

Buradan başlanğıcını götürən bu yolda, inanıram ki, yeni uğurlar əldə ediləcəkdir.

“Azerbaijani e Italia: le radici profonde di un’amicizia in evoluzione e il futuro della nostra collaborazione”. Intervento del Presidente della Repubblica Sergio Mattarella presso l’Università “Azerbaijan Diplomatic Academy” in occasione della visita di Stato del Presidente presso la Repubblica dell’Azerbaijani (Baku, 18 luglio 2018).

Magnifico Rettore,
Autorità,
Cari Studenti,

sono lieto e onorato di poter prendere la parola davanti a voi quest’oggi. Ringrazio di cuore il Rettore Hafiz Pashayev per aver organizzato questo incontro e per la generosa accoglienza riservatami.

Prestigiosi capi di Stato hanno avuto il privilegio, prima di me, di prendere la parola in questo *auditorium* e fra questi Shimon Peres, figura di grande rilievo internazionale. Presenze che testimoniano le scelte di apertura verso il mondo, di confronto tra culture e disponibilità al dialogo, di questa Accademia.

Si tratta di scelte che manifestano grande lungimiranza, realizzate in un’epoca attraversata da tensioni e in una parte del mondo – la regione in cui si trova l’Azerbaijani – caratterizzata spesso da equilibri fragili se non da situazioni di vera e propria crisi.

Era mio desiderio avere la possibilità, nel quadro della mia visita, di un incontro pubblico e, in particolare, di un dialogo con Voi studenti, e sono lieto del fatto che tra di Voi, sino a pochi mesi fa, vi fossero anche due studenti italiani, che hanno conseguito un master di secondo livello.

L’avvenire dell’Azerbaijani risiede in larga parte nelle vostre mani, chiamati come sarete a determinare il futuro del Vostro Paese e delle sue relazioni internazionali, a partire dai legami con le nazioni geograficamente a Voi più vicine, a quelli con i *partner* dell’area del Grande Mediterraneo, ai quali si è rivolta la vostra attenzione in anni più recenti, l’Italia fra questi.

Non è un esercizio sterile, quindi, in occasione della prima Visita di un Capo dello Stato italiano in questo Paese, ripercorrere la strada compiuta insieme e provare ad accennare ad alcune possibili direttrici per l’ulteriore sviluppo delle nostre relazioni.

Nei cordiali colloqui che ho avuto stamane con il Presidente Aliyev, abbiamo rievocato le origini degli antichi legami che uniscono i nostri popoli.

A Gobustan, non lontano da Baku, si trova la più orientale delle iscrizioni romane pervenute sino ai nostri giorni: alla fine del I secolo dopo Cristo, la Legione XII, cosiddetta *“Fulminata”*, si tro-

vava in queste terre, a sostegno del Regno dell’Albania Caucasica, con cui Roma intratteneva rapporti politici e commerciali.

Lo testimoniano anche i numerosi ritrovamenti archeologici che hanno riportato alla luce, nel territorio azerbaijani, monete e manufatti risalenti a vari imperatori romani.

Le relazioni tra queste terre e l’Italia non si sono interrotte mai lungo tutto il Medioevo e la prima età moderna.

Al pari di molti uomini di commercio e impresa d’ogni epoca, Marco Polo costeggia queste terre nel suo viaggio verso la Cina, consegnandoci una descrizione del petrolio che qui sgorgava in abbondanza.

Si legge, ne *“Il Milione”*, che *«c’è una fontana d’olio che scorre con grande abbondanza tanto che se ne possono caricare cento navi per volta: non è olio da usare per condimento di cibi ma buono per ardere e ungere i cammelli. Per quest’olio viene gente da molto lontano e per tutta la contrada solo quell’olio si arde e si brucia»*. [cap XXII]

Recenti studi dell’Accademia nazionale delle Scienze dell’Azerbaijani, intrapresi dal professor Farid Alakbarli, ci hanno restituito una messe di manoscritti che testimoniano la costanza dei contatti tra le diverse dinastie che hanno regnato in questa regione e gli Stati italiani.

Fra questi importanti documenti, vi sono corrispondenze diplomatiche con le dinastie degli Ilkhani, dei Safavidi, degli Afsharidi, e manoscritti antichi riconducibili ad antichi poeti medievali che hanno scritto in lingua azerbaijani, come Nasimi (1396-1417) e Fuzuli (1494-1556).

Questo secolare percorso raggiunse un autentico punto di svolta nella seconda metà del XIX secolo, quando la crescente industrializzazione delle attività estrattive proiettò l’Azerbaijani nel *“grande gioco”* dei commerci e della politica mondiale.

L’Azerbaijani si trovò ad essere, con la messa a disposizione delle proprie ingenti risorse energetiche, interprete e protagonista del più imponente processo di modernizzazione nel mondo, segnando nel profondo i modelli di vita del XX secolo. L’impulso innescato da questa dinamica si riflette ancora oggi nelle strade di questa splendida città e non è assente, tra i fregi e le sculture che adornano le strade del centro storico di Baku, la mano di architetti e artigiani italiani che qui lavorarono nei decenni a cavallo tra Ottocento e Novecento.

In quel periodo, si assistette anche a una forte crescita dell’interesse di industriali, commercianti, studiosi e diplomatici italiani nei confronti di quest’area.

È in un clima di apertura, dinamismo e disponibilità alla convivenza pacifica che, proprio cento anni fa, nacque la Repubblica Democratica dell’Azerbaijani.

Il Presidente della Repubblica Sergio Mattarella all'Università ADA (Azerbaijani Diplomatic Academy).

İtaliya Respublikasının Prezidenti Sercio Mattarella ADA Universitetində (Azərbaycan Diplomatik Akademiyası).

Un centenario che avete celebrato, anche attraverso iniziative in Italia, e al quale mi sono idealmente associato, inviando un messaggio di felicitazioni al Vostro Presidente.

Un'esperienza, quella della Repubblica Democratica dell'Azerbaigian – che, seppur per un tempo troppo breve – ha rappresentato una promessa di cui il popolo azerbaigiano potrà sempre andare orgoglioso.

Colpisce – laddove si consideri con la debita attenzione il contesto storico-politico nel quale tale scelta maturò – la decisione dei padri costituenti azerbaigiani di costituire uno Stato laico, primo nel contesto islamico ad assicurare il diritto di voto alle donne, ventotto anni prima dell'Italia.

Quella Repubblica fu un valoroso esempio di democrazia, attraverso l'istituzione, sul finire del 1919, di un corpo legislativo provvisorio e la previsione di un Parlamento che sarebbe stato composto da 120 membri, rappresentativi di tutte le componenti della società di allora.

Suscita attenzione l'attribuzione di seggi – accanto alla componente maggioritaria, quella di etnia azerbaigiana – alle minoranze armena, russa, ebraica, tedesca, polacca e georgiana. Un chiaro esempio di Stato moderno capace di ricomprendere, nel perimetro dei diritti di cittadinanza, tutta la popolazione, indipendentemente dalla cultura di origine.

Con quella Repubblica l'Italia intratteneva contatti proficui, stabilendo a Baku una propria rappresentanza ufficiale.

I documenti dell'epoca lasciano trasparire con chiarezza come, sin dagli albori, le Autorità italiane abbiano scorto, nella Repubblica azerbaigiana, un nuovo attore di particolare rilievo, ravvisando sin da allora il potenziale per una proficua collaborazione, sulla base di una piena complementarietà di interessi. Anche durante i successivi decenni, l'Italia – seguendo una tradizione e una vocazione millenaria – rimase una “porta” verso l'Occidente.

Grazie alla forza della cultura e ai nostri legami di amicizia, i rapporti tra Azerbaigian e Italia non furono mai spezzati.

Risale, ad esempio, al 1972 il gemellaggio tra Baku e Napoli, simbolica e concreta testimonianza della rilevanza di quel “ponte” tra i nostri due mari, il Caspio e il Mediterraneo, che siamo ancora oggi, e con convinzione, impegnati a rafforzare.

Magnifico Rettore,
Cari studenti,

Quella tra i nostri popoli è un'affinità che affonda le sue radici nella storia e che la nuova indipendenza dell'Azerbaigian ci ha consentito di rilanciare con vigore.

Oggi, il ponte tra Caspio e Mediterraneo è più importante che mai.

Ed è proprio guardando al futuro che l'Italia si rivolge all'Azerbaigian come a un *partner* cruciale e a un elemento qualificante di quel “grande Mediterraneo” in cui il nostro Paese è protagonista.

L'Unione Europea, fattore determinante di equilibrio e progresso nell'intera area, contribuirà, per la sua parte, al consolidamento di un sistema di relazioni internazionali sempre più orientato alla pacifica convivenza di Stati e popoli.

Un orizzonte comune, dunque, quello cui ci rivolgiamo, nel quale, a nostro giudizio, l'area caucasica riveste un ruolo di cerniera tra continenti, influenzando, in modo vitale, l'equilibrio della regione mediterranea, da un punto di vista politico, economico e culturale, oltre che per la sicurezza di tutto l'arco strategico che unisce l'Europa Occidentale e Orientale, il Medio e l'Estremo Oriente.

Il processo di stabilizzazione della Regione è vitale anche per noi. Per questo sosteniamo gli sforzi in atto, anche attraverso il rafforzamento del ruolo delle istituzioni multilaterali – come l'OSCE, di cui l'Italia esercita attualmente la presidenza – deputate proprio alla sicurezza e al dialogo regionale.

La dolorosa questione del Nagorno-Karabakh, costituisce un ostacolo innegabile alla pacificazione del Caucaso e ne riconosciamo tutta la gravità.

Siamo impegnati convintamente a sostegno della composizione del conflitto tramite il negoziato in corso, condotto, sotto l'egida dell'OSCE, dalla co-Presidenza del Gruppo di Minsk. Nel primario interesse di tutte le popolazioni coinvolte, occorre che la risoluzione del conflitto sia assolutamente pacifica, e si basi sulle norme e i principi della Carta delle Nazioni Unite e delle risoluzioni del Consiglio di Sicurezza, facendo pieno riferimento ai cosiddetti “*principi di Madrid*” e alle disposizioni dell'Atto Finale di Helsinki.

L'Azerbaigian rappresenta uno snodo di fondamentale importanza tra diverse macro-aree sociali, culturali e politiche. “Ponte” tra Est e Ovest; partner importante per l'Unione europea e la NATO, elemento di equilibrio e dialogo tra Iran, Russia, Turchia e le straordinarie eredità culturali delle quali questi Paesi sono portatori.

Attraverso l'equilibrata politica estera condotta negli ultimi decenni, Baku si è accreditata quale protagonista del dialogo regionale.

L'Italia sarà lieta di continuare a assecondare lo sforzo dell'Azerbaigian nel contribuire alla stabilità e allo sviluppo della pace nella Regione.

Si tratta, peraltro, di condizioni essenziali anche per utilizzare appieno il potenziale economico che si sviluppa lungo la direttrice Caspio-Mar Nero-Mediterraneo.

Una rotta strategica per la diversificazione degli approvvigionamenti energetici diretti in Europa e per lo sviluppo di nuove vie commerciali intercontinentali, che possano fungere da volano per una crescita condivisa e di lungo periodo.

Un secolo fa, mentre l'Italia stabiliva i primi rapporti politici con il moderno Azerbaigian, era già evidente, agli occhi degli italiani che si affacciavano in questo Paese, la complementarità tra i nostri sistemi economici con l'obiettivo di assicurare il benessere dei propri cittadini, promuovere lo sviluppo, diventare protagonisti nel sistema degli scambi internazionali.

Una visione che non ha certo perso di attualità a fronte delle complesse sfide poste dall'economia moderna e dalla sua accresciuta interdipendenza. Vi è, piuttosto, ampio spazio per un'intensificazione a tutto campo dei nostri rapporti economici: un obiettivo che passa attraverso una maggiore presenza imprenditoriale italiana in Azerbaigian e la nostra volontà di partecipare ai progetti di sviluppo di settori promettenti e strategici, come la logistica, le tecnologie sostenibili, l'agricoltura.

Magnifico Rettore,
Cari studenti,

ho più volte posto l'accento, in questo intervento, sull'importanza dei valori di convivenza pacifica e apertura che l'Azerbaigian ha saputo coltivare. Ed è su questo tema che vorrei tornare, prima di concludere il mio intervento.

Questa città ospita qualificati rappresentanti dell'Islam, dell'Ebraismo e del Cristianesimo, ortodosso, cattolico e protestante. Un elemento, questo, di straordinario significato.

Osserviamo, con attenzione e soddisfazione, la volontà di valorizzare e perpetuare, auspicabilmente con sempre maggior convinzione e portata, il modello di vita in comune sviluppato dalle diverse etnie e religioni.

Una esperienza che offre agli azerbaigiani, specie ai più giovani, attrezzi utili a confrontarsi con il resto del mondo.

Secondo un proverbio azerbaigiano, *"una casa senza un ospite è come un mulino senz'acqua"*. L'accoglienza, la generosità e il confronto tra donne e uomini di culture, etnie e confessioni diverse costituiscono valori irrinunciabili, poiché solo coltivando il dialogo con l'"altro" siamo in grado di ampliare i nostri orizzonti, comprendere le sensibilità dei diversi popoli, riconoscere e affrontare le sfide, costruire il bene comune nelle nostre società. Soltanto in questo modo siamo in grado di garantire, a ciascuno,

il pieno rispetto di quei diritti fondamentali che sono alla base dello sviluppo di ogni comunità ordinata.

Sono orgoglioso che, nell'ampio spettro delle nostre relazioni bilaterali, i rapporti culturali abbiano un ruolo centrale, grazie alla moltiplicazione delle iniziative adottate negli ultimi anni. La maturazione delle civiltà dipende in maniera essenziale dalla reciproca influenza che ciascuna cultura è capace di ricevere e di esercitare sulle altre con cui si confronta.

Presenzierò domani, insieme al Presidente Aliyev, all'inaugurazione di una mostra, dall'alto significato simbolico, che prevede l'esposizione dei ritratti – custoditi in Italia, a Firenze, presso la Galleria degli Uffizi – dello Shah Ismail, fondatore della dinastia safavide e importante poeta in lingua azera, e di suo figlio Tahmasp. Conosco il rilievo storico e il valore letterario-culturale che il popolo azerbaigiano attribuisce alla vicenda dello Shah Ismail, e per questo vorrei rinnovare il mio ringraziamento agli Uffizi e alla Fondazione *"Heydar Aliyev"*, che hanno compreso appieno il significativo portato simbolico dell'iniziativa, rendendone possibile l'inaugurazione durante questa visita.

È particolarmente significativo che si stiano allacciando nuovi legami, soprattutto tra le giovani generazioni.

L'Italia è divenuta, nel volgere di pochi anni, la principale destinazione degli azerbaigiani desiderosi di studiare nei Paesi dell'Unione Europea.

Nello scorso anno accademico, abbiamo registrato oltre cinquecento nuove immatricolazioni nelle nostre università da parte di studenti azerbaigiani che si iscrivono a corsi di specializzazione post-laurea.

L'Italia sostiene attivamente le loro ambizioni, anche attraverso un appoggio concreto offerto ai più meritevoli.

L'Azerbaigian è uno dei 15 Paesi al mondo ai quali è destinato il programma *"Investi il tuo talento in Italia"*, che sta riscuotendo un grande successo: tra breve, procederemo alla consegna in questa sede di alcune di queste borse di studio.

La nutrita schiera di studenti azerbaigiani in Italia, da un lato, e la presenza qui di una qualificata e operosa comunità italiana costituiscono il miglior investimento dei nostri Paesi per la crescita delle relazioni bilaterali.

Da parte italiana, auspichiamo un approfondimento dei nostri rapporti bilaterali in tutti i settori della vita culturale ed economica, sulla base di rapporti politici frequenti e articolati, per far sì che il ponte tra i nostri due mari, così prezioso per entrambi i Paesi, possa condurci verso traguardi ancora più ambiziosi di quelli, pur tanto rilevanti, raggiunti nell'ultimo quarto di secolo.

Il Presidente della Repubblica Sergio Mattarella con gli studenti assegnatari di borse di studio all'Università ADA (Azerbaijani Diplomatic Academy).

İtaliya Respublikasının Prezidenti Sercio Mattarella təqaüd proqramının qalibləri ilə birlikdə ADA Universitetində (Azərbaycan Diplomatik Akademiyası).

İtaliya Respublikasının Prezidenti Sercio Mattarellanın Azərbaycan Diplomatik Akademiyasında "Azərbaycan və İtaliya: təkamül edən dostluğun dərin kökləri və əməkdaşlığımızın gələcəyi" adlı mühazirəsi (Bakı, 18 iyul 2018-ci il)

Hörmətli Rektor,
Hakimiyyət nümayəndələri,
Əziz Tələbələr,

bugün sizin qarşınızda çıxış etməkdən məmnunluq və şərəf duyuram. Bugünkü təşkilinə və mənə göstərilən qonaqpərvərliyə görə Rektor Hafiz Paşayevə təşəkkür edirəm.

Önemli beynəlxalq profilə malik Şimon Peres kimi nüfuzlu dövlət başçıları məndən öncə bu kürsüdə çıxış etmək səlahiyyətinə sahib olublar. Bu, onu sübut edir ki, Akademiya dünyaya açıqlığı, mədəniyyətlərarası mübadiləyə və dialoqa hazır olmağı seçmişdir.

Bu cür seçimlər tarixi gərginliklər ilə müşayiət olunan dövrdə və tarazlıqların asanlıqla pozulduğu, hətta həqiqi böhran vəziyyətinə çevrildiyi, Azərbaycanın yerləşdiyi regionda həyata keçirilmiş möhtəşəm uzaqgörənliyin göstəricisidir.

Səfərim çərçivəsində ictimaiyyət ilə görüşmək və xüsusilə Siz tələbələr ilə söhbət etmək mənim istəyim idi və mən şadam ki, bir neçə ay bundan öncəyə qədər sizinlə magistratura pilləsində iki italyan tələbə təhsil almışdır.

Azərbaycanın gələcəyi böyük qismdə sizin əllərinizdədir, Ölkənizin gələcəyini və coğrafi olaraq Sizə ən yaxın olan dövlətlərlə əlaqələrdən başlayaraq son illərdə İtaliya da daxil olmaqla, diqqətinizin yönəldiyi Böyük Aralıq dənizinə qədər Azərbaycanın beynəlxalq münasibətlərini Siz müəyyən edəcəksiniz.

Bu səbəbdən, İtaliya Dövlət Başçısının bu ölkəyə ilk səfəri münasibətilə, birlikdə gedilən yola nəzər yetirmək və əlaqələrimizin gələcək inkişafı üçün bezi mümkün istiqamətlər haqqında danışmaq faydalıdır.

Bugün şəhər Prezident Əliyev ilə keçirdiyim nəzakətli görüşlər zamanı bir daha xalqlarımızı birləşdirən dərin əlaqələrin köklərinə nəzər saldıq.

Bakıdan çox da uzaq olmayan Qobustan ərazisində Roma yazılarının günümüzədək gəlib çatan ən uzaq şərq versiyası mövcuddur: eramızın 1-ci əsrinin sonlarında "Fulminata" adlanan 12-ci Roma Legionu Roma İmperiyası ilə siyasi və ticari əlaqələri olan Qafqaz Albaniyasına dəstək məqsədli səfər təşkil etmişdir.

Bunu, eyni zamanda, Azərbaycan ərazisində müxtəlif Roma imperatorlarına aid sikkə və əsərləri özündə birləşdirən çoxsaylı arxeoloji tapıntılar da sübut edir.

Bu torpaqlarla İtaliya arasındakı münasibətlər orta əsrlər və erkən müasir dövr boyunca kəsilməmişdir.

Hər dövrün ticarət və iş adamları kimi, Marko Polo da Çinə səyahəti zamanı bu torpaqları ziyarət etmiş və burada bol miqdarda axan neftin təsvirini vermişdir.

Marko Polonun "Il Millione" adlı səyahətnaməsində deyilir ki, "burada bol miqdarda axan neft bulağı var, bu bulaqdan bir dəfəyə yüz gəmi yükləmək olar: bu yağdan yeməyi dadlandırmaq üçün istifadə olunmur, o yana bilir və dənizlərə sürtkü yağı kimi yararlıdır. Onu əldə etmək üçün uzaqlardan insanlar gəlir və bu yerlərdə yalnız bu yağ yana bilir və yandırılır (12-ci hissə)". Azərbaycan Milli Elmlər Akademiyasının professoru Fərid Əkbərli tərəfindən yaxın keçmişdə aparılan araşdırmalara əsasən, bu torpaqlarda hökm sürən müxtəlif sülalələr ilə İtalyan dövlətləri arasındakı daimi əlaqələri sübut edən çox sayda əlyazma aşkarlanmışdır.

Həmin əhəmiyyətli sənədlər arasında İlxanilər, Səfəvilər və Əfşarlar dövlətləri ilə aparılmış diplomatik yazışmalar və Azərbaycan dilində yazıb-yaratmış Nəsimi (1396-1417) və Füzuli (1494-1556) kimi orta əsr şairlərinə xas qədim əlyazmalar mövcuddur. Bu çoxəsrlik yol 19-cu əsrin ikinci yarısında, hasilat sənayesinin getdikcə daha çox inkişafı nəticəsində Azərbaycanın ticarət və dünya siyasətinin "böyük oyununda" peyda oluması ilə əsl dönüş nöqtəsinə çatmışdır.

Azərbaycan iri enerji mənbələrinin istifadəsinə icazə verməklə, 20-ci əsrin həyat modelini yaradan dünyanın ən heyranedicisi modernləşmə prosesinin aparıcı roluna sahib olmuşdur.

Həmin dinamikanın yaratdığı təkan bu möhtəşəm şəhərin küçələrində hələ də əks olunur və Bakının tarixi mərkəzinin küçələrini bəzəyən friz və heykəllərdə 19-20-ci əsrlər arasındakı onilliklərdə burada işləmiş italyan memar və sənətkarların əl izləri görünür.

Həmin dövrdə, eyni zamanda, italyan sənayeçilərinin, iş adamlarının, alimlərinin və diplomatlarının bu regiona marağı güclənmişdir.

Dünyaya açıqlıq, inkişaf və sülh şəklində birgəyaşayışa hazır olma mühitində məhz 100 il bundan öncə Azərbaycan Xalq Cümhuriyyəti yaranmışdır.

Yüzlük yubileyinizi İtaliyada da qeyd etdiniz və mən Azərbaycan Respublikasının Prezidentinə təbrik məktubu göndərərək bu tədbirləri ürəkdən dəstəkləyirdim.

Azərbaycan Xalq Cümhuriyyətinin həyatı çox qısa olsa da, Azərbaycan xalqının daima qürur duyacağı başlanğıcı təmsil etmişdir.

Bu qərarın verildiyi tarixi-siyasi mühitə diqqətlə nəzər salsaq,

Azərbaycanın qurucu atalarının islam dünyasında ilk dəfə, İtaliyadan 28 il öncə, qadınlara səs vermə hüququnu təmin edən dünyəvi Dövlət qurmaq qərarı güclü təsir bağışlayır.

1919-cu ilin sonuna yaxın müvəqqəti icra hakimiyyətinin qurulması və o zamankı icmaların nümayəndələrini təmsil edən 120 üzvdən ibarət Parlamentin yaradılması həmin Cümhuriyyəti dəyərli demokratiya nümunəsi etmişdir.

Çoxluq təşkil edən azərbaycanlı icması ilə yanaşı erməni, rus, yəhudi, alman, polyak və gürcü azlıqlara da parlamentdə yerlərin ayrılması diqqət cəlb edir. Bu, vətəndaşlıq hüquqları perimetrində, mənsub olduğu mədəniyyətdən asılı olmayaraq bütün əhalini birləşdirən müasir Dövlət nümunəsidir.

Azərbaycan Xalq Cümhuriyyəti ilə İtaliya arasında Bakıda rəsmi nümayəndəliyin yaradılması ilə səmərəli əlaqələr qurulmuşdur.

İtaliya hakimiyyəti tərəfindən, o zamandan bəri, qarşılıqlı maraqların bir-birini tamamlaması əsasında səmərəli əməkdaşlıq potensialı öncədən görüldükdə, Azərbaycan Respublikasının İtaliya tərəfindən xüsusi relyefə malik yeni sima kimi qəbul edilməsi dövrün sənədlərində aydın əks olunur.

Növbəti onilliklər zamanı da, İtaliya minillik ənənə və səriştəsinə sadiq qalaraq, Qərbin “qapısı” rolunu qoruyub saxlamışdır. Mədəniyyətlərin gücü və dostluq bağımızın hesabına, Azərbaycan və İtaliya arasında olan əlaqələr heç bir zaman parçalanmamışdır.

Bizim iki dənizimizi, Xəzər və Aralıq dənizlərini birləşdirən və bugün də inanaraq möhkəmləndirdiyimiz “körpü”-nin əhəmiyyətinin simvolik və konkret sübutuna nümunə olan, Bakı və Neapol şəhərləri arasında qardaşlaşma 1972-ci ilə gedib çıxır.

Hörmətli Rektor,
Əziz Tələbələr,

Xalqlarımız arasında kökləri tarixə dayanan və Azərbaycanın müstəqillik əldə etməsi ilə güclü şəkildə dirçəlməyimizə imkan yaradan yaxınlıq mövcuddur.

Bugün Xəzər və Aralıq dənizləri arasındakı körpü heç zaman olmadığı qədər əhəmiyyətlidir.

İtaliya gələcəyə baxdıqda Azərbaycanı vacib tərəfdaş və Ölkəmizin mühüm rola malik olduğu “böyük Aralıq dənizi regionunda” xüsusi əhəmiyyətli dövlət kimi görür.

Bütün regionda tarazlığı və inkişafı müəyyən edən faktor kimi Avropa İttifaqı öz növbəsində Dövlətlər və xalqlar arasında

sülh şəklində birgəyaşayışa yönəlmiş beynəlxalq münasibətlər sisteminin möhkəmlənməsinə getdikcə daha çox öz töhvəsini verəcəkdir.

Bizim üz tutduğumuz ümumi üfüqdə, fikrimizcə, Qafqaz regionu Aralıq dənizi regionunda Qərbi və Şərqi Avropanı, Orta və Uzaq Şərqi birləşdirən strateji dəhlizin təhlükəsizliyi ilə yanaşı, siyasi, iqtisadi və mədəni nöqteyi-nəzərdən əhəmiyyətli şəkildə tarazlığa təsir edərək qitələr arasında keçid rolunu oynayır. Regionun stabilləşməsi prosesi bizim üçün də əhəmiyyət daşıyır. Bu səbəbdən məhz regional təhlükəsizlik və dialoqu təmsil edən çoxtərəfli qurumların, məsələn hal-hazırda İtaliyanın sədrliyini icra etdiyi ATƏT-in rolunun gücləndirilməsi ilə də, bu sahədə həyata keçirilən təşəbbüsləri dəstəkləyirik. Ağırlı Dağlıq Qarabağ məsələsi Qafqazda sülhün yaranması üçün inkaredilməz maneədir və onun bütün çətinliyini dərk edirik.

Biz ATƏT-in himayəsi altında, Minsk qrupunun həmsədrliyi ilə davam edən danışıqlar yolu ilə münaqişənin həlli uğrunda qətiyyətlə çalışırıq.

Burada iştirak edən bütün xalqların əsas mənafeyi baxımından, münaqişənin həlli tamamilə dinc olmalıdır və Birləşmiş Millətlər Təşkilatı Nizamnaməsinin qayda və prinsiplərinə və Təhlükəsizlik Şurasının qərarlarına əsaslanaraq sözdə “Madrid prinsipləri”-nə və Helsinki Yekun Aktının müddəalarına istinad edilməlidir.

Azərbaycan müxtəlif sosial, mədəni və siyasi makro sahələr arasında təməl əhəmiyyət mərkəzinə təmsil edir.

O, Şərq və Qərb arasında “körpü”; Avropa İttifaqı və NATO-nun mühüm tərəfdaşı; İran, Rusiya və Türkiyə arasında və bu Ölkələrin sahib olduğu möhtəşəm mədəni irs arasında tarazlıq və dialoq elementidir.

Bakı son onilliklərdə aparılan tarazlaşdırılmış xarici siyasəti ilə regional dialoqun aparıcı rolu kimi tanınır.

İtaliya Azərbaycanın bölgədəki sabitliyə və sülhün inkişafına töhfə vermə səylərini dəstəkləməyə məmnuniyyətlə davam edəcəkdir.

Bundan əlavə, bunlar Xəzər dənizi-Qara dəniz-Aralıq dənizi marşrutu boyunca inkişaf edən iqtisadi potensialdan tam istifadə üçün vacib şərtlərdir.

Söhbət Avropaya yönəlmiş enerji təchizatının diverifikasiyası və ortaq və uzunmüddətli inkişaf üçün hərəkətverici qüvvə rolunu oynaya bilən yeni qitələrarası ticarət yollarının inkişafı üçün strateji marşrutdan gedir.

Bir əsr bundan öncə, İtaliya müasir Azərbaycanla ilk siyasi əlaqələrini qurarkən, bu Ölkəyə üz tutan italyanların gözündə

aydın görünürdü ki, vətəndaşların rifahını təmin etmək, inkişafı təşviq etmək, beynəlxalq mübadilə sisteminin aparıcı qüvvəsi olmaq kimi məqsədlərə görə bizim iqtisadi sistemlərimiz bir-birini tamamlayır.

Bu, müasir iqtisadiyyatın yaratdığı mürekkəb problemlər və artan qarşılıqlı asılılıq qarşısında, əlbəttə ki, aktuallığını itirməmiş bir vizyondur. Əksinə, iqtisadi münasibətlərimizin hərtərəfli intensivləşməsi üçün geniş imkanlar var: Azərbaycanda fəaliyyət göstərən çox sayda italyan şirkətləri və İtaliyanın logistika, davamlı texnologiyalar, kənd təsərrüfatı kimi perspektivli və strateji sektorlarının inkişafı üzrə layihələrdə iştirak etmək niyyəti bu imkanlar sırasındadır.

Hörmətli Rektor,
Əziz tələbələr,

bu çıxışında Azərbaycanın inkişaf etdirdiyi dinc birgəyaşayış və dünyaya açıqlıq dəyərlərinin vacibliyini dəfələrlə vurğuladım. Çıxışımı yekunlaşdırmamışdan öncə məhz bu mövzuya qayıtmaq istərdim.

Bu şəhər islam, yəhudi və xristian - pravoslav, katolik və protestantların yüksək səviyyəli nümayəndələrini qonaq edir. Bu hal fəvqəladə əhəmiyyət daşıyır.

Azərbaycanın fərqli etnik qruplar və dinlər hesabına yaranmış ortaq həyat modelini daha qətiyyətlə və geniş miqyasda dəyərləndirmək və davam etdirmək iradəsini diqqətlə və məmnunluq hissi ilə müşahidə edirik.

Bu təcrübə Azərbaycan xalqı, xüsusilə də gənc nəsil üçün xarici dünya ilə əlaqə qurmaqda faydalı rola malikdir.

Azərbaycanda deyilən atalar sözlünə görə, “qonaqsız ev susuz dəyirman kimidir”. Fərqli mədəniyyətlərə, etnik qruplara və inanclara məxsus qadın və kişilər arasında qonaqpərvərlik, səxavət və qarşılaşma vacib dəyərlərdir, çünki yalnız “başqa” ilə dialoq quraraq üfüqlərimizi genişləndirə, müxtəlif xalqların həssasiyyətini anlaya, problemləri qəbul edib onlarla üzləşə, cəmiyyətlərimizin ümumi rifahını təmin edə bilərik.

Yalnız bu şəkildə, hər bir nizamlı cəmiyyətin inkişafının əsasını təşkil edən əsas hüquqlara riayəti tam təmin edə bilərik.

Fəxr edirəm ki, ikitərəfli münasibətlərimizin geniş spektrində son illərdə həyata keçirilən təşəbbüslərin hesabına mədəniyyət sahəsindəki əlaqələrimiz mərkəzi rola malikdir.

Sivilizasiyaların püxtələşməsi mahiyyət etibarilə hər bir mədəniyyətin bir-birindən aldığı və ötürdüyü qarşılıqlı təsirdən asılıdır. Sabah Prezident Əliyevlə birgə İtaliyanın Florensiya şəhərində yerləşən Uffizi Qalereyasında qorunan - Səfəvi sülaləsi-

nin banisi və Azərbaycan dilində yazıb-yaratmış görkəmli şair Şah İsmayılın və onun oğlu Təhmasibin portretlərindən ibarət yüksək simvolik məna daşıyan sərginin açılış mərasimində iştirak edəcəyəm. Azərbaycan xalqının Şah İsmayılın verdiyi tarixi əhəmiyyəti və ədəbi-mədəni dəyəri haqqında məlumatlıyam və bunun üçün bu təşəbbüsün simvolik əhəmiyyətini tam anlamış, bu səfər zamanı sərgini həyata keçirməyə nail olmuş Uffizi Qalereyasına və Heydər Əliyev Fonduna bir daha öz təşəkkürümü bildirmək istərdim.

Gənc nəsillər arasında yeni əlaqələrin qurulması xüsusi olaraq vacibdir.

Bir neçə il ərzində İtaliya Avropa Birliyi ölkələrində təhsil almaq istəyən azərbaycanlılar üçün hədəf ölkəyə çevrilmişdir.

Ötən tədris ilində, magistratura təhsili almaq istəyən azərbaycanlı tələbələr tərəfindən universitetlərimizə beş yüzdən çox yeni qeydiyyat aparılmışdır.

İtaliya ən layiqli tələbələrə ayrılan konkret dəstək vasitəsilə həmin tələbələrin ambisiyalarını fəal şəkildə dəstəkləyir.

Azərbaycan uğurla davam edən “Invest Your Talent in Italy” təqaüd proqramının ayrıldığı dünyanın 15 ölkəsindən biridir: az sonra burada bu ilki qalıblərə təqaüd sertifikatlarını təqdim edəcəyəm.

Bir tərəfdən İtaliyadakı azərbaycanlı tələbələrin çoxluq təşkil etməsi, digər tərəfdən burada peşəkar və çalışqan italyan icmasının olması ölkələrimiz arasında ikitərəfli münasibətlərin inkişafı üçün ən yaxşı investisiyanı təşkil edir.

Biz İtaliya olaraq ümidvarıq ki, ölkələrimizin yüksək əhmiyyət kəsb edən dənizləri arasında mövcud körpünün, bizi əsrin dördüdə bir hissəsində əldə etdiyimizdən daha da iddialı hədəflərə aparması məqsədi ilə, davamlı və sərbəst siyasi əlaqələrə əsaslanaraq, ikitərəfli əlaqələrimizi mədəni və iqtisadi sahələrin bütün sektorlarında daha da dərinləşdirəcəyik.

**L'evoluzione dei rapporti tra Italia e Azerbaigian dall'istituzione
della Repubblica Democratica dell'Azerbaigian ai nostri giorni**

**Azərbaycan Xalq Cümhuriyyətinin yaranmasından günümüzədək
İtaliya - Azərbaycan münasibətlərinin inkişafı**

Per appena due anni, dalla dichiarazione di indipendenza adottata il 28 maggio del 1918 e fino all'invasione sovietica dell'aprile del 1920, l'Azerbaijan visse la sua prima esperienza da Stato repubblicano, laico e indipendente. Si trattò di un periodo breve e tumultuoso, in cui gli sforzi dei nuovi governanti azerbaijani dovevano confrontarsi a un quadro interno e internazionale che rendeva la ricerca di un equilibrio democratico estremamente difficile (anzi, come la storia dimostrò, impossibile), a causa delle opposte pressioni bolsceviche e controrivoluzionarie, ma anche per via delle tensioni interetniche nonché in relazione all'alternarsi sul territorio azerbaijano, tra il 1917 e il 1919, della presenza militare di forze straniere non solo russe, ma anche di Gran Bretagna e Impero ottomano. Durante questa fragile fioritura democratica, il Regno d'Italia fu tra le potenze europee più attive nel coltivare i rapporti con la neonata Repubblica Democratica dell'Azerbaijan.

Un'accelerazione nell'interesse italiano verso la regione si verificò nei primi mesi del 1919. Il 22 gennaio, i diplomatici italiani a Costantinopoli ebbero un primo contatto con i rappresentanti del governo di Baku, di passaggio nella capitale ottomana nel tentativo di raggiungere Parigi e sedersi al tavolo dei negoziati post-bellici di Versailles¹. Per mezzo dei rappresentanti italiani, il Presidente dell'Assemblea nazionale azerbaijana Alimardan Topchubashov riuscì a far arrivare a Parigi un lungo memorandum "circa le aspirazioni della Repubblica di Adzerbaidjan". Pochi giorni dopo questi primi contatti, il Primo Ministro britannico, David Lloyd George, chiese al suo omologo italiano, Vittorio Emanuele Orlando, di inviare un corpo di spedizione in Transcaucasia la fine di sostituire le truppe britanniche, richiamate in patria. I rappresentanti militari delle Potenze alleate, riuniti a Parigi, il 5 febbraio 1919 affidarono all'Italia il mandato sulla

Transcaucasia e la regione di Konya. In risposta, il governo di Roma decise di inviare nell'area una prima missione di carattere esplorativo, ai comandi del Col. Melchiade Gabba, proprio nelle settimane in cui le tre Repubbliche transcaucasiche (Azerbaijan, Armenia e Georgia) reclamavano alle potenze vincitrici, riunite a Versailles, il riconoscimento della propria indipendenza. Il Col. Gabba² giunse a Tiflis (Tbilisi) il 12 maggio 1919. Il lavoro della missione fu caratterizzato, da un lato, dall'intenso lavoro diplomatico per prendere contatto e stabilire relazioni cordiali con i governi delle repubbliche transcaucasiche, e dall'altro dalle numerose e dettagliate relazioni su temi economici, industriali e minerari, stilate dagli esperti di settore al seguito della missione³. Se sul piano politico la missione aveva l'incarico di sostenere l'indipendenza di Georgia e Azerbaijan, dal punto di vista economico è innegabile che un Paese come l'Italia, in pieno sviluppo industriale ma povero di risorse naturali, guardasse con interesse alle risorse minerarie che facevano la ricchezza del Caucaso e dell'Azerbaijan in particolare. Il progetto di occupazione militare rimarrà solo sulla carta per decisione del gabinetto di Francesco Saverio Nitti, entrato in carica nel giugno del 1919, ma l'ottimo lavoro diplomatico svolto fu riconosciuto anche dal nuovo governo, intenzionato a sfruttare i contatti con le autorità locali per rinsaldare la presenza politica ed economica italiana nell'area. A tale scopo la missione non venne richiamata in patria bensì trasformata, nel marzo 1920, in Regia Agenzia Politica sotto la guida dello stesso Gabba, il quale rimase basato a Tbilisi ma designò un proprio rappresentante in Azerbaijan nella persona del Tenente di vascello Enrico Insom, che stabilì il proprio ufficio sulla via Molokanskaja (oggi via Khagani).

I primi incontri degli esponenti della missione con i governanti dell'Azerbaijan cadevano in un periodo estremamente delicato, con il giovane governo di Baku stretto tra la minaccia bolscevica da un lato e quella dei volontari "bianchi" guidati da Anton Denikin, dall'altro. Nel frattempo, erano molto intensi i conflitti con l'Armenia per il controllo dei territori di Zangezour, del Nakhchivan e del Karabakh, quest'ultimo una ferita destinata a riaprirsi drammaticamente nel periodo di disgregazione dell'Unione sovietica. I brevi anni della "prima indipendenza" rappresentarono un frangente critico per l'Azerbaijan, di cui le relazioni degli ufficiali italiani offrono scorci di notevole valore storiografico, illuminando questioni strategiche ancor oggi rilevanti. Ad esempio, in un colloquio con il capo della missione navale italiana, Capitano di fregata Granafai, un rappresentante del governo azerbaijano espose la grave situazione sul fronte delle esportazioni petrolifere, vitali per Baku, poiché la produzione che prima della Rivoluzione d'ottobre veniva assorbita per il 90% dal mercato del Volga rimaneva giacente nei magazzini, stanti le insormontabili difficoltà logistiche legate al trasporto verso il Mar Nero. Un problema destinato a riproporsi ciclicamente nella storia dell'Azerbaijan e con particolare urgenza a partire dagli anni Novanta, quando gli sforzi del Presidente

MINISTERO
DELLI
AFFARI ESTERI

TELEGRAMMA IN ESPRESSO N. 10199

Indirizzo a: DELEGAZIONE ITALIANA

Gabinetto
S. S. Stato

P A R I G I

Roma il 25/5/1919 ore 191

Spett.le di

(Fonte) PER IL MARCHES SONNINO. Il Presidente della Delegazione della Repubblica di Azerbaïdjan prima di lasciare l'Italia mi ha diretto il seguente telegramma :

" En quittant Rome je me trouve obligé de Vous remercier encore un fois au nom de la Délégation de Paix de la République d'Azerbaïdjan du Caucase de la bienveillance et réception cordiale que Votre Excellence a montrée envers nous en espérant que l'avenir va lier amicalement l'Italie et notre République et que Vos Représentants à Paris vont nous donner au besoin toute aide et secours. Ali Mardan Bey Topchi Bacheff Président de la Délégation de Paix de la République d'Azerbaïdjan."

Sonnino

Questo telegramma rivolto al Ministro degli Esteri Sidney Sonnino riporta il messaggio di ringraziamento di Alimardan Topchubashov alle autorità italiane, al termine del breve soggiorno in Italia della delegazione azerbaigiana, giunta a Napoli da Costantinopoli e poi fermatasi per a Roma dal 2 al 7 maggio 1919, mentre si dirigeva a Parigi per prendere pace ai colloqui della Conferenza di pace.

Sülh Konfransında iştirak etmək üçün Parisə yollanan Azərbaycan nümayəndə heyətinin 1919-cu ildə Konstantinapoldan Neapola gələrək 2-7 may tarixlərində Romada qısa müddətli qonaqlamasının sonunda Əlimərdan bəy Topçubaşovun Xarici İşlər Naziri Sidney Sonninoya ünvanladığı təşəkkür teleqramı.

Heydar Aliyev si concentrarono proprio sullo “sganciamento” dell’industria estrattiva dalla Russia, sfociato nel 2005 nell’inaugurazione dell’oleodotto Baku-Tbilisi-Ceyhan.

Nella seconda parte del 1919 iniziò a farsi più evidente l’imminenza della minaccia bolscevica, alimentata anche dall’indebolimento delle forze agli ordini di Denikin, e a crescere l’inquietudine degli italiani insediati in Azerbaijan. In un telegramma, il Col. Gabba riferì della partenza dal Paese di Alberto Corsi, imprenditore impegnato da diverso tempo nel settore commerciale e petrolifero, dove aveva costituito due Società miste e ottenuto diverse concessioni⁴. L’8 gennaio 1920, in un telegramma alla Delegazione italiana a Parigi, il Sottosegretario agli Esteri Carlo Sforza esprime a chiare lettere la propria convinzione che occorresse procedere a un riconoscimento da parte alleata delle Repubbliche transcaucasiche, in risposta alla “minaccia bolscevica su Baku.” Secondo Sforza, “i popoli del Caucaso hanno dimostrato di sapersi reggere col consenso della maggioranza [...] e parmi che le potenze alleate abbiano il dovere di contribuire al loro tranquillo sviluppo.” Si trattava di una posizione sostenuta dal Col. Gabba sin dal giugno precedente. Due giorni dopo, il 10 gennaio 1920, il Consiglio supremo alleato riconobbe i governi *de facto* di Azerbaijan e Georgia, una decisione che, come riporta il Col. Gabba in un dispaccio a Roma, innescò manifestazioni di entusiasmo in entrambi i Paesi. Tuttavia, i successivi dibattiti in seno al Consiglio supremo non portarono a un forte sostegno alle Repubbliche democratiche, poiché gli Alleati preferirono continuare a concentrare le risorse sugli sforzi antibolscevichi di Denikin il quale, ormai ritiratosi dal Caucaso, continuava a combattere in altre regioni della Russia.

Nonostante il delicato frangente politico-militare, l’Italia proseguì nei suoi sforzi di penetrazione economica per mezzo di un’importante missione industriale guidata dal Senatore Ettore Conti di Verampio, consigliere di amministrazione della Banca Commerciale Italiana e Presidente della giunta esecutiva del Comitato interministeriale delle industrie di guerra. La missione, composta da circa 40 persone tra esperti dell’industria, della finanza ma anche giornalisti (tra cui Luigi Barzini per *Il Corriere della Sera* e Pietro Nenni per *Il Secolo*), giunse nel porto georgiano di Poti il 14 febbraio 1920, per rimanere in Transcaucasia fino al 16 marzo. Al rientro in Italia il Senatore Conti presiedette una riunione generale per esporre, dinanzi ai principali gruppi finanziari coinvolti, gli esiti e le prospettive della missione. Era il 19 aprile del 1920, e proprio in quei giorni alcuni commercianti italiani si trovavano a Baku per concludere alcuni accordi per la fornitura di vestiario militare, richiesto dall’esercito azerbaijano⁵. Nel frattempo, tuttavia, la Repubblica Democratica dell’Azerbaijan viveva le sue ultime ore. La situazione precipitò rapidamente a partire dal 17 marzo quando Lenin, convinto della necessità di controllare le risorse di idrocarburi di Baku, dette ordine di avviare le operazioni per l’ingresso delle truppe bolsceviche in Azerbaijan e Georgia. L’XI Armata rossa entrò in Azerbaijan da nord il 21 aprile, trovando scarsa resistenza

da parte delle forze della Repubblica Democratica, quasi completamente impegnate a ovest negli scontri con l’Armenia. In pochi giorni, le forze guidate da Mosca instaurarono il potere bolscevico a Baku. Il 28 aprile 1920, la Repubblica Democratica dell’Azerbaijan cessò di esistere, e con essa la prospettiva di un rafforzamento dei rapporti diretti tra l’Azerbaijan e l’Italia. Nel settembre 1920, Enrico Insom lasciò definitivamente Baku e il proprio ufficio sulla Molokanskaja⁶.

1 Carteny A., Pommier D. V. *L’Azerbaijan nei documenti diplomatici italiani (1919–1920)*, Roma, Edizioni Nuova Cultura, 2013, p. 19

2 Melchiade Gabba nacque a Milano nel 1874, frequentò la scuola di guerra e passò poi nel corpo dello Stato Maggiore. Il 7 aprile 1919 è a disposizione del Ministero degli Esteri per la Missione in Transcaucasia. Giunge a Batumi il 9 maggio come capo della missione militare italiana. Riceve in seguito l’incarico di Regio Agente Politico per le Repubbliche di Georgia, Armenia e Azerbaijan che manterrà fino al 22 giugno 1920 quando farà ritorno in Italia. Nel maggio del 1926 diviene generale di brigata e nel 1934 generale di Corpo d’Armata. Ritiratosi dalla carica nel 1944 e ricollocato in congedo dalla stessa data morì a Roma il 15 novembre 1952. Sale I. M., *La Missione Militare Italiana in Transcaucasia*, Roma, Ufficio Storico dello Stato Maggiore dell’Esercito 2007, p. 93-94

3 Sale I. M., *La Missione Militare Italiana in Transcaucasia*, Roma, Ufficio Storico dello Stato Maggiore dell’Esercito 2007, p. 77

4 Carteny A., Pommier D. V. *L’Azerbaijan nei documenti diplomatici italiani (1919–1920)*, Roma, Edizioni Nuova Cultura, 2013, p.77

5 Carteny A., Pommier D. V. *L’Azerbaijan nei documenti diplomatici italiani (1919–1920)*, Roma, Edizioni Nuova Cultura, 2013, p. 28

6 Sale I. M., *La Missione Militare Italiana in Transcaucasia*, Roma, Ufficio Storico dello Stato Maggiore dell’Esercito 2007, p. 166

1918-ci ilin mayın 28-də müstəqil dövlət elan olunması haqqında qərarın qəbul edilməsindən 1920-ci ilin aprelində sovet rejimi tərəfindən işğal edilməsinə qədər təxminən 2 il boyunca Azərbaycan respublika idarəetmə formasına malik, dünyəvi və müstəqil dövlət kimi ilk təcrübəsini yaşamışdır. Bu hadisələr demokratik tarazlıq yaratmaq cəhdlərini çətinləşdirən (hətta tarixin göstərdiyi kimi mümkünsüz edən) daxili və beynəlxalq vəziyyətlə yeni Azərbaycanın qurucularının üz-üzə qaldığı, qısa, lakin dünyaya səs salan tarixi dövəmdə baş vermişdir. O dövəmdə ki, Azərbaycan torpaqlarında bolşevik və əksinqilabi təzyiqlər, millətlərarası gərginlik baş qaldırmış, eləcə də 1917-1919-cu illər ərzində tək Rusiyanın deyil, İngiltərə və Osmanlının da, hərbi qüvvələri bir-birini əvəz etmişdir. Bu kövrək demokratik çiçəklənmə dövründə İtaliya Krallığı yeni qurulmuş Azərbaycan Xalq Cümhuriyyəti ilə əlaqələri inkişaf etdirməyə səy göstərmiş ən fəal Avropa dövlətlərindən biri kimi çıxış etmişdir.

İtaliyanın bölgəyə marağı 1919-cu ilin ilk aylarında artmağa başlamışdır. Konstantinopoldakı İtaliya diplomatları Parisə yollanan və Versal sarayında keçirilən müharibə sonrası sülh danışıqlarına qatılmaq üçün Osmanlı paytaxtından keçən Azərbaycan hökumətinin nümayəndə heyəti ilə ilk dəfə yanvarın 22-də əlaqə qurmuşlar.¹ Azərbaycan Xalq Cümhuriyyətinin Parlamentinin sədri Əlimərdan bəy Topçubaşov İtaliya nümayəndə heyətinin vasitəçiliyi ilə Parisə "Azərbaycan Respublikasının istəkləri haqqında" uzun memorandum göndərməyə nail olmuşdur. Yeni yaranmış əlaqələrdən bir neçə gün sonra İngiltərə Baş naziri Devid Lloyd Corc italyan həmkarı Vittorio Emanuele Orlando-dan Zaqafqazıyanı tərk etməkdə olan İngiltərə qoşunlarını əvəz etməsi üçün buraya İtaliya hərbi korpusunu yerləşdirməsini istəmişdir. 1919-cu ilin fevral ayının 5-də Parisdə toplanmış Müttəfiq Dövlətlərin hərbi nümayəndələri Zaqafqaziya və Konya bölgələri üzrə mandatlığı İtaliyaya həvalə etmişdir. Bu qərar əsasında, Zaqafqaziya Respublikalarının (Azərbaycan, Ermənistan

və Gürcüstan) Versalda yığılmış qalib dövlətlər tərəfindən öz müstəqilliklərinin tanınmasına çalışdığı ərəfədə, Roma hökuməti polkovnik Melkiade Qabbanın² başçılığı ilə əraziyə tanışlıq xarakterli ilk missiya göndərməyə qərar vermişdir. Polkovnik Qabba 1919-cu ilin may ayının 12-də Tiflisə (Tbilisiyə) çatmışdır. Missiyanın fəaliyyəti bir tərəfdən, Zaqafqaziya Respublikaları hökumətləri ilə səmimi diplomatik münasibətlər qurmaq, digər tərəfdən isə missiyanın tərkibinə daxil olan ekspertlər tərəfindən iqtisadiyyat, sənaye və mədəni sənayesi üzrə çoxsaylı və ətraflı hesabatlar hazırlamaqdan ibarət idi.³ Missiyanın siyasi müstəvidə vəzifəsi Gürcüstan və Azərbaycanın müstəqilliyini dəstəkləmək olsa da, iqtisadi baxımdan İtaliya kimi inkişafda olan sənayesi, lakin az miqdarda təbii ehtiyatlara malik bir ölkənin Qafqazın, xüsusən də Azərbaycanın zəngin mineral ehtiyatlarına maraq duyması qaçınılmaz idi. Bölgəyə ordu göndərmək layihəsi 1919-cu ildə hakimiyyətə gələn Françesco Saverio Nitti hökumətinin qərarı ilə yalnız kağız üzərində qalsa da, o vaxta qədər aparılmış mükəmməl diplomatik fəaliyyət İtaliyanın bölgədəki siyasi və iqtisadi varlığını gücləndirmək məqsədilə yerli hökumət ilə əlaqələrdən istifadə etmək niyyətində olan İtaliya hakimiyyəti tərəfindən yüksək qiymətləndirilmişdir. Bu səbəblə, missiya Qafqazı tərk etməyərək 1920-ci ilin martında Qabbanın rəhbərliyi altında iqamətgahı Tiflisdə şəhərində olmaqla Kral Siyasi Agentliyinə çevrilmiş və Bakının Malakanskaya küçəsində (indiki Xaqani küçəsi) yerləşmiş Azərbaycan nümayəndəliyinin sədrliyinə Qabba tərəfindən leytenant Henri Insom təyin edilmişdir.

Missiya heyətinin Azərbaycan hökuməti ilə ilk görüşləri son dərəcə həssas bir dövrə təsadüf etmişdir. Bakının gənc hökuməti bir tərəfdən bolşeviklərin, digər tərəfdən isə Anton Denikin rəhbərlik etdiyi "ağ" könüllülərin təhdidi arasında qalmışdı. Həmin dövrdə Zəngəzur, Naxçıvan və Qarabağ - Sovet İttifaqının süqutu zamanı faciəvi şəkildə yenidən açılmış münaqişə - ərazilərinə nəzarət uğrunda Azərbaycanla Ermənistan arasında gərgin qarşıdurmalar mövcud idi. Qısa ömür sürən "ilk müstəqillik" Azərbaycan üçün kritik vəziyyət yaratmışdır. İtaliya rəsmilərinin hesabatlarında bu vəziyyətə dair əhəmiyyətli tarixi dəyərə malik, bu gün də aktuallığını qoruyan strateji məsələlər təsvir olunmuşdur. Buna nümunə olaraq Azərbaycan Hökumətinin İtaliya donanma missiyasının rəhbəri, frigate kapitanı Qranafey ilə görüşlərindən birində Bakı üçün mühüm əhəmiyyət daşıyan neft ixracatında yaşanmış ciddi problem haqqında məlumat verilmişdir. Belə ki, neftin Qara dənizə nəqli ilə bağlı həll olunmamış maddi-texniki çətinlikləri nəzərə alaraq, Oktyabr inqilabından əvvəl 90%-i Volqa bazarı tərəfindən mənimsənilən neft hasilatı anbarlarda qalmışdı. Azərbaycanın tarixində dövrü olaraq təkrarlanmış və xüsusilə hasilat sənayesinin Rusiyadan "qırılmasına" başlanıldığı 90-cı illərdən sonra fəvqəladə hal almış bu problem, Prezident Heydər Əliyevin konkret söyləri nəticəsində 2005-ci ildə Bakı-Tbilisi-Ceyhan boru kəmərinin açılışı ilə sonlanmışdır.

1919-cu ilin ikinci yarısında Denikin qüvvələrinin zəifləməsi ilə də əlaqədar olaraq, Bolşevik təhlükəsi daha da artmağa

başlamışdır. İtaliya Xarici İşlər Nazirliyinin Dövlət Katibi Karlo Sforza Parisdəki İtalyan heyətinə ünvanladığı bir teleqramda aydın şəkildə ifadə etmişdir ki, “Bakıya qarşı bolşevik təhdidinə” cavab olaraq, Zaqafqaziya Respublikalarının müttəfiq dövlətlər tərəfindən tanınmasına zərurət yaranmışdır.⁴ Sforza-ya görə, “Qafqaz xalqları çoxluğun iradəsi ilə ayağa qalxmağa qadir olduqlarını sübut etdilər [...] və mənə elə gəlir ki, müttəfiq dövlətlər bu xalqların dinc inkişafına töhfə verməyə borcludur.” Polkovnik Qabbanın Romaya göndərdiyi depeşada bildirdiyi kimi, iki gün sonra, yanvar ayının 10-da hər iki ölkənin coşğu nümayişlərinə səbəb olan qərarla Ali Müttəfiqlər Şurası Azərbaycan və Gürcüstanın de facto hökumətlərini tanıdı.⁵ Buna baxmayaraq, müttəfiq dövlətlər öz qüvvələrini Qafqazdan geri çəkilməmiş, Rusiyanın digər bölgələrində mübarizəyə davam edən Denikinin anti-bolşevik fəaliyyətinə yönəltməyə davam etməyi üstün tutduqları üçün Ali Müttəfiqlər Şurasında aparılan sonrakı müzakirələr nəticəsində Demokratik Respublikalara əhəmiyyətli dəstək göstərilməmişdir.

Həssas siyasi-hərbi vəziyyətə baxmayaraq, bölgədə iqtisadi baxımdan əlaqələri davam etdirmək məqsədilə İtaliya Ticarət Bankının İdarə Heyətinin üzvü və Müharibə sənayesi üzrə nazirliklərarası Komitənin icra şurasının rəhbəri, senator Ettore Konti di Verampionun rəhbərliyi ilə bölgəyə mühüm sənaye missiyası təşkil edərək İtaliya öz səylərinə davam etmişdir. Sənaye və maliyyə üzrə ekspertlər, eləcə də bir sıra jurnalistlərdən (“Il Corriere della Sera” qəzetindən Luici Bardzini və “Il Secolo” qəzetindən Pyetro Nenni) ibarət təxminən 40 nəfərlik missiya 1920-ci ilin fevral ayının 14-də Potiyə gəlmiş və mart ayının 16-dək Zaqafqaziyada qalmışdır. İtaliyaya qayıtdıqdan sonra missiyanın nəticələri və perspektivləri barədə əsas maliyyə şirkətləri ilə keçirilmiş iclasa Senator Konti özü rəhbərlik etmişdir. 1920-ci il aprelin 19-u idi və məhz o günlərdə bir sıra italyan iş adamları Azərbaycan ordusunun müraciəti ilə hərbi geyim tədarükü üzrə bəzi müqavilələr bağlamaq məqsədilə Bakıda idilər. Buna baxmayaraq, Azərbaycan Xalq Cümhuriyyəti həmin günlərdə son saatlarını yaşayırdı. Mart ayının 17-də Bakının karbohidrogen ehtiyatlarına nəzarət edilməsinin zəruri olduğuna əmin olan Leninin bolşevik qoşunlarının Azərbaycan və Gürcüstana girməsi üçün əməliyyatlara başlamaq əmrini verdikdən sonra buradakı vəziyyət sürətlə pisləşdi. Aprel ayının 21-də 11-ci Qırmızı Ordu qərbdə Ermənistanla təmas xəttində baş verən qarşıdurmalarla məşğul olan Xalq Cümhuriyyətinin ərazisinə şimaldan zəif müqavimətlə üzləşərək daxil olmuşdur. Bir neçə gün ərzində Moskvanın rəhbərlik etdiyi qüvvələr Bakıda bolşevik rejimini qurmuş, 1920-ci ilin aprel ayının 28-də Azərbaycan Demokratik Respublikası süquta uğramışdır. Beləliklə, Azərbaycan ilə İtaliya arasında birbaşa əlaqələrin möhkəmləndirilməsi perspektivi də yox olmuş və 1920-ci ilin sentyabrında Kapitan İnsom Bakını və Malakanskaya küçəsində yerləşən nümayəndəliyi birdəfəlik tərk etmişdir.⁶

- 1 Carteny A., Pommier D. V. L'Azerbaigian nei documenti diplomatici italiani (1919-1920), Roma, Edizioni Nuova Cultura, 2013, səh. 19
- 2 Melkiade Qabba 1874-cü ildə Milanda doğulmuşdur. Hərbi məktəbdə təhsil almış, daha sonra isə Baş Qərargah hərbi qüvvələrinə qatılmışdır. 1919-cu il aprelin 7-də Zaqafqaziya regionuna göndərilmək üçün İtaliya Xarici İşlər Nazirliyinin sərəncamına verilir. Həmin ilin may ayının 9-da İtaliya hərbi missiyasının sədri kimi Batuma gedir. Daha sonra Gürcüstan, Ermənistan və Azərbaycan Respublikaları üzrə Kral Siyasi Agentliyinin rəhbəri vəzifəsinə təyin olunur. O, bu vəzifədə 1920-ci ilin 22 iyun tarixinə qədər qalır. 1926-cı ildə İtaliyada briqada generalı, 1934-cü ildə isə Silahlı Qüvvələr generalı olur. 1944-cü ildə hərbi karyerasına son qoyur və 1952-ci ilin noyabr ayının 15-də Romada vəfat edir. Sale I. M., La Missione Militare Italiana in Transcaucasia, Roma, Ufficio Storico dello Stato Maggiore dell'Esercito 2007, səh. 93-94
- 3 Sale I. M., La Missione Militare Italiana in Transcaucasia, Roma, Ufficio Storico dello Stato Maggiore dell'Esercito 2007, səh. 77
- 4 Carteny A., Pommier D. V. L'Azerbaigian nei documenti diplomatici italiani (1919-1920), Roma, Edizioni Nuova Cultura, 2013, səh. 77
- 5 Carteny A., Pommier D. V. L'Azerbaigian nei documenti diplomatici italiani (1919-1920), Roma, Edizioni Nuova Cultura, 2013, səh. 28
- 6 Sale I. M., La Missione Militare Italiana in Transcaucasia, Roma, Ufficio Storico dello Stato Maggiore dell'Esercito 2007, səh. 166

Una delle raccolte di brani italiani interpretati da Muslim Magomayev, pubblicata dall'etichetta discografica di Stato sovietica Melodiya nel 1990.

Müslüm Maqomayevin ifasında italyan mahnılarından ibarət seçmələr. 1990-cı ildə SSRI-nin "Melodiya" firması tərəfindən buraxılmışdır.

Con la sovietizzazione dell'Azerbaigian, i rapporti dell'Italia con le nazioni dell'URSS furono giocoforza accentrati su Mosca, nonostante l'immutata importanza di Baku quale principale fonte di greggio dell'Unione. Le cronache della Seconda guerra mondiale riportano a galla alcuni rapporti diretti tra i popoli italiano e azerbaigiano, in particolare grazie alla partecipazione di alcuni combattenti azerbaigiani nelle fila della Resistenza. Il secondo dopoguerra porta a un'intensificazione delle relazioni, grazie alla progressiva affermazione dell'Italia come primo partner economico occidentale dell'Azerbaigian e, a partire dalla fine degli anni Cinquanta, alla progressiva apertura culturale dell'URSS nei confronti dell'Italia.

Da entrambi i lati della Cortina di ferro, membri del mondo scientifico, letterario, giornalistico e artistico si scambiarono visite, esperienze e idee. Nel 1955 visitò Baku il corrispondente de *L'Unità* a Mosca Giuseppe Boffa, destinato ad affermarsi come uno dei maggiori storici italiani dell'Unione Sovietica. A partire dagli anni Sessanta vi fu un'intensificazione dei rapporti soprattutto nel campo artistico, cinematografico e teatrale. Ne sono testimonianza i viaggi in Italia del compositore Arif Melikov nel 1967 e 1969 e, nel 1967, il viaggio di un gruppo di musicisti italiani in Azerbaigian. Negli stessi anni il leggendario cantante Muslim Magomayev seguì le orme di altri grandi esponenti della musica azerbaigiana come Shovkat Mammadova e Bulbul trascorrendo il biennio 1963-1964 alla Scala di Milano, assorbendo e interpretando la tradizione lirica italiana ma anche la musica popolare del nostro Paese. Nel quadro delle Giornate dell'URSS, fu proiettato a Milano il film del 1958 "Su una costa distante" (*Uzaq sahillarda*) del regista Tofiq Taghizade, basato sulla celebre figura del partigiano "Mikhailo", al secolo Mehdi Huseynzade, che aveva combattuto i tedeschi sul fronte giuliano. Negli anni successivi si segnalano le Giornate

del cinema azerbaigiano tenutesi in Italia nel 1972, le Giornate del cinema italiano in Azerbaigian nel 1987 e la partecipazione azerbaigiana al Festival del Cinema a Napoli del 1989 con il film "Il mascalzone" (*Yaramaz*) del regista Vagif Mustafayev. Nel 1975, l'intensificazione dei rapporti portò all'istituzione a Baku di un ufficio locale dell'Associazione Italia-URSS¹.

Particolare slancio alle relazioni culturali venne dal gemellaggio tra Napoli e Baku, il cui accordo fu stipulato nel 1972 tra il sindaco di Napoli Gerardo De Michele e il responsabile del Soviet di Baku Aydin Mammadov. In seguito a questo evento storico i rapporti Napoli-Baku si intensificarono: nel 1979 una via della città partenopea fu intitolata a Baku, che reciprocò. Nel 1975 e nel 1982 si svolsero nella capitale azerbaigiana le "Giornate della cultura di Napoli e della Campania", cui corrisposero le "Giornate della cultura azerbaigiana" a Napoli, nel 1976 e 1982. A testimonianza di questa stretta amicizia tra i "due golfi" di Napoli e Baku si ricorda anche la visita a Baku, nel 1977, di una rappresentativa napoletana di atletica leggera, che gareggiò nello stadio Lenin (oggi Tofiq Bahramov).

Mentre l'esperienza sovietica si avviava al tramonto, l'ininterrotto flusso di rapporti tra i due Paesi aveva gettato le basi per un loro rapido incremento all'indomani dall'indipendenza, tanto che già l'ultimo Primo Ministro dell'Azerbaigian sovietico, Hasan Hasanov, aveva individuato nell'Italia un interlocutore privilegiato per sostenere il nuovo percorso indipendente della nazione². Proprio agli ultimi istanti dell'URSS risale un importante investimento italiano in Azerbaigian. Il 16 ottobre del 1991 (due giorni prima della proclamazione dell'indipendenza dell'Azerbaigian!) veniva inaugurata la fabbrica di elettrodomestici "Bakmil" (abbreviazione di "Baku-Milano"), nata dal partenariato tra il gruppo italiano Merloni e la ditta locale Bakkonditsioner. Il ricordo di questa breve ma importante esperienza rimane ancora oggi nelle case di numerosi azerbaigiani, grazie al successo dei prodotti della fabbrica, nonché nella toponimia della capitale grazie alla stazione della metropolitana Bakmil.

1 Omarov V., "Azərbaycan-İtaliya mədəni inteqrasiyası (XX əsrin ortalarından müasir dövərədək)", *Səs*, 2013, 26 sentyabr, s.16.

2 Frappi C., *Azerbaigian - Crocevia del Caucaso*, Roma, Sandro Teti Editore, 2012, p. 120

Azərbaycanda sovet hakimiyyətinin qurulması ilə SSRİ üçün əsas xam neft mənbəyi olan Bakının dəyişməz əhəmiyyətinə baxmayaraq, İtaliyanın SSRİ dövlətləri ilə əlaqələri qaçılmaz olaraq Moskvada mərkəzləşmişdi. Lakin İkinci Dünya Müharibəsinin xronikası, xüsusən də azərbaycanlı döyüşçülərin Partizan hərəkətində iştirakı İtaliya və Azərbaycan xalqları arasında birbaşa münasibətlərin varlığını sübut edir. İtaliyanın daima Azərbaycanın ilk qərbi iqtisadi tərəfdaşı kimi çıxış etməsi və 1950-ci illərin sonundan etibarən SSRİ ilə İtaliya arasında yaranmış mədəniyyət sahəsindəki əlaqələr hesabına, müharibədən sonrakı dövrdə münasibətlərin intensivləşməsi nəzərə çarpmışdır.

Dəmir pərdənin hər iki tərəfində elmi, ədəbi, publisistik və incəsənət xadimləri qarşılıqlı səfərlər təşkil edir, təcrübə və fikir mübadiləsi aparırdılar. 1955-ci ildə "L'Unità" qəzetinin Moskvadakı müxbiri, Sovet İttifaqının ən böyük italyan tarixçilərindən biri kimi tanınan jurnalist Cuzeppa Boffa Bakıya səfər etmişdir. 1960-cı illərdən etibarən, xüsusən ifaçılıq, kinematografiya və teatr sahələrində həyata keçirilən əlaqələr və səfərlər artmışdır. Bəstəkar Arif Məlikovun 1967 və 1969-cu illərdə İtaliyaya eza miyyəti, Azərbaycan opera müğənnilərinin və musiqiçilərinin Yarımadaya çoxsaylı qastrolları və 1967-ci ildə İtaliya musiqiçilərinin Azərbaycana səfəri bu əlaqələrin bariz nümunəsidir. 1958-ci ildə SSRİ günləri çərçivəsində rejissor Tofiq Tağızadənin Friuli-Venesiya-Culiya cəbhəsində almanlarla vuruşan "Mixaylo" ləqəbli məşhur partizan Mehdi Hüseynzadəyə ithaf olunmuş "Uzaq sahillərdə" filmi nümayiş edilmişdir. Sonrakı illərdə, 1972-ci ildə İtaliyada keçirilən Azərbaycan Kino Günü, 1987-ci ildə Azərbaycanda İtalyan kinosu Həftəsi və 1989-cu ildə rejissor Vəqif Mustafayevin "Yaramaz" filmi ilə azərbaycanlıların Neapolda keçirilən beynəlxalq kinofestivalda iştirakı baş tutmuşdur. 1975-ci ildə münasibətlərin dərinləşməsi ilə Bakıda "SSRİ - İtaliya" cəmiyyətinin Bakı şöbəsi təsis edilmişdir.¹

1972-ci ildə Neapol şəhərinin meri Cerardo De Mikele ilə Bakı Sovetinin rəhbəri Aydın Məmmədov arasında imzalanmış Neapol və Bakı şəhərləri arasında qardaşlaşma sazişi mədəniyyət sahəsindəki əlaqələrin inkişafına xüsusi təkan vermişdir. Bu tarixi hadisədən sonra Neapol-Bakı münasibətləri daha da möhkəmlənmişdir: 1979-cu ildə Neapolda küçələrin birinə Bakı adı verilir. 1975 və 1982-ci illərdə Azərbaycan paytaxtında "Neapol və Kampaniya Mədəniyyət Günü" keçirilir, cavab olaraq isə 1976 və 1982-ci illərdə Neapolda "Azərbaycan mədəniyyəti günləri" təşkil edilir. Neapol ilə Bakının "iki körfəzi" arasındakı bu yaxın dostluğun şahidi olaraq, 1977-ci ildə Lenin stadionunda (indiki Tofiq Bəhramov adına stadion) keçirilmiş idman yarışlarında iştirak etmək üçün Neapoldan gəlmiş atletlər heyətinin Bakıya səfərini də xatırlayırıq.

Sovet dönəmi zəiflədikcə, iki ölkə arasındakı daimi əlaqələr Azərbaycan müstəqillik əldə etdikdən sonra onların sürətlə inkişaf etməsi üçün təməl təşkil etmişdir, belə ki, Azərbaycan SSR-in son Baş Naziri Həsən Həsənov, yeni müstəqillik yolunda dəstək olması üçün İtaliyanı Dövlətin nüfuzlu tərəfdaşı kimi görürdü.² Məhz SSRİ-nin dağılması ərəfəsində İtaliya Azərbaycana önəmli investisiya etmişdir. 1991-ci ilin oktyabr ayının 16-da (Azərbaycanın öz müstəqilliyini elan etməsindən cəmi 2 gün öncə) "Bakı kondisioneri" istehsalat birliyi ilə İtaliyanın "Merloni" şirkətlər qrupunun tərəfdaşlığı əsasında məişət cihazları istehsal edəcək "Bakmil" (Bakı-Milan qısaldılmış variantda) birgə müəssisəsi yaradılmışdır. Qısa müddət davam edən, lakin əhəmiyyətli səciyyə daşıyan bu təcrübənin xatirəsinə "Bakmil" metrostansiyası hesabına paytaxtın toponimiyası ilə yanaşı, zavodun istehsal etdiyi məhsulların keyfiyyəti hesabına çox saylı azərbaycanlıların evlərində hələ də rast gəlinir.

1 Ömərov V., "Azərbaycan-İtaliya mədəni inteqrasiyası (XX əsrin ortalarından müasir dövrədək)", Səs, 2013, 26 sentyabr, səh.16.

2 Frappi C., Azerbaijan - Crocevia del Caucaso, Roma, Sandro Teti Editore, 2012, səh. 120

Atleti napoletani a Bakù

E' partita per Bakù, capitale della Repubblica socialista sovietica dell'Azerbaigian, una rappresentativa napoletana di atletica leggera che parteciperà all'ottava competizione internazionale, organizzata in occasione della celebrazione dei 26 commissari di Bakù.

La delegazione, accompagnata dal prof. Contino e dal prof. De Vito, è stata ricevuta in palazzo San Giacomo, presente l'avv. Mosca del CONI, dal sindaco di Napoli sen. Maurizio Valenzi e dal vice-sindaco Antonio Carpinò, ai quali il sindaco di Bakù, aveva rivolto l'invito ad inviare (ospiti dei sovietici) la rappresentativa sportiva, nel quadro dei rapporti di amicizia e collaborazione tra le due città gemelle.

Il sindaco, rivolgendo il saluto e l'augurio della città agli atleti napoletani, ha affermato che con questa iniziativa si dà un concreto contributo al rafforzamento dell'amicizia tra le due città.

Alle gare che si svolgeranno nello stadio Lenin di Bakù parteciperanno gli atleti Lauro (100), Di Guida (200-800), Di Marco (400 hs, triplo), De Martino (400), Peluso (mezzofondo), Mangone (mezzofondo), Pappalardo (lanci), Paciolla (lanci).

Un ritaglio da "L'Unità" del 25 settembre 1977 ricorda la trasferta a Baku di un gruppo di atleti napoletani - una delle iniziative nate dal gemellaggio del 1972 tra le due città.

1972-ci ildə Neapol və Bakının qardaşlaşmış şəhərlər elan olunmasından sonra 1977-ci ildə Neapol şəhərindən bir qrup atletin Bakıya səfəri haqqında çap olunmuş məqalə.

Il 18 ottobre del 1991, il Soviet Supremo della Repubblica Sovietica Socialista dell'Azerbaijan proclamò l'indipendenza del Paese dall'URSS, una decisione ratificata con referendum in dicembre. L'Italia riconobbe formalmente la Repubblica dell'Azerbaijan il primo gennaio 1992. Questo evento storico intervenne in un periodo di straordinario fermento nei rapporti tra Italia e Azerbaijan. Pochissimi giorni dopo la dichiarazione di indipendenza, il Primo Ministro azerbaijano Hasan Hasanov era a Roma per una serie di colloqui con esponenti italiani tra cui il Presidente del Consiglio Andreotti, incontrato il 27 ottobre. Durante la visita furono firmati importanti contratti con le società italiane Tecnimont e Fata, chiamate a fare da apripista, insieme alla Merloni, nel radicamento della presenza industriale italiana in Azerbaijan. Investimenti di grande rilievo, purtroppo destinati ad attraversare i travagli legati ai primi anni di indipendenza dell'Azerbaijan. Ciononostante proseguirono intensamente, nel 1992, i contatti politici tra le parti. L'8 maggio 1992, l'Ambasciatore d'Italia nella Federazione Russa, Ferdinando Salleo, e il Ministro degli Affari Esteri della Repubblica dell'Azerbaijan, Huseynagha Sadigov, firmavano il Protocollo sullo stabilimento delle relazioni diplomatiche. I contatti diplomatici diventarono presto intensi, a causa del conflitto in Nagorno-Karabakh. In particolare, grazie all'iniziativa del Sottosegretario agli Affari Esteri Mario Raffaelli, nel giugno 1992 Roma ospitò, nei locali di Villa Madama, i primi colloqui preparatori alla conferenza di pace che avrebbe dovuto svolgersi sotto l'egida dell'allora CSCE. Anche al di là del conflitto, nei primi anni dopo l'indipendenza l'Italia, pur priva di una propria Ambasciata a Baku, è in prima fila nel sostenere l'integrazione dell'Azerbaijan fu nelle principali organizzazioni internazionali e regionali (ad esempio, attraverso l'inclusione dell'Azerbaijan, sin dal 1994, nel programma NATO Partnership for Peace).

Sul piano della cooperazione economica, le basi gettate già nei decenni precedenti ponevano le premesse per un significativo sviluppo degli scambi. Come rileva Carlo Frappi nel suo studio *Azerbaijan – crocevia del Caucaso*, "l'Italia, già primo partner economico occidentale della Repubblica sovietica dell'Azerbaijan, aveva fatto fronte alla mancanza di risorse energetiche proprie con una politica di approvvigionamento di idrocarburi all'estero che, oltre a rendere le compagnie nazionali all'avanguardia per capacità d'investimento e disponibilità di know-how tecnico, offrì un ulteriore e decisivo ambito di convergenza di interessi tra i due paesi." Il settore energetico continuò dunque ad affermarsi come il principale filone di collaborazione economica tra i due paesi, al quale più in avanti si aggiunsero altri settori tra cui agricoltura, industria petrolchimica, trasporti e infrastrutture. Nel 1995, ENI-Agip fece un passo nello stabilimento delle relazioni economiche attraverso la concessione da parte della Compagnia Statale di Petrolio della Repubblica dell'Azerbaijan (SOCAR) al consorzio Caspian International Petroleum Company (partecipato da ENI al 30%) per l'esplorazione del giacimento petrolifero "Karabakh", situato nel settore azerbaijano del Caspio. Pur avendo abbandonato il settore upstream nel 2004, ENI rimane oggi azionista del consorzio proprietario dell'oleodotto Baku-Tbilisi-Ceyhan, principale veicolo di esportazione del greggio azerbaijano verso i mercati occidentali. Prosegue inoltre la presenza nel Paese di Saipem, protagonista nella progettazione e realizzazione di infrastrutture di esplorazione, sfruttamento e trasporto degli idrocarburi. Ancora oggi, Saipem è la principale Società italiana attiva in Azerbaijan.

Il 1997 fu un anno di svolta per le relazioni bilaterali. In aprile l'Italia aprì la sua Ambasciata a Baku, la prima nella regione transcaucasica, mentre in settembre vi fu la prima visita in Italia del Presidente della Repubblica dell'Azerbaijan, Heydar Aliyev, su invito del Presidente Oscar Luigi Scalfaro. Oltre al Capo dello Stato, Aliyev incontrò il Presidente del Consiglio Romano Prodi e i Presidenti delle due Camere, e prese parte a una riunione con i dirigenti delle principali imprese italiane interessate al mercato azerbaijano. La visita fu l'occasione per firmare importanti accordi destinati a intensificare i rapporti bilaterali in tutti i principali settori (tra questi, il primo accordo sulla promozione e protezione degli investimenti e l'intesa sulla cooperazione economica, nonché sulla collaborazione culturale, scientifica e tecnologica).

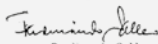
Protocollo sullo stabilimento delle relazioni diplomatiche tra la
Repubblica italiana e la Repubblica dell'Azerbaigian

La Repubblica Italiana e la Repubblica dell'Azerbaigian, ribadendo la propria fedeltà agli obiettivi ed ai principi della Carta delle Nazioni Unite, dell'Atto Finale di Helsinki, della Carta di Parigi per una nuova Europa e degli altri documenti della CSCE, delle Convenzioni di Vienna sulle relazioni diplomatiche e consolari del 18 Aprile 1961 e del 24 Aprile 1963, mosse dal desiderio di rafforzare la collaborazione, la comprensione e la fiducia tra i due Stati, esprimendo la propria disponibilità a fondare i rapporti bilaterali sui principi di eguaglianza e non ingerenza negli affari interni, considerando che i due Stati hanno intrattenuto relazioni diplomatiche negli anni 1919-1920, convengono di ristabilire le relazioni diplomatiche e di istituire Rappresentanze diplomatiche a livello di ambasciatore.

Fatto a Baku il 8 Maggio 1992 in due copie, in lingua italiana ed azera, entrambi i testi facenti ugualmente fede.

Per la Repubblica Italiana

Per la Repubblica dell'Azerbaigian

Ferdinando Salleo

Ambasciatore d'Italia

Gusein Sadykhov

Ministro per gli Affari Esteri
della Repubblica dell'Azerbaigian

Il Protocollo sullo stabilimento delle relazioni diplomatiche tra la Repubblica Italiana e la Repubblica dell'Azerbaigian, firmato l'8 maggio del 1992.

1992-ci ilin may ayının 8-də İtaliya Respublikası ilə Azərbaycan Respublikası arasında diplomatik münasibətlərin qurulmasına dair Protokol.

1991-ci ilin oktyabr ayının 18-də Azərbaycan SSR Ali Soveti ölkənin müstəqilliyini elan etmiş və həmin ilin dekabr ayında bu qərar ümumxalq referendumu ilə təsdiqlənmişdir. İtaliya rəsmi olaraq 1992-ci il yanvarın 1-də müstəqil Azərbaycanı tanımışdır. Bu tarixi hadisə, İtaliya ilə Azərbaycan arasındakı münasibətlərdə sarsıntı yaşanan zaman baş vermişdir. Müstəqilliyin elan olunmasından bir neçə gün sonra Azərbaycan Xalq Cümhuriyyətinin Baş naziri Həsən Həsənov İtalyan Hökumətinin nümayəndələri ilə görüşmək üçün Romaya getmiş və oktyabrın 27-də Nazirlər şurasının sədri Ciulio Andreotti ilə görüşmüşdür. Səfər zamanı İtalyanın Azərbaycanda sənaye sahəsində fəaliyyətinin möhkəmlənməsi məqsədilə “Merloni” şirkəti ilə birgə bu sahədə ilk addımlar atacaq “Tecnimont” və “Fata” şirkətləri ilə önəmli müqavilələr imzalanmışdır. Böyük əhəmiyyətə malik bu investisiyalar təəssüf ki, Azərbaycanın müstəqilliyinin ilk illəri ilə əlaqəli çətin dövrdən keçməyə məruz qalmışdır. Buna baxmayaraq, tərəflər arasındakı siyasi əlaqələr 1992-ci ildə intensiv şəkildə davam etmişdir. 1992-ci il mayın 8-də İtalyanın Rusiya Federasiyasındakı səfiri Ferdinando Salleo və Azərbaycan Respublikasının Xarici İşlər Naziri Hüseynağa Sadıqov arasında diplomatik əlaqələrin qurulması haqqında Protokol imzalanmışdır. Diplomatik əlaqələr qısa müddətdə Dağlıq Qarabağ münaqişəsi səbəbindən sürətlənmişdir. Xüsusilə, 1992-ci ilin iyun ayında İtaliya Xarici İşlər Nazirliyinin Dövlət Katibi Mario Raffaellinin təşəbbüsü ilə, Romanın Villa Madama binasında o vaxtkı ATƏM-in (indiki ATƏT) himayəsi altında həyata keçirilməli olan sülh konfransına hazırlıq üzrə danışıqlar baş tutmuşdur. Bundan əlavə, Azərbaycanın müstəqillik əldə etməsindən sonrakı ilk illərdə İtaliya Bakıda diplomatik nümayəndəliyinin olmamasına baxmayaraq, Azərbaycanın əsas beynəlxalq və regional təşkilatlara in-

tegrasiyasını dəstəkləyən öncül dövlətlərdən biri olmuşdur (məsələn, Azərbaycanın 1994-cü ildən bəri NATO-nun Sülh Naminə Tərəfdaşlıq proqramına daxil edilməsi).

İqtisadi əməkdaşlıq sahəsinə gəldikdə, əvvəlki onilliklərdə atılmış təməllər dövrünün əhəmiyyətli şəkildə inkişafı üçün təminat yaratmışdır. Karlo Frappi özünün “Azərbaycan - Qafqazın qovşağı” adlı tədqiqat işində qeyd etdiyi kimi, “Keçmişdə Azərbaycan SSR-in ilk qərbi iqtisadi tərəfdaşı olan İtaliya apardığı xarici karbohidrogen tədarükü siyasəti ilə ölkənin çatışmayan enerji ehtiyatları problemini həll etmişdir. Bununla İtaliya öz milli şirkətlərini investisiya tutumu və texniki nou-hau baxımından ön sıralara çıxarmaqla yanaşı, iki ölkə arasında maraqların yaxınlaşması üçün əlavə və konkret mühit yaratmış oldu.”¹ Bu səbəbdən energetika sektoru iki ölkə arasında mövcud iqtisadi əməkdaşlığın əsas xətti olmağa davam etmiş və daha sonralar kənd təsərrüfatı, neft-kimya sənayesi, nəqliyyat və infrastruktur da daxil olmaqla, digər sahələri ətrafına cəlb etmişdir. 1995-ci ildə ARDNŞ-in Beynəlxalq konsorsiuma (30%-i İtalyanın “ENI” şirkətinə məxsus idi) Xəzər dənizinin Azərbaycan sektorundakı “Qarabağ” neft yatağının kəşfiyyatına icazə verməsi ilə “ENI-Agip” iki ölkə arasında iqtisadi əlaqələrin möhkəmləndirilməsi istiqamətində yeni addım atmışdır. 2004-cü ildə apstrim sektordan çəkilməsinə baxmayaraq, “ENI” bu gün də Azərbaycan xam neftinin qərb bazarına ixracında əsas vasitə olan Bakı-Tbilisi-Ceyhan neft kəmərinin məxsus olduğu konsorsiumun səhmdarı olaraq qalır. Bu sektorda sonrakı yeri karbohidrogenlərin kəşfiyyatı, istismarı və nəqli üçün infrastrukturların dizaynında və qurulmasında aparıcı rol malik “Saipem” şirkəti tutur. “Saipem” bu gün də Azərbaycanda fəaliyyət göstərən əsas İtalyan şirkəti olaraq qalmaqda davam edir.

1997-ci il ikitərəfli münasibətlər üçün dönüş nöqtəsi olmuşdur. Aprel ayında İtaliya Zaqafqaziya bölgəsindəki ilk Səfirliyini Bakıda təsis etmiş, sentyabr ayında isə İtaliya Prezidenti Oskar Luici Skalfaronun dəvəti ilə Azərbaycan Respublikasının Prezidenti Heydər Əliyevin İtaliyaya ilk səfəri baş tutmuşdur. Prezident Heydər Əliyev İtaliya Dövlət başçısından əlavə, İtaliya Baş naziri Romano Prodi və Parlamentin hər iki Palatasının prezidentləri ilə görüşlər keçirmiş, Azərbaycan bazarı ilə maraqlanan əsas İtalyan şirkətlərinin rəhbərləri ilə görüşdə iştirak etmişdir. Səfər bütün əsas sektorlarda ikitərəfli münasibətlərin möhkəmləndirilməsi istiqamətində vacib müqavilələrin imzalanması üçün fərsət yaratmışdır (bunlar arasında investisiyaların təşviqi və qorunması haqqında ilk saziş və iqtisadi əməkdaşlıq, mədəniyyət, elm və texnologiya sahəsində əməkdaşlıq üzrə bəyannamə).

Incontro tra il Presidente della Repubblica Oscar Luigi Scalfaro e l'omologo azerbaiiano Heydar Aliyev, durante la prima visita di quest'ultimo in Italia (settembre 1997).

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti Heydər Əliyevin İtaliyaya ilk səfəri zamanı İtaliya Respublikasının Prezidenti Oskar Luici Skalfaro ilə görüşündən (sentyabr 1997-ci il).

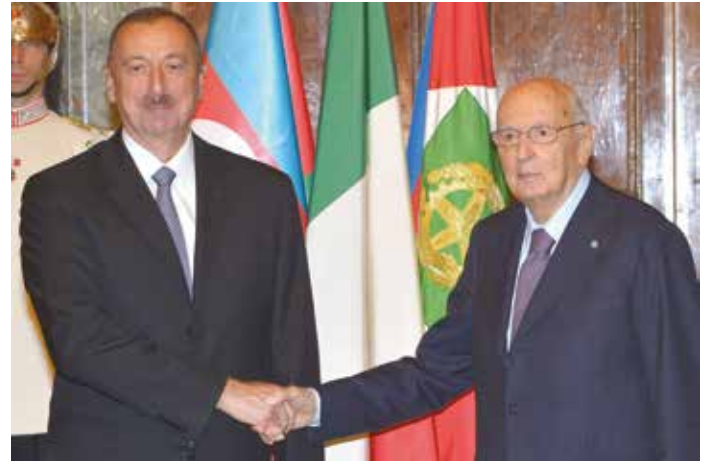

Stretta di mano tra il Presidente della Repubblica Carlo Azeglio Ciampi e il Presidente della Repubblica dell'Azerbaijan Ilham Aliyev, nel corso della visita di Aliyev a Roma del febbraio 2005.

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyevin 2005-ci ildə Romaya səfəri zamanı İtaliya Respublikasının Prezidenti Karlo Azeliyo Çiampi arasında əl sıxışması.

Il Presidente della Repubblica Giorgio Napolitano con il Presidente della Repubblica dell'Azerbaijan, Ilham Aliyev (Roma, Palazzo del Quirinale, 14 luglio 2014).

İtaliya Prezidenti Ciorcio Napolitano Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyev ilə birgə (Roma şəhəri, "Kuirinale" sarayı, 14 iyul 2014-cü il).

Gli Ambasciatori d'Italia presso la Repubblica dell'Azerbaigian

○ **Alessandro Fallavolita,**
dal marzo 1997 al marzo 2001

○ **Margherita Costa,**
dal marzo 2001 al settembre 2005

○ **Gian Luigi Mascia,**
dal settembre 2005 al settembre 2009

○ **Mario Baldi,**
dal settembre 2009 all'agosto 2013

○ **Giampaolo Cutillo,**
dall'agosto 2013 all'agosto 2017

○ **Augusto Massari,**
dall'agosto 2017

İtaliya Respublikasının Azərbaycan Respublikasındakı Səfirləri

**○ Alessandro Fallovolita,
1997 mart - 2001 mart**

**○ Marqerita Kosta,
2001 mart - 2005 sentyabr**

**○ Can Luici Maşia,
2005 sentyabr - 2009 sentyabr**

**○ Mario Baldi,
2009 sentyabr - 2013 avqust**

**○ Campaolo Kutillo,
2013 avqust - 2017 avqust**

**○ Augusto Massari,
2017 avqust - bugünədək**

La missione diplomatica italiana viene inaugurata nel mese di marzo del 1997 a Baku, con l'arrivo del primo Ambasciatore d'Italia residente in Azerbaijan, Alessandro Fallavolita. Grazie a questo evento e alla visita del Presidente Aliyev in Italia (v. sezione precedente), i rapporti bilaterali acquistano nuovo slancio e vigore. Ne è un segno eloquente la partecipazione del Capo dello Stato azerbaijano alle celebrazioni della Festa della Repubblica, svoltesi nel giugno del 1998 presso l'albergo Hyatt Regency. Nello stesso periodo si assiste a un'accelerazione degli scambi di visite da parte di esponenti politici e membri di Governo dei due Paesi. Sempre nel 1998 giungono a Baku, in due diverse missioni, l'allora Ministro dell'Industria, Commercio e Artigianato Pier Luigi Bersani e il Sottosegretario di Stato agli Affari Esteri Piero Fassino. Nel 2000, la presenza istituzionale italiana in Azerbaijan si rafforza grazie all'apertura di un ufficio dell'Istituto per il commercio estero, competente anche per la Georgia, chiamato a integrare gli sforzi dell'Ambasciata a sostegno degli interessi commerciali italiani.

Negli anni Duemila la consuetudine di visite e colloqui al più alto livello istituzionale si intensifica, grazie in particolare alle numerose missioni in Italia del Presidente İlham Aliyev (cinque tra il 2004 e il 2015, prima della storica visita di Stato del febbraio 2020, v. *infra*) e a un crescendo di missioni ufficiali italiane in Azerbaijan. Al riguardo, si ricorda la storica visita a Baku del Presidente del Consiglio Enrico Letta, nell'agosto 2013, e la prima missione in Azerbaijan di un Ministro degli Esteri italiano, con Paolo Gentiloni, nel novembre 2016. Inoltre, a partire dal 2015 si svolge a Baku la riunione annuale del Southern Gas Corridor Advisory Council, cui l'Italia tradizionalmente assicura la propria partecipazione con un membro di Governo.

Il 2018 segna una vera e propria svolta nell'intensità del rapporto bilaterale tra i due Paesi, grazie alla storica visita di Stato in Azerbaijan del Presidente della Repubblica Sergio Mattarella – la prima in assoluto di un Capo dello Stato italiano (v. *infra*). Questa visita segna un autentico innalzamento della *partnership* bilaterale, nel segno della sincera amicizia tra le parti e dell'identità di interessi e vedute su un ampio spettro di temi di portata strategica. Essa apre peraltro una stagione di “prime volte” di notevole valenza politica. Due mesi dopo la visita di Mattarella, in settembre, la Prima Vice Presidente della Repubblica, Mehriban Aliyeva, decide di recarsi in Italia per la sua prima visita ufficiale all'estero dall'assunzione della carica. Il mese successivo giunge a Baku la Presidente del Senato della Repubblica Italiana, Maria Elisabetta Alberti Casellati, per la prima missione in Azerbaijan della seconda carica dello Stato nella storia dei rapporti bilaterali. Nel febbraio 2020, si svolge la prima missione del Presidente Aliyev in Italia al livello protocollare di visita di Stato (v. *infra*), un altro storico passo in avanti per le relazioni tra Roma e Baku e un appuntamento senza precedenti per l'ampiezza e la sostanza degli accordi sottoscritti. L'intenso spirito di collaborazione tra i due Paesi è rimasto saldo anche durante tutto il 2020 e la pandemia di COVID-19, che ha visto un'importante donazione del Governo azerbaijano a favore degli sforzi italiani di contrasto al virus, la creazione di contatti tra i vertici scientifici dell'Istituto nazionale per le malattie infettive “Lazzaro Spallanzani” di Roma e il Ministero della Sanità azerbaijano oltre che, nell'agosto 2020, una missione della Protezione Civile italiana in Azerbaijan a supporto del sistema sanitario locale. Da ultimo, nel dicembre 2020, il Sottosegretario agli Affari Esteri e alla Cooperazione Internazionale Manlio Di Stefano è stato il primo membro di Governo di un Paese UE a visitare l'Azerbaijan all'indomani della Dichiarazione tripartita che ha posto fine alle ostilità in Nagorno-Karabakh e nei distretti circostanti.

La cooperazione economica tra i due Paesi si è evoluta e rafforzata di pari passo con l'intensificazione del dialogo politico. A partire dal 1999, l'attivazione dell'oleodotto Baku-Supsa offre all'Azerbaijan, per la prima volta, la possibilità di esportare petrolio greggio senza attraversare il territorio russo. La nuova condotta fa da volano a un poderoso sviluppo degli scambi con l'Italia, che proprio nel 1999 si afferma come primo partner commerciale mondiale dell'Azerbaijan assorbendo un terzo delle sue esportazioni. Da allora, fatta eccezione per una breve parentesi nel 2007, l'Italia ha mantenuto tale ruolo di spicco in parallelo al consolidamento dell'Azerbaijan tra i primi fornitori di energia del nostro Paese. Se nel 2009 Baku era già il nostro terzo fornitore di greggio, negli anni seguenti l'Azerbaijan ha quasi sempre conservato la prima posizione, favorito dal calo dei flussi libici dovuto alla latente instabilità nel Paese nordafricano¹. In media, nell'ultimo decennio l'Italia ha acquistato circa 5,5 miliardi di euro all'anno in petrolio azerbaijano – dato cui si aggiunge, dal 31 dicembre 2020, il gas naturale del gia-

Il Presidente Sergio Mattarella con il Presidente della Repubblica dell'Azerbaijan, S.E. il Signor Ilham Aliyev, in visita di Stato (Roma, Palazzo del Quirinale, 20 febbraio 2020).

İtaliyada Dövlət səfərində olan Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyev İtaliya Respublikasının Prezidenti Sercio Mattarella ilə birgə (Roma şəh., Kuirinale Sarayı, 20 fevral 2020-ci il).

cimento di Shah Deniz, importato dalla Penisola per mezzo del Corridoio meridionale del gas. Le relazioni economiche vengono inquadrare a livello istituzionale con la firma, nel 2004, di una Dichiarazione congiunta per l'istituzione di una Commissione intergovernativa sulla cooperazione economica, che si riunisce per la prima volta nel 2006 e la cui ultima sessione - la V - ha avuto luogo a Roma il 14 gennaio 2020.

Nonostante un macroscopico squilibrio strutturale della bilancia commerciale, dovuto alle importazioni italiane di idrocarburi, la presenza del *Made in Italy* in Azerbaijan è consolidata nei settori dell'ingegneria avanzata, alimentare, dell'abbigliamento di lusso, e grazie all'esportazione di macchinari ad alta tecnologia per l'agricoltura, le telecomunicazioni, la sanità ed altri settori. La presenza di grandi Società italiane è andata affermandosi anche oltre il settore estrattivo (che impiega, oltre a Saipem, importanti imprese quali Tenaris e Lighthouse). Degno di nota, al riguardo, il contratto che a partire dal 2015 lega un gioiello dell'ingegneria italiana, Maire Technimont S.p.A, al consorzio locale SOCAR Polymer, concretizzatosi nella costruzione di un progetto di impianto di polipropilene nella città di Sumgayit, inaugurato durante la visita del Presidente Mattarella in Azerbaijan nel 2018. Maire Technimont consolida la propria presenza nel 2018 grazie a una rilevante commessa per la ristrutturazione e la costruzione di nuove unità di processo all'interno della raffineria Heydar Aliyev di Baku. Parimenti significativo, in un ambito del tutto diverso, anche il contributo dell'italiana DBA Group all'infrastruttura informatica del nuovo porto di Baku-Alat, chiave di volta dei grandi progetti di connettività transcontinentale lanciati dal Governo azerbaijano. Nel settore primario, spicca la presenza di numerosi esperti italiani nel settore enologico, motore del successo delle principali etichette azerbaijane. In questo quadro si inserisce anche la collaborazione di importanti realtà italiane di primo piano (Vivai Cooperativi Rauscedo, Garbellotto, ecc.) con case vinicole locali come ASPI Winery.

In parallelo ai rapporti commerciali e industriali, è progressivamente cresciuta anche la cooperazione in ambito culturale, incentrata sull'Accordo di collaborazione culturale, scientifica e tecnologica firmato nel 2002, che prefigura un approccio multisettoriale coprendo l'insegnamento della lingua italiana, la cooperazione interuniversitaria, l'organizzazione di eventi di rilievo e la cooperazione archeologica. Numerosi sono stati i frutti dell'intensificazione del dialogo nei settori culturale e scientifico, a cominciare dagli importanti programmi del Governo italiano a sostegno degli studenti azerbaijani più meritevoli (che l'Azerbaijan è uno dei 15 Paesi in tutto il mondo destinatari del programma di borse Invest Your Talent in Italy) e per proseguire con la collaborazione in campo archeologico, nel cui ambito la Farnesina finanzia oggi due missioni di elevato valore scientifico, che si svolgono in collaborazione con l'Accademia Nazionale delle Scienze dell'Azerbaijan. Alcuni grandi eventi culturali hanno avvicinato il pubblico azerbaijano al patrimonio artistico italiano. Particolarmente rilevanti, negli ultimi

anni, sono state le due grandi mostre organizzate dall'Ambasciata presso il prestigioso Centro Heydar Aliyev, avveniristica opera di Zaha Hadid: il progetto "Caravaggio – Opera Omnia", realizzato grazie alla collaborazione tra la Direzione Generale Sistema Paese della Farnesina e RaiCom, e la mostra "Il tesoro dell'eternità", inaugurata dai due Capi dello Stato durante la visita del Presidente Mattarella a Baku del luglio 2018 e impreziosita dal prestito di due opere provenienti dalla Galleria degli Uffizi, le uniche raffigurazioni occidentali d'epoca del fondatore della dinastia safavide, Shah Ismayil, e di suo figlio Tahmasp. Sempre nel settore culturale, la Fondazione Heydar Aliyev si è mostrata molto attiva in Italia, soprattutto attraverso i suoi importanti contributi a sostegno della tutela e del restauro del patrimonio storico-artistico di Roma: si segnalano in particolare il recente intervento a favore degli scavi di via Alessandrina, presso i Mercati di Traiano, ma anche il restauro della sala dei fregi dei Musei Capitolini e gli interventi di recupero realizzati alle Catacombe dei Santi Pietro e Marcellino e alle Catacombe di San Sebastiano. La Fondazione è inoltre la forza trainante dell'ormai tradizionale partecipazione azerbaijana alla Biennale d'Arte di Venezia, oltre ad aver curato il padiglione nazionale all'Expo di Milano, uno dei più apprezzati dal pubblico. Gli accordi degli ultimi mesi sono destinati ad imprimere ulteriore impulso alla collaborazione culturale e scientifica. Nel dicembre 2020, in occasione della visita a Baku del Sottosegretario agli Affari Esteri Manlio Di Stefano, è stato approvato il Protocollo esecutivo bilaterale per la cooperazione scientifica e tecnologica per gli anni 2021-2023, volto a sostenere quattro progetti congiunti nei settori della biomedicina, della geodinamica e della tecnologia applicata alla conservazione dei beni culturali.

Il Presidente Sergio Mattarella riceve la Signora Mehriban Aliyeva, Primo Vice Presidente della Repubblica dell'Azerbaijan (Roma, Palazzo del Quirinale, 26 settembre 2018).

Prezident Sercio Mattarella Azərbaycan Respublikasının Birinci vitse-prezidenti, Mehriban xanım Əliyevanı qəbul edərkən (Roma şəhəri, "Kuirinale" sarayı, 26 sentyabr 2018-ci il).

1997-ci ilin mart ayında Bakıda İtaliya diplomatik nümayəndəliyi təsis edilmiş, bir ay sonra isə ilk rezident İtaliya səfəri, Alessandro Fallavolita Bakıya gələrək öz fəaliyyətinə başlamışdır. Bu hadisə və Prezident Heydər Əliyevin İtaliyaya səfəri sayəsində (bu barədə öncəki bölmədə), ikitərəfli münasibətlər yeni sürət və güc qazanmışdır. Azərbaycan Respublikasının Dövlət Başçısının 1998-ci ilin iyun ayında "Hyatt Regency" mehmanxanasında keçirilən İtaliya Milli Gününə həsr olunmuş tədbirdə iştirakı bu münasibətlərin bariz nümunəsidir. Eyni ildə iki ölkənin siyasətçiləri və hökumət üzvləri arasında qarşılıqlı səfərlər getdikcə artmağa başlamışdır. 1998-ci ildə o zamankı Sənaye, Ticarət və Sənətlər naziri Pier Luici Bersani və Xarici İşlər Nazirliyinin dövlət katibi Piero Fassino ayrı-ayrı missiya ilə Bakıya səfər etmişlər. 2000-ci ildə İtaliya Xarici Ticarət Institutunun Bakı nümayəndəliyinin açılması ilə İtaliyanın Azərbaycandakı institusional varlığı güclənmişdir. Gürcüstan üzrə də səlahiyyəti olan Xarici Ticarət Institutu Səfirliklə birgə Azərbaycanda kommersiya fəaliyyəti ilə məşğul olan italyan şirkətlərinə dəstək rolunu oynayır.

2000-ci illərdə, xüsusilə Prezident İlham Əliyevin İtaliya etdiyi çoxsaylı səfərlər (2004-2015-ci illərdə baş tutmuş beş səfər və 2020-ci ilin fevralında keçirilmiş tarixi Dövlət səfəri, əlavə məlumatlara baxın) və İtaliyadan Azərbaycana həyata keçirilmiş rəsmi səfərlər hesabına, iki dövlət arasında yüksək səviyyədə rəsmi və işgüzar səfər və görüşlərin təşkil edilməsi ənənəsi güclənməyə başlamışdır. Bu baxımdan 2013-cü ilin avqust ayında Baş nazir Enriko Lettanın Bakıya etdiyi tarixi səfəri və 2016-cı ilin noyabrında İtaliyanın Xarici İşlər Naziri Paolo Centiloninin Azərbaycana ilk səfərini xatırlayırıq. Bundan əlavə, 2015-ci ildən bəri Bakıda hər il keçirilən Cənub Qaz Dəhlizinin Məşvərət Şurasının illik iclaslarında İtaliya ənənəvi olaraq hökumət nümayəndəsi səviyyəsində iştirakını təmin edir.

Tarixdə İtaliya Dövlət Başçısının Azərbaycana ilk səfəri kimi yadda qalan İtaliya Respublikasının Prezidenti Sercio Mattarellanın Bakıya dövlət səfəri ilə 2018-ci il iki ölkə arasındakı ikitərəfli münasibətlərin möhkəmləndirilməsində həqiqi dönüş nöqtəsini təmsil etmişdir. Tərəflər arasında mövcud səmimi dostluq və geniş strateji məsələlərin spektri üzrə ümumi maraq və mövqe fonunda həyata keçirilən bu səfər ikitərəfli tərəfdaşlığın çoxşaxəli yüksəlişinə işarədir. Bu səfərdən sonra iki ölkə arasında əhəmiyyətli siyasi dəyərə malik "İlklər" dövrü açılmışdır. Prezident Mattarellanın səfərindən iki ay sonra, sentyabr ayında Azərbaycan Respublikasının Birinci vitse-prezidenti Mehriban Əliyeva xaricə ilk rəsmi səfərini məhz İtaliyaya etmişdir. Sonrakı ay ikitərəfli münasibətlər tarixində İtaliya dövlətin ikinci səlahiyyətli nümayəndəsi olan İtaliya Respublikası Senatının sədri Maria Elisabetta Alberti Kasellatinin Azərbaycana ilk səfəri baş tutmuşdur. 2020-ci ilin fevralında Prezident İlham Əliyevin protokol səviyyəsində İtaliyaya ilk Dövlət səfəri baş tutmuşdur: beləki, bu səfər Roma ilə Bakı arasındakı münasibətlərin xeyrinə başqa tarixi addım və imzalanmış müqavilələrin çoxşaxəliliyi və mahiyyəti baxımdan görünməmiş fürsət rolunu oynamışdır (əlavə məlumatlara baxın). İki ölkə arasındakı sıx əməkdaşlıq ruhu 2020-ci il və Covid-19 pandemiyası boyunca da möhkəm qalmışdır. Belə ki, koronavirusa qarşı mübarizə tədbirləri çərçivəsində Azərbaycan hökuməti İtaliyaya ianə göndərmiş, Romanın "Lazzaro Spallanzani" Milli Yoluxucu Xəstəliklər Institutunun elmi rəhbərləri və və Azərbaycan Səhiyyə Nazirliyi arasında əməkdaşlıq qurulmuş, habelə 2020-ci ilin avqust ayında yerli səhiyyə sistemində dəstək məqsədli mülki müdafiə sahəsi üzrə İtaliya nümayəndə heyətinin Azərbaycana səfəri baş tutmuşdur. Nəhayət, 2020-ci ilin dekabrında Xarici İşlər və Beynəlxalq Əməkdaşlıq Nazirliyinin Dövlət Katibi Manlio Di Stefano, Dağlıq Qarabağ və ətraf rayonlarda hərbi əməliyyatların dayandırılması barədə Üçtərəfli Bəyanatın imzalanmasından sonra Azərbaycana səfər edən Avropa İttifaqına üzv dövlətlər arasında ilk hökumət nümayəndəsi olmuşdur.

İki ölkə arasında iqtisadi əməkdaşlıq siyasi dialoqu intensivləşməsinə paralel olaraq inkişaf etmiş və güclənmişdir. 1999-cu ildən başlayaraq Bakı-Supsa neft kəmərinin istifadəyə verilməsi ilə ilk dəfə olaraq Azərbaycan Rusiya ərazisindən keçmədən xam nefti ixrac etmək imkanına nail olmuşdur. Yeni boru kəmərinin istifadəyə verilməsi, 1999-cu ildə ixracatın üçdə birini özündə birləşdirərək dünyada özünü Azərbaycanın ilk ticarət tərəfdaşı kimi tanıdan İtaliya ilə ticari münasibətlərin güclü inkişafı üçün hərəkətverici qüvvə rolunu oynamışdır. O zamandan bəri, 2007-ci ildə qısa zaman kəsiyini çıxmaq şərtlə, Azərbaycanın İtaliyanın ən güvənirlən enerji tədarükçüsü sırasına möhkəmlənməsinə paralel olaraq, İtaliya öz aparıcı rolunu qoruyub saxlaya bilmişdir. 2009-cu ildə İtaliyanın artıq üçüncü xam neft tədarükçüsü olan Bakı, sonrakı illərdə Şimali Afrika ölkəsindəki gizli halda qalan qeyri-sabitlik səbəbindən Liviya neftinin azalması ilə demək olar ki, daima birinci sırada olmuşdur.¹ Orta hesabla son on ildə İtaliya Azərbaycan neftindən ildə təxminən 5.5 milyard avro dəyərində satın almışdır, 2020-ci il dekabrın 31-dən etibarən isə bu rəqəmə Yarımadanın

Cənub Qaz Dəhlizi vasitəsi ilə idxal etdiyi Şahdəniz yatağının təbii qazı da əlavə olunmuşdur. İqtisadi əlaqələr institusional səviyyədə 2004-cü ildə iqtisadi əməkdaşlıq üzrə hökumətlərarası Komissiyanın yaradılması haqqında Birgə Bəyannamənin imzalanması ilə qurulmuşdur. Komissiyanın ilk iclası 2006-cı ildə və son olaraq sayca 5-ci iclası isə 2020-ci il yanvarın 14-də Romada baş tutmuşdur.

Karbohidrogen idxalına görə İtaliya-Azərbaycan ticarət balansında struktur olaraq yaranmış makroskopik qeyri-tarazlığa baxmayaraq, "Made in Italy" brendinə məxsus kənd təsərrüfatı, telekommunikasiya, səhiyyə və digər sahələr üzrə yüksək texnoloji avadanlığın Azərbaycan tərəfindən idxalı hesabına İtaliya özünü qabaqcıl mühəndislik, qida və geyim sahələrində Azərbaycanda möhkəmlətməmişdir. Burada fəaliyyət göstərən iri italyan şirkətləri ("Saipem" şirkətindən əlavə, "Tenaris" və "Lighthouse" kimi mühüm şirkətlər) mədən sektorundan kənarda da özlərini doğrultmuşdur. Bu baxımdan 2015-ci ildə "SOCAR Polymer" MMC ilə italyan mühəndisliyinin incisi olan "Maire Technimont S.p.A" arasında İtaliya Prezidenti Sercio Mattarellanın 2018-ci ildə Azərbaycana səfəri zamanı Sumqayıt şəhərində açılışı baş tutan polipropilen zavodunun inşası üzrə imzalanmış müqavilə təqdirəlayiqdir. "Maire Technimont S.p.A" 2018-ci ildə Heydər Əliyev adına neft emalı zavodu daxilində yeni texnoloji qurğuların modernizasiyası və yenidənqurulması layihəsini yerinə yetirməklə Ölkədə öz yerini daha da möhkəmləndirmişdir. Tamamilə fərqli sahədə italyan şirkəti "DBA Group"-un Azərbaycan hökumətinin həyata keçirdiyi qitələrarası əlaqə layihəsinin açarı rolunu oynayan Bakı Beynəlxalq Dəniz Ticarət Limanının informasiya texnologiyaları sahəsində verdiyi töhfə eyni dərəcədə əhəmiyyət daşıyır. İqtisadiyyatın ilkin sahəsində, şərabçılıq üzrə Azərbaycanın yerli brendlərinin əldə etdiyi nailiyyətlərin mühərriki olan, İtaliyanın çox sayda mütəxəssislərinin fəaliyyəti də diqqət çəkir. Əhəmiyyətli qabaqcıl italyan şirkətlərinin ("Vivai Cooperativi Rauscedo", "Garbellotto" və s.) "ASPI Winery" kimi yerli üzüm emalı zavodları ilə əməkdaşlığı da bu çərçivəyə uyğundur.

Ticarət və sənaye əlaqələrinə paralel olaraq, 2002-ci ildə İtaliya və Azərbaycan arasında mədəniyyət, elm və texnologiya sahələrində əməkdaşlıq haqqında saziş əsasında iki ölkə arasındakı mədəniyyət əlaqələri italyan dilinin tədrisi, universitetlərarası əməkdaşlıq, əhəmiyyətli tədbirlərin təşkili və arxeoloji əməkdaşlıq çərçivəsində çoxşaxəli şəkildə tədricən inkişaf etmişdir. Mədəniyyət və elmi tədqiqat sahələrində mövcud intensiv dialoq hesabına çox sayda uğurlu nəticələr əldə edilmişdir: İtaliya hökumətinin ən layiqli azərbaycanlı tələbələrə ayırdığı təqaüdlü təhsil imkanlarından tutmuş (bu məqamda qeyd etmək lazımdır ki, dünyanın yalnız 15 ölkəsinə ayrılan "Invest Your Talent in Italy" adlı təqaüd proqramı Azərbaycana da aid edilir), hal-hazırda Azərbaycan Milli Elmlər Akademiyası ilə əməkdaşlıq çərçivəsində İtaliya Xarici İşlər və Beynəlxalq Əməkdaşlıq Nazirliyinin maliyyələri ilə həyata keçirilən yüksək elmi əhəmiyyətə sahib iki fərqli arxeoloji əməkdaşlıq missiyasına qədər. Keçirilmiş bir sıra mühüm mədəniyyət tədbirləri Azərbaycan ictimaiyyətini

İtaliyanın bədii irsinə daha da yaxınlaşdırmışdır. Bunlardan ən əhəmiyyətli iki böyük sərgi İtaliyanın Bakıdakı Səfirliyi tərəfindən Zaha Hadid futuristik memarlığının nümunəsi olan nüfuzlu Heydər Əliyev Mərkəzində təşkil edilmişdir: İtaliya XİN-i ilə "RaiCom" televiziya şirkəti arasındakı əməkdaşlıq çərçivəsində təşkil edilən "Karavaccio - Opera Omnia" layihəsi və 2018-ci ilin iyul ayında İtaliya Prezidenti Sercio Mattarellanın Bakıya səfəri çərçivəsində iki Dövlət Başçısının iştirakı ilə açılışı baş tutmuş və Səfəvilər dövlətinin banisi Şah İsmayıl və oğlu Təhmasibə aid qərb muzeyləri arasında yeganə olaraq Uffizi Qalereyasında qorunan iki portretin sərgiləndiyi "Əbədiyyət xəzinəsi" sərgisi. Heydər Əliyev Fondu İtaliyada, xüsusilə Romanın tarixi və bədii irsinin qorunması və bərpasına verdiyi mühüm töhfələri ilə mədəniyyət müstəvisində aktiv şəkildə fəaliyyət göstərir: "Mercati di Traiano" muzeyinin "Via Alessandrina" abidəsinin memarlıq elementlərinin bərpası, Kapitolini Muzeylərinin frizlər otağının bərpası və müqəddəs Peter və Marçellino katakombalarında və San Sebastijan katakombasında həyata keçirilən bərpa işləri buna nümunədir. Heydər Əliyev Fondu Azərbaycanın ənənəvi olaraq Venesiya İncəsənət Biennalesində təmsil olunmasında "hərəkətedici qüvvə" rolunu oynayır və "Expo Milan" sərgisində ziyarətçilər tərəfindən ən çox bəyənilən Azərbaycan milli pavilyonunun kuratorudur. Son zamanlarda imzalanan sazişlərin mədəniyyət və elm sahələrində ikitərəfli əməkdaşlığa daha da təkan verməsi gözlənilir. 2020-ci ilin dekabrında Xarici İşlər və Beynəlxalq Əməkdaşlıq Nazirliyinin Dövlət Katibi Manlio Di Stefano Bakıya səfəri çərçivəsində mədəni irsin qorunmasında tətbiq olunan biotibb, geodinamika və texnologiya sahələri üzrə dörd ortaq layihəni əhatə edən 2021-2023-cü illər üçün elm və texnologiya sahələrində əməkdaşlığa dair ikitərəfli icra protokolu imzalanmışdır.

La visita di Stato del Presidente della Repubblica in Azerbaigian (17–19 luglio 2018)

Nella serata del 17 luglio 2018 il Presidente della Repubblica Italiana, Sergio Mattarella, è giunto all'aeroporto di Baku dando avvio alla storica, prima visita di un Capo dello Stato italiano nella Repubblica dell'Azerbaigian. La mattina successiva il Presidente Mattarella è stato ricevuto a Zagulba, residenza ufficiale del Presidente della Repubblica dell'Azerbaigian, dal Presidente Ilham Aliyev: al termine dell'incontro hanno rilasciato dichiarazioni alla stampa. Alla presenza dei due Presidenti sono state firmate intese bilaterali.

Al Parco Chimico Industriale di Sumgayit i due Capi di Stato hanno inaugurato l'impianto di produzione di polipropilene costruito da Maire Tecnimont in collaborazione con SOCAR Polymer.

La visita è proseguita nel pomeriggio all'Università ADA (Azerbaijani Diplomatic Academy) dove il Presidente Mattarella ha tenuto una prolusione dal titolo: "Azerbaigian e Italia: le radici profonde di un'amicizia in evoluzione e il futuro della nostra collaborazione". Al termine il Capo dello Stato ha consegnato borse di studio del Ministero degli Affari Esteri e della Cooperazione Internazionale e del programma "Invest Your Talent in Italy" ad una rappresentanza di studenti azerbaigiani.

Il Presidente Mattarella ha successivamente incontrato i leader religiosi dell'Azerbaigian guidati dal Capo della direzione dei musulmani del Caucaso Sheykh-ul-Islam Hajji

Allashükür Pasha-zade, il Capo della comunità religiosa degli ebrei della montagna Milikh Yevdaev, il Capo della comunità cattolica Prefetto Apostolico Vescovo Vladimir Fekete, il Segretario dell'Eparchia di Baku e dell'Azerbaigian della chiesa ortodossa russa Arciprete Mefodij Efendev.

In serata, al Palazzo Presidenziale di Ganjlik, si è svolto il Pranzo di Stato offerto dal Presidente della Repubblica dell'Azerbaigian in onore del Presidente Mattarella.

Il 19 luglio mattina il Presidente Mattarella, dopo aver deposto una corona al Cimitero dei Martiri, è intervenuto, insieme al Presidente Ilham Aliyev, alla sessione conclusiva del Forum economico italo-azerbaigiano al Centro Culturale Heydar Aliyev e ha inaugurato la mostra dedicata a Ismail I Sophi.

Prima di far rientro a Roma, il Presidente Mattarella ha salutato il personale dell'Ambasciata d'Italia, dell'ICE e una rappresentanza della collettività italiana.

İtaliya Respublikasının Prezidentinin Azərbaycan Respublikasına Dövlət səfəri (17-19 iyul 2018-ci il)

2018-ci il iyulun 17-i axşam saatlarında İtaliya Respublikasının Prezidenti Sergio Mattarella Heydər Əliyev adına Beynəlxalq Hava Limanına enərək öz səfərinə başlamışdır. Bu, İtaliya Respublikası Prezidentinin Azərbaycana ilk tarixi səfəri olmuşdur. Növbəti gün Azərbaycan Respublikası Prezidenti İlham Əliyev Prezident Sergio Mattarellanı “Zuğulba” İqamətgahında qəbul etmişdir: keçirilmiş görüşlərin sonunda Prezidentlər mətbuata bəyanatla çıxış etmişlər. Hər iki Prezidentin iştirakı ilə ikitərəfli sazişlərin imzalanma mərasimi baş tutmuşdur.

Sumqayıt Kimya Sənaye Parkında iki Dövlət Başçısı “Maire Tecnimont” şirkəti ilə “SOCAR Polymer” şirkətinin birgə əməkdaşlığı çərçivəsində inşa edilən polipropilen zavodunun açılışında iştirak etmişlər.

Səfər günortadan sonra ADA universitetində (Azərbaycan Dipomatik Akademiyası) Prezident Mattarellanın “Azərbaycan və İtaliya: inkişaf edən dostluğun dərin kökləri və əməkdaşlığımızın gələcəyi” adlı müəhazirəsi ilə davam etmişdir. Sonda Dövlət başçısı Xarici İşlər və Beynəlxalq Əməkdaşlıq Nazirliyinin və “Invest Your Talent in Italy” təqaüd proqramlarının qaliblərinə təqaüd sertifikatlarını təqdim etmişdir.

Bundan əlavə səfər çərçivəsində Prezident Sergio Mattarella Qafqaz Müsəlmanları İdarəsinin sədri şeyxülislam Allahşükür Paşazadə, Azərbaycandakı Dağ Yəhudiləri Dini

İcmasının rəhbəri Milix Yevdayev, Katolik Kilsəsinin Azərbaycandakı yepiskopu Vladimir Fekete və Rus Pravoslav Kilsəsinin Bakı və Xəzəryanı Yeparxiyası pravoslav dini təşkilatının nümayəndəsi Mifodiy Efendiyev ilə görüşmüşdür.

Günün sonunda Prezident İlham Əliyev tərəfindən “Gənclik” İqamətgahında Prezident Sercio Mattarellanın şərəfinə rəsmi qəbul təşkil edilmişdir.

İyulun 19-da Prezident Mattarella Şəhidlər Xiyabanında “Əbədi məşəl” abidəsinin önünə əklil qoyduqdan sonra Prezident İlham Əliyevlə birlikdə Heydər Əliyev Mərkəzində keçirilən İtaliya-Azərbaycan Biznes Forumunda çıxış etmiş və daha sonra mərkəzdə təşkil olunmuş Şah İsmayıl həsr edilmiş sərginin açılışında iştirak etmişdir.

Romaya qayıtmazdan öncə Prezident Mattarella İtaliyanın Bakıdakı Səfirliyinin və İtaliya Xarici Ticarət İnstitutunun işçiləri və Azərbaycanda yaşayan italyan icmasının nümayəndələri ilə tanış olmuşdur.

Il Presidente Sergio Mattarella con il Presidente della Repubblica dell'Azerbaijan Ilham Aliyev durante gli onori militari.

İtaliya Respublikasının Prezidenti Sercio Mattarella Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyev ilə birgə rəsmi salamlama mərasimi zamanı.

Il Presidente della Repubblica Sergio Mattarella con il Presidente della Repubblica dell'Azerbaijan Ilham Aliyev e i rispettivi ambasciatori in occasione della firma di intese bilaterali.

İtaliya Respublikasının Prezidenti Sercio Mattarella ilə Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyev, və hər iki dövlətin səfirləri ikitərəfli sazişlərin imzalanma mərasimi zamanı.

Il Presidente Sergio Mattarella con a fianco l'Ambasciatore d'Italia a Baku Augusto Massari in occasione dell'incontro con il personale dell'Ambasciata d'Italia e dell'ICE.

İtaliya Respublikasının Prezidenti Sercio Mattarella ilə İtaliyanın Azərbaycandakı Səfiri Augusto Massari, Səfirliyin və İtaliya Xarici Ticarət İnstitutunun əməkdaşları ilə görüşdən.

Il Presidente della Repubblica Sergio Mattarella nel corso dell'incontro con i Capi religiosi dell'Azerbaijan, accompagnati dal Capo della direzione dei musulmani del Caucaso Sheykh-ul-Islam Hajji Allashukur Pasha-zade.

İtaliya Respublikasının Prezidenti Sercio Mattarella ilə Qafqaz müsəlmanları İdarəsinin sədri Şeyxülislam Allahşükür Paşazadənin sədrliyi ilə Azərbaycanın dini liderlərindən ibarət heyətin görüşü.

Il Presidente della Repubblica Sergio Mattarella, la Signora Laura Mattarella e il Ministro Moavero Milanesi visitano l'*hamam* del Palazzo degli Shirvanshah, accompagnati dall'Ambasciatore Augusto Massari e dalla Signora Silvia Mondaini Massari. Sullo sfondo, la residenza dell'Ambasciatore.

Səfir Auqusto Massari və xanımı Silvia Mondaini Massarinin müşayiəti ilə İtaliya Prezidenti Sercio Mattarella, qızı Laura Mattarella və nazir Moavero Milanesi Şirvanşahlar saray kompleksinə aid hamamın qalıqlarını ziyarət edərkən. Arxa fonda İtaliya səfirinin iqamətgahı.

Il Presidente della Repubblica Sergio Mattarella con il Presidente della Repubblica dell'Azerbaijan Ilham Aliyev al centro culturale Heydar Aliyev in occasione del Forum Economico, e dell'inaugurazione della mostra "Il tesoro dell'eternità", organizzata grazie al contributo della Galleria degli Uffizi.

İtaliya-Azərbaycan İqtisadi Forumu və "Uffizi" Qalereyasının töhfəsi hesabına təşkil edilmiş "Əbədi miras" sərgisinin açılışı münasibətilə İtaliya Respublikasının Prezidenti Sercio Mattarella və Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyev Heydər Əliyev Mərkəzində.

La visita di Stato del Presidente della Repubblica dell'Azerbaigian in Italia (20–22 febbraio 2020)

Dal 20 al 22 febbraio il Presidente della Repubblica dell'Azerbaigian, Ilham Aliyev, si è recato a Roma per la sua sesta visita in Italia – la più importante a livello politico, poiché si è trattato della prima visita di Stato in Italia da parte di un Capo dello Stato azerbaigiano. Il 20 febbraio Aliyev, accompagnato da una folta delegazione ufficiale, è stato ricevuto al Palazzo del Quirinale dal Presidente Mattarella: al termine dell'incontro i due Capi di Stato hanno rilasciato dichiarazioni alla stampa. Successivamente Aliyev ha incontrato il Presidente del Consiglio dei Ministri, prof. Giuseppe Conte, assistendo con lui alla firma e allo scambio di numerose intese bilaterali a carattere politico-istituzionale e industriale. Nella serata del 20 febbraio, dopo aver deposto una corona presso il Milite Ignoto all'Altare della Patria, Aliyev ha fatto ritorno al Palazzo del Quirinale, ove il Presidente Mattarella ha offerto un pranzo di Stato alla delegazione azerbaigiana, seguito da un concerto presso la Cappella Paolina.

Nel corso della visita, il Presidente Aliyev ha incontrato la Presidente del Senato della Repubblica, Maria Elisabetta Alberti Casellati, e il Presidente della Camera dei Deputati, Roberto Fico. Nella giornata del 21, Aliyev ha altresì avuto un colloquio con il Sindaco di Roma, Virginia Raggi, che lo ha accompagnato al suggestivo affaccio che dal Palazzo Senatorio sul Campidoglio dà sui Fori Imperiali. La seconda parte della mattinata è stata dedicata a un nutrito Business Forum bilaterale, aperto dal Presidente Aliyev e dal Ministro degli Affari Esteri e della Cooperazione Internazionale, Luigi Di Maio.

Azərbaycan Respublikasının Prezidentinin İtaliyaya Dövlət səfəri (20-22 fevral 2020–ci il)

Fevral ayının 20-dən 22-nə kimi Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyev İtaliyaya, ilk Dövlət səfəri olduğu üçün siyasi müstəvidə ən önəmli hesab olunan sayca altıncı səfərdə olmuşdur. Fevralın 20-də Prezident Sercio Mattarella Prezident İlham Əliyevi geniş tərkibdə rəsmi nümayəndə heyətinin müşayiəti ilə “Kuirinale” Sarayında qəbul etmişdir: görüşün sonunda iki Dövlət Başçısı mətbuata bəyanatlarla çıxış etmişlər. Ardınca Prezident İlham Əliyevin Nazirlər Şurasının Sədri Cüzeppe Konte ilə görüşü keçirilmiş, görüşün sonunda iki ölkənin hökumət başçılarının iştirakı ilə ikitərəfli sənədlərin imzalanması və mübadiləsi mərasimi baş tutmuşdur. Ardınca Prezident İlham Əliyev “Altare della Patria” tarixi memorial kompleksində naməlum əsgərin abidəsinə əklil qoymuş və Prezident Sercio Mattarella tərəfindən Azərbaycan nümayəndə heyətinin şərəfinə verilən dövlət ziyafətində, daha sonra isə İtaliya Prezidenti Sarayının “Kappella Paolina” zalında təşkil edilən konsert proqramında iştirak etmişdir.

Səfər çərçivəsində Prezident İlham Əliyevin İtaliya Senatının sədri Maria Elizabetta Alberti Kasellati və Deputatlar Palatasının sədri Roberto Fiko ilə görüşləri keçirilmişdir. 21 fevral tarixində Prezident İlham Əliyev Roma şəhər meri Virginia Racci ilə də görüşmüş, görüşdən sonra Mer Racci Prezident İlham Əliyevi Kampidolyoda yerləşən Meriya binasından “Fori Imperiali”-yə açılan mənzərə ilə tanış etmişdir. Günün ikinci yarısında Prezident İlham Əliyev və Xarici İşlər və Beynəlxalq Əməkdaşlıq naziri Luici Di Maio geniş tərkibə malik Azərbaycan-İtaliya Biznes Forumunda açılış nitqi ilə çıxış etmişlər.

La Signora Mehriban Aliyeva e i membri della delegazione ufficiale dell'Azerbaijan schierati in occasione dell'omaggio del Presidente Aliyev all'Altare della Patria, accompagnati dall'Ambasciatore d'Italia in Azerbaijan, Augusto Massari.

Prezident İlham Əliyev "Altare alla Patria" memorial kompleksini ziyarət edərəkən Mehriban xanım Əliyeva və İtaliyanın Azərbaycan Respublikasındakı Səfiri Augusto Massarinin müşayiəti ilə Azərbaycan rəsmi nümayəndə heyətinin üzvləri.

Il Presidente Mattarella e il Presidente Aliyev passano in rassegna un reparto d'onore di Corazzieri a cavallo nel cortile del Palazzo del Quirinale.

Prezident Sercio Mattarella və Prezident İlham Əliyev "Kuirinale" sarayında fəxri atlı qarovul dəstəsinin qarşısından keçərkən.

I due Capi di Stato al Palazzo del Quirinale, durante il colloquio esteso alle rispettive delegazioni ufficiali.

İki D vlet Bař ısı resm  n mayende heyetlerinin m řayiet  ile "Kuirinale" sarayında ke irilen g r řde.

Un'altra istantanea del colloquio al Palazzo del Quirinale.

"Kuirinale" sarayında keçirilən görüşdən başqa bir görüntü.

I due Presidenti si intrattengono prima del pranzo di Stato offerto dal Presidente Mattarella.

Prezident Sercio Mattarella tərəfindən Prezident İlham Əliyevin şərəfinə təşkil edilən Dövlət qəbulundan önce.

Il Presidente Mattarella pronuncia il brindisi in occasione del pranzo di Stato offerto al Presidente Aliyev.

Prezident Sercio Mattarella Prezident İlham Əliyevin şərəfinə təşkil edilən Dövlət qəbulunda çıxışı zamanı.

Il Presidente Aliyev si affaccia dal Palazzo Senatorio sui Fori Imperiali, accompagnato dalla Sindaca di Roma Virginia Raggi.

Prezident İlham Əliyev Roma meri Vircinia Raccinin müşayiəti ilə "Senatorio" sarayından "Fori Imperiali" tarixi-monumental abidəsini seyr edərkən.

Il Presidente Aliyev e la Signora Mehriban Aliyeva con i Carabinieri del servizio di scorta, poco prima della partenza dall'Italia.

Prezident İlham Əliyev və Mehriban xanım Əliyeva İtaliyanı tərk etmədən öncə müşayiət-əskort Karabinyer dəstəsi ilə birgə.

La residenza dell'Ambasciatore d'Italia

İtaliya Səfirinin iqamətgahı

La residenza dell'Ambasciatore d'Italia occupa dal 1999 un edificio costruito appositamente per ospitare la missione diplomatica italiana e situato subito dentro le mura medievali che delimitano il centro storico di Baku, noto in lingua azeri come *Icheri Sheher* (“la città interna”). Dal 1999 all'ottobre 2020 l'edificio ha ospitato, oltre alla residenza, anche gli uffici dell'Ambasciata. Nonostante il trasferimento della Cancelleria diplomatica e consolare il complesso continuerà a funzionare, oltre che come alloggio del Capo Missione e della sua famiglia, come sede di rappresentanza e, a seguito di una necessaria ristrutturazione, come centro per attività promozionali e culturali. La prestigiosa collocazione dello stabile, insieme al suo importante valore immobiliare, hanno favorito la decisione del Governo italiano di acquistare l'edificio, che dal giugno 2020 è a tutti gli effetti di proprietà dello Stato.

Poco dopo l'inaugurazione della nuova sede, nei primi anni Duemila, la residenza fu visitata per ben due volte dall'allora Presidente della Repubblica dell'Azerbaijan, Heydar Aliyev, a testimonianza dei crescenti legami bilaterali e dell'attenzione sempre dimostrata dall'Azerbaijan allo sviluppo dei rapporti con l'Italia. Nel novembre 2003 a visitare l'Ambasciata fu l'allora Primo Ministro İlham Aliyev, pochi mesi prima di ascendere alla massima carica dello Stato, portando le condoglianze del Governo azerbaijano all'indomani della strage di Nassiriyah. La residenza si trova in una delle principali vie di *Icheri Sheher*, nella parte alta della collina che ospita la cittadella, a ridosso della città ottocentesca, durante il dominio zarista. In tal modo, il palazzo vanta una posizione privilegiata, incastonato nel cuore storico della città ma a pochi passi dalla linea metropolitana e dalle principali arterie del centro, accanto ai principali musei di Baku (Museo d'arte, Museo di tappeti, Museo di letteratura) e alla prestigiosa Sala della Filarmonica. L'edificio si innalza

su cinque livelli di cui uno interrato, completati da un ampio terrazzo da cui lo sguardo si stende su tutto il centro di Baku, in un panorama dove si giustappongono i tanti volti della città adagiata sul golfo, testimonianze di una storia variegata e affascinante: dal placido orizzonte del Caspio agli edifici dell'epoca zarista, dalle viuzze tortuose di Icheri Sheher al placido orizzonte del Caspio dai massici palazzi governativi in marmo del periodo sovietico alle modernissime *Flame Towers*, erette sulla collina più alta della città.

Verso Est, la residenza si affaccia sui suggestivi resti del bagno (*hamam*) e sul minareto del Palazzo dei Shirvanshah. Il palazzo rappresenta il cuore di Icheri Sheher sia dal punto di vista architettonico che sul piano storico, poiché proprio l'insediamento a Baku dei sovrani Shirvanshah, a partire dal XII secolo, consentì a Baku di assumere importanza nel contesto del Caucaso e del mondo persiano. I maggiori lavori di costruzione del complesso risalgono al XV secolo e in particolare al regno di Khalilullah I, durante il quale gli Shirvanshah raggiunsero il proprio apogeo. Verso Ovest, oltre le mura della Città vecchia, il palazzo della residenza si rispecchia in un'immagine del tutto diversa della città di Baku, istituzionale e artistica, che ospita palazzi governativi, la prestigiosa Filarmonica dallo stile rinascimentale italiano e i suoi giardini - il primo spazio verde della città, creato nel 1830 - la sede del Comune (già Soviet) di Baku dallo stile neobarocco e infine il moderno *skyline* segnato dalle tre *Flame Towers*, che rielaborano in chiave contemporanea la simbologia del fuoco che da sempre accompagna la storia azerbaijana. La storica via Malaya Krepostnaya (attuale Kichik Gala) su cui si affaccia la residenza si trova tra le antiche porte Shamakha e Salyan. Per questo si trova a pochi metri di distanza dalle porte, l'*hamam* di Agha Mikayil, risalente al XVI secolo. Al pari delle stazioni doganali, gli *hamam* si collocavano presso le principali entrate della città: le carovane di mercanti dovevano attraversare il controllo doganale, dopodiché era obbligatorio lavarsi negli *hamam* prima di avere il permesso di trovarsi una sistemazione.

La veduta della città antica dal balcone della residenza ci porta in profondità della storia, il silenzio pomeridiano congiunge l'ospite alle radici di una storia millenaria, da cui ci si risveglia rianimati dalla brezza rinfrescante del Caspio. Le sale da ricevimento della residenza offrono un ambiente elegante ma al contempo familiare, ospitando le funzioni istituzionali dei Capi Missione e la vita quotidiana delle loro famiglie. Gli alti soffitti, insieme ai due grandi finestroni del salone, incorniciano la splendida vista del Palazzo degli Shirvanshah. La terrazza è uno dei belvedere più elevati di *Icheri Sheher*, da cui si apre a 360 gradi il paesaggio della cittadella e del centro di Baku: in un angolo, tra un alto minareto e le moderne costruzioni del lungomare (universalmente noto semplicemente come “Bulvar”), si stende l'azzurro orizzonte del Caspio, che nei giorni senza vento appare inseparabile dal cielo limpido. Sul lato opposto, si ammira la veduta dell'elegante via Istigaliyyat (“indipendenza”), dall'Ottocento chiamata Nikolaevskaja e in seguito Komunisticheskaja, fiancheggiata da signorili edifici pubblici e

La facciata della residenza su via Kichik Gala.

İqamtgahın Kichik Qala küçəsinə baxan tərəfdən görünüşü.

residenziali. La via Nikolaevskaja, così nominata in onore dello tsar Nicola I, fu un'arteria centrale nel processo ottocentesco di urbanizzazione della città, mentre oggi viene chiusa annualmente per ospitare un suggestivo tratto del circuito cittadino di Formula 1 di Baku. *Icheri Sheher* è separata dalla via Istiglaliyyat dai vecchi e rigogliosi giardini del Governatore. Tra gli alberi del parco, attira l'attenzione la sagoma gialla della splendida Filarmonica, a sua volta affacciata sull'imponente palazzo che ospita l'Amministrazione presidenziale, inaugurato nel 1986 come sede del Comitato centrale del Partito comunista dell'Azerbaigian. Dietro di esso si ergono le *Flame Towers*, tre imponenti grattacieli di vetro eretti nel 2013 di fronte al Parlamento, la cui illuminazione notturna "infiamma" il cielo di Baku. In un solo sguardo, l'ospite abbraccia i lasciti architettonici di una storia pluricentenaria e turbolenta che ha attraversato l'epoca d'oro degli Shirvanshah e il dominio russo, il socialismo di Stato e il "boom" petrolifero degli anni Duemila.

Sono senza dubbio migliaia le fotografie di turisti che, visitando gli spazi del Palazzo Shirvanshah, immortalano sullo sfondo il tricolore che campeggia sopra l'ingresso della residenza. Proprio qui, nel corso di una passeggiata in *Icheri Sheher* a chiusura della sua storica visita di Stato in Azerbaigian (luglio 2018), il Presidente della Repubblica Sergio Mattarella ha ricevuto il saluto militare del Carabiniere dell'Ambasciata. Sin dall'apertura della missione diplomatica in Baku, la residenza ha ospitato sei Ambasciatori, i quali nello svolgere la propria funzione di rappresentanza, hanno fatto del palazzo la cornice di numerosi eventi di carattere diplomatico, culturale, accademico e sociale. Sono accolti in residenza rappresentanti del governo azerbaigiano, della comunità diplomatica, personaggi del settore imprenditoriale, accademico, culturale, religioso e sportivo, oltre naturalmente a centinaia di connazionali impegnati in Azerbaigian in attività di vario tipo. Negli ultimi anni, l'Ambasciatore Augusto Massari ha introdotto la tradizione di ospitare un raduno con tutta la comunità italiana in occasione delle festività del Natale. Inoltre, l'Ambasciatore Massari ha lanciato un ciclo di incontri chiamato "Una finestra sul Caspio", con il fine di raccogliere intorno all'Ambasciata qualificati esponenti della società civile e degli ambienti governativi, economici e culturali, per discutere e analizzare volta per volta diversi temi di interesse nell'ambito dei rapporti bilaterali.

Il Presidente Heydar Aliyev visita l'Ambasciata d'Italia poco dopo la sua apertura.
Prezident Heydər Əliyev İtaliya Səfirliyinin təsis edilməsindən qısa müddət sonra Səfirliyi ziyarət edərkən.

L'allora Primo Ministro Ilham Aliyev incontra l'Ambasciatrice Margherita Costa in Ambasciata, porgendo le condoglianze del Governo azərbaygiano a seguito dell'attentato terroristico di Nassiriya del novembre 2003.

2003-cü ildə baş vermiş Nəsiriyə terror aktından sonra Azərbaycan Hökuməti adından baş sağlığı verən dövrün Baş Naziri İlham Əliyevin İtaliya Səfiri Marqerita Kosta ilə Səfirlikdə keçirilən görüşündən.

“Xəzərə baxan pəncərə”: İki Bakının qovşağında yerləşən bina

1999-cu ildən bəri İtaliyanın Bakıdakı Səfirinin iqamətgahı İtaliya diplomatik nümayəndəliyinin istifadəsi üçün tikilmiş binada, Bakının İçərişəhər adlanan tarixi mərkəzini əhatə edən orta əsr qala divarlarının daxilində yerləşir. 1999-cu ildən 2020-ci ilin oktyabr ayına qədər eyni binada İtaliyanın Bakıdakı Səfirliyi də fəaliyyət göstərmişdir. Səfirliyin inzibati binasının başqa ünvana köçürülməsinə baxmayaraq, bina Missiya rəhbəri və onun ailəsinin yaşadığı yer olmaqla yanaşı, lazımi təmirdən sonra mədəniyyət mərkəzi kimi fəaliyyət göstərməyə davam edəcəkdir. 2020-ci ilin iyunundan bəri İtaliya dövlətinə məxsus binanın daşınmaz əmlak qismində yüksək dəyəri ilə yanaşı, şəhərin nüfuzlu hissəsində yerləşməsi onun İtaliya hökuməti tərəfindən satın alınmasına şərait yaratmışdır.

2000-ci illərin əvvəllərində, Səfirliyin inzibati binasının açılışından bir müddət sonra, getdikcə güclənən ikitərəfli münasibətlərin və Azərbaycanın hər zaman İtaliya ilə əlaqələrin inkişafına yönəltdiyi diqqətinin göstəricisi olaraq, Azərbaycan Respublikasının Prezidenti Heydər Əliyev İtaliya Missiya başçısının iqamətgahını iki dəfə ziyarət etmişdir. 2003-cü ilin noyabrında isə Baş nazir İlham Əliyev dövlətin ən yüksək vəzifəsinə seçilməmişdən bir neçə ay öncə, Nəsiriyə qırğınının sonra Səfirliyi ziyarət edərək Azərbaycan hökumətinin başsağlığını çatdırmışdır.

Missiya başçısının iqamətgahı İçərişəhərin əsas küçələrindən birində, Çar hakimiyyəti dövründə inşa edilmiş XIX əsr şəhərinə bitişik qala şəhərinin ən yüksək təpəsinin yaxınlığında yerləşir. Belə ki, şəhərin tarixi qəlbində, eləcə də metro xəttindən və mərkəzin əsas küçələrindən bir neçə addım məsafədə, Bakının əsas muzeylərinin (İncəsənət Muzeyi,

Xalça Muzeyi, Ədəbiyyat Muzeyi) və möhtəşəm Filarmoniya binasının yaxınlığında yerləşən bina nüfuzlu mövqeyə malikdir. Bina biri yeraltı olmaqla beş mərtəbədən ibarətdir, ən üst mərtəbə buxta ətrafında uzun və cazibədar tarixin izi ilə bir-birini əvəz edən fərqli mənzərələrə malik Bakının mərkəz hissəsinə baxan terrasla tamamlanır: İçərişəhərin dolama dar küçələrindən Xəzərin çökək üfünə qədər Sovet dövrünün nəhəng mərmər hökumət binalarından şəhərin ən yüksək təpəsində ucaldılmış ən müasir Alov Qüllələrinə qədər.

Bina şərq tərəfdən Şirvanşahlar Sarayının hamam və minarəsinin qalıqları ilə əhatə olunmuşdur. Saray həm memarlıq, həm də tarixi baxımdan İçərişəhərin döyünən ürəyidir, çünki XII əsrdən başlayaraq Şirvanşahlar dövlətinin paytaxtının məhz Bakıya köçürülməsi ilə Bakının Qafqaz və fars dünyası kontekstində dəyər qazanmasına şərait yaratmışdır. Kompleksin əsas tikinti işləri XV əsrə və xüsusən Şirvanşahlar dövlətinin ən qüdrətli dövrünü yaşadığı I Xəlilullahın hakimiyyətinə təsadüf edir. Qərb tərəfdən qədim şəhərin qala divarlarından kənarda, iqamətgahın yerləşdiyi bina Bakı şəhərinin həm rəsmi, həm də bədii olaraq fərqli görünüşündə əks olunur: burada hökumət binaları, italyan intibah üslubunda olan Filarmoniya binası və burada yerləşən, 1830-cu ildən bəri şəhərin ilk yaşıllıq sahəsi, Bakı İcra Hakimiyyətinin (keçmiş Bakı Soveti) yerləşdiyi neo-barok üslubunda olan binası və nəhayət, ölkənin tarixi atəş simvolunun modern görüntüsü ilə Alov Qüllələri adlanan üç müasir göydələni. İqamətgahın yerləşdiyi tarixi Malaya Krepostnaya küçəsi (indiki Kiçik Qala) qədim Şamaxı və Salyan qapıları arasında yerləşir. Bu səbəbdən qapılardan bir neçə metr aralıda XVI əsrə aid “Ağa Mikayıl” hamamı yerləşir. O zamanlar gömrük məntəqələri kimi, hamamlar da şəhərin əsas girişlərində tikilirdi: tacirlər karvanları gömrük nəzarətindən keçirməli və şəhərdə qalmağa icazə almaq üçün hamamda yuyunub paklanmalı idilər.

İqamətgahın eyvanına açılan qədim şəhərin mənzərəsi bizi tarixin dərinliklərinə aparır, orada günortanın sükutunda minillik tarixin köklərinə qovuşur, Xəzərin tərəvətli mehi ilə yenidən canlanırıq. İqamətgahın qəbul otaqları Missiya rəhbərinin institusional fəaliyyəti və ailəsinin gündəlik məişət həyatına uyğun eleqant və əlverişli mühitə malikdir. Salonun iki iri pəncərəsi ilə birləşən hündür tavanları Şirvanşahlar Sarayının möhtəşəm mənzərəsini çərçivəyə alır. Terras İçərişəhərin ən yüksək nöqtələrindən birində, qədim qala və Bakının mərkəz hissəsinin 360 dərəcəlik mənzərəsinə açılır: bir tərəfdə hündür minarə ilə bulvar boyu müasir tikililər arasında canlanan Xəzərin küləksiz günlərdə mavi səmadan seçilməyən sonsuz üfqi uzanır, əks tərəfdə, XIX əsrdən etibarən Nikolayevskaya və daha sonra Komunističeskaya adlanan, dəbdəbəli ictimai və yaşayış binaları ilə əhatə olunmuş zərif İstiqlaliyyət küçəsinin mənzərəsinə heyran ola bilirik. Çar I Nikolayın şərəfinə adlandırılan Nikolayevskaya küçəsi, XIX əsrdə gedən urbanizasiya prosesində Bakının mərkəzi hissəsi idi. Bu gün isə hər il Bakıda keçirilən Formula 1 avtomobil yarışlarında Bakı şəhər halqasının həyəcanverici bir

hissəsinə ev sahibliyi edir. İçərişəhər, XIX əsrin əvvəllərindən bəri Bakının ən sevilən parkı olan qədim və fontanlı Qubernator bağları ilə İstiqlaliyyət küçəsindən ayrılır. Bağdakı ağaclar arasında 1980-ci illərdə Azərbaycan Kommunist Partiyasının yerləşdiyi Prezident Administrasiyasının qüdrətli binasına baxan möhtəşəm Filarmoniyanın sarı rəngli silueti diqqət çəkir. Onun arxa fonunda isə 2013-cü ildə Milli Məclisin qarşısında ucaldılmış üç möhtəşəm şüşə göydələn - Alov Qüllələri ucalır və özünəməxsus işıqlandırma ilə gecələr Bakı səmasını "alovlandırır". Bir baxışda iqamətgahın terrasından baxarkən biz, Şirvanşahlar dövlətinin, çar idarəçiliyinin, sosialist dövlətin və 2000-ci illərin neft bumunun qızıl çağını əhatə edən çoxəsrlik və təlatümlü bir tarixin memarlıq mirasını əks etdirən mənzərə ilə üz-üzə qalırıq.

Şirvanşahlar Sarayını ziyarət edən turistlərin çəkdiyi minlərlə şəkillərin arxa fonunda iqamətgahın qarşısında dalğalanan İtaliyanın üçrəngli bayrağı əbədləşmişdir. Azərbaycana tarixi dövlət səfəri çərçivəsində (2018-ci il iyul ayı) İçərişəhərdə təşkil olunmuş gəzinti zamanı İtaliya Prezidenti Sercio Mattarella Səfirliyin Karabinyerinin hərbi salamlamasını məhz həmin yerdə qəbul etmişdir. İtaliyanın Bakıdakı diplomatik nümayəndəliyinin təsis edilməsindən bəri, Missiya başçısının iqamətgahı diplomatik fəaliyyəti çərçivəsində çoxsaylı diplomatik, mədəniyyət, akademik və ictimai tədbirlərə ev sahibliyi etmiş altı səfirin evi olmuşdur. Azərbaycan hökumətinin, diplomatik korpusun, işgüzar, akademik, mədəniyyət, dini və idman sahələrinin nümayəndələri, həmçinin müxtəlif fəaliyyətlərlə məşğul olan yüzlərlə italyan vətəndaşı iqamətgahda təşkil edilmiş qəbullarda iştirak etmişdir. Səfir Auqusto Massari Milad bayramı ərəfəsində italyan icmasının Azərbaycandakı nümayəndələri ilə görüşmək ənənəsini başlatmışdır. Bununla yanaşı, səfir Auqusto Massari ikitərəfli münasibətlər çərçivəsində ümumi maraqlarımızda olan mövzular haqqında müzakirə və təhlil aparmaq məqsədilə Səfirliyin ətrafında vətəndaş cəmiyyətinin üzvlərini, dövlət idarələrinin nümayəndələrini, iqtisadi ekspert və mədəniyyət xadimlərini toplayaraq "Xəzərə baxan pəncərə" adlı görüşlər silsiləsi təşkil edir.

Veduta della residenza dalla facciata posteriore, prospiciente gli *hamam* del Palazzo degli Shirvanshah.

İqamətgahın Şirvanşahlar saray kompleksinə aid hamamın qalıqlarına baxan arxa tərəfdən görünüşü.

La via Kichik Gala. Sulla sinistra il palazzo della residenza e sulla destra le mura della Città vecchia, la cui costruzione risale al XII secolo.

Kiçik Qala küçəsi. Solda lqamətgahın binası, sağda isə tikintisi 12-ci əsrə aid olan qala divarları.

Veduta degli *hamam* del Palazzo degli Shirvanshah (in primo piano) e del Palazzo stesso dal balcone del salone della residenza.

İqamətgahın salonuna açılan mənzərə. Şirvanşahlar saray kompleksinə aid hamamın qalıqlarının (ön planda) görünüşü.

Il salone della residenza.

İqamətgahın salonundan görüntülər.

Il salotto.

Kiçik salon.

La sala da pranzo.

Yemek otağı.

Icheri Sheher, nucleo antico della città di Baku cui spesso ci si riferisce semplicemente come “Città vecchia”, è un ibrido affascinante, una riserva storico-monumentale, in cui, tra strette vie e ripide scalinate, brulica una vita da piccolo villaggio dove continuano a vivere numerose famiglie.

La Città vecchia si distende per 22 ettari, a mo' di anfiteatro, su una collina prospiciente il mar Caspio e il golfo di Baku. Al suo interno dimorano 1.400 famiglie, ovvero circa 4.000 mila persone. Oltre ai suoi abitanti, la cittadella ospita missioni diplomatiche (di Polonia, Serbia, Svizzera e Ungheria), strutture alberghiere e di ristorazione, musei, gallerie d'arte e altre istituzioni culturali e scientifiche e più di 100 imprese di commercio. È il quartiere più antico di Baku. Il centro storico è circondato da mura alte 8-10 metri e larghe 3,5 metri. Secondo le ricerche archeologiche, il primo insediamento in questa area risale all'età del Bronzo, e nel periodo antico – IV-III sec. a.C. - sulle rive della baia di Baku vi era un piccolo insediamento portuale, che nel I secolo d.C. poteva definirsi una piccola città. A partire dal I secolo d.C. Baku era già una piccola città portuale. Secondo alcune fonti, avallate dalla dottrina ortodossa, sarebbe proprio questa la Albanopolis dove trovò il martirio l'apostolo Bartolomeo nell'anno 68. Dopo essersi sviluppata nell'Alto medioevo come un piccolo scalo commerciale, la città costiera divenne per la prima volta la capitale del regno degli Shirvanshah nel 1192, quando un terremoto distrusse la precedente capitale, Shamakhi, situata nell'interno dell'allora Shirvan. Il titolo di Shirvanshah (traducibile come “re dello Shirvan”, regione storica corrispondente all'area centrale dell'odierno Azerbaigian) risalirebbe al periodo sasanide (III – VII secolo d.C.) e fu assunto nel VIII secolo da una dinastia araba, per effetto dell'invasione abbasside. In seguito, diverse dinastie si susseguirono alla guida dello Shirvan, sottoposto di volta in volta all'influenza tur-

co-selgiuchide, mongola e timuride, fino stabile incorporazione dell'area sotto il dominio persiano, durato dalla prima metà del XVI secolo al 1806, con brevi interruzioni ad opera degli ottomani e dei russi. La cittadella di Baku fu presa dallo zar Pietro il Grande nel 1723 dopo un lungo assedio, per poi subire alterne vicende fino al 1806, anno della definitiva occupazione da parte dell'Impero russo. Numerosi tesori custoditi nel palazzo furono trafugati e portati in Turchia nel corso della breve occupazione ottomana di Baku, avvenuta alla fine del Cinquecento, e sono oggi conservati nei musei di Istanbul.

Ai piedi del margine meridionale della Città vecchia, dove i suoi ultimi palazzi lambiscono l'attuale lungomare, la Torre della Vergine si erge come un'enigmatica sentinella davanti alle acque del Caspio. Imponente struttura dall'origine misteriosa, costruita a pochi passi dal luogo che l'agiografia ortodossa associa al martirio dell'apostolo Bartolomeo, la Torre della Vergine potrebbe essere collegata al culto zoroastriano, ovvero essere stata edificata come torre astronomica o struttura difensiva. Varie leggende circolano per spiegare il nome della torre, la più popolare delle quali vuole che essa sia stata costruita su richiesta della figlia di un principe locale che, per sfuggire alle brame del padre, gli avrebbe chiesto di edificare una torre per poi gettarsi dalla sua sommità nei flutti sottostanti.

Quando inizia l'urbanizzazione di Baku a seguito dell'avvio dell'estrazione industriale delle abbondanti riserve petrolifere, nella seconda metà del XIX secolo, la città si espande con forte impulso di sviluppo urbanistico e appaiono costruzioni su larga scala fuori dalle mura di *Icheri Sheher*. In tal modo, dopo la formazione della città esterna, nasce il concetto di “*Icheri Sheher*”, che letteralmente si traduce come “città interna”. Per il suo valore storico, artistico e culturale, la “Città murata di Baku, con il Palazzo degli Shirvanshah e la Torre della Vergine”, è inclusa dal 2000 nella Lista del Patrimonio dell'Umanità dell'UNESCO.

Çox vaxt sadəcə “qədim şəhər” olaraq adlandırılan Bakı şəhərinin qədim mərkəzi, kənd həyatını xatırladan dar küçə və dik pilləkənlərdən ibarət İçərişəhər füsunkar hibrid, tarixi-memarlıq qoruğu, 2000-ci ildən bəri dünyanın mədəni irsidir.

Qədim şəhər amfiteatr formasında Xəzər dənizi və Bakı körfəzinə baxan təpədə 22 hektar ərazidə yerləşir. İçərişəhərdə 1400 ailə və ya təxminən 4.000-ə yaxın sakin yaşayır. Bundan əlavə, qala şəhəri diplomatik nümayəndəliklər (Polşa, Serbiya, İsveçrə və Macarıstan Səfirlikləri), mehmanxana və restoranlar, muzeylər, incəsənət qalereyaları və digər mədəniyyət və elmi müəssisələrə və 100-dən çox ticarət obyektinə ev sahibliyi edir. Bura Bakının ən qədim hissəsi hesab olunur. Tarixi mərkəz hündürlüyü 8-10 metr və eni 3,5 metr olan qala divarları ilə əhatə olunmuşdur. Arxeoloji araşdırmalara görə, bu ərazidə ilk yaşayış yeri Tunc dövrünə təsadüf edir və qədim dövrdə - e.ə. IV-III əsrlərdə bura Bakı buxtasının sahilində yerləşən liman qala şəhəri kimi tanınırdı. Eramızın I əsrindən başlayaraq Bakı artıq kiçik liman şəhəri kimi fəaliyyət göstərirdi. Pravoslav doktrinası tərəfindən təsdiqlənmiş bəzi mənbələrə görə, bura həvari Varfolomeyin 68-ci ildə çarmıxa çəkildiyi Albanopolisdir. Erkən orta əsrlərdə kiçik ticarət məntəqəsi olan sahil şəhəri 1192-ci ildə zəlzələ nəticəsində Şamaxı dağılıdıqdan sonra Şirvanşahlar dövlətinin paytaxtına çevrilmişdir. Şirvanşah dövlət titulu (bugünkü Azərbaycanın mərkəzi ərazisinə uyğun tarixi bölgə olan “Şirvan şahı” kimi tərcümə edilə bilər) Sasanilər dövrünə (eramızın III - VII əsrləri) aid edilir və VIII əsrdə Abbasilər xilafətinin istilası nəticəsində ərəb sülaləsi bu titulu daşımışdır. Bu torpaqlarda Osmanlı və Rus çarlığının qısa istilalarının da baş verdiyi 16-cı əsrin birinci yarısından 1806-cı ilə qədər davam edən Səfəvi hakimiyyəti qurulmamışdan öncə Şirvanşahlar dövlətini idarə etmək uğrunda müxtəlif sülalələr, zaman-zaman Türk-Səlcuqlu, Monqol və Teymurilərə tabe olaraq bir-birini təqib etmişlər.

Bakı qala şəhəri 1723-cü ildə rus çarı I Pyotr tərəfindən uzun mühasirədən sonra alınmışdır. Şəhər 1806-cı ilə qədər bir-birini əvəz edən istilalara məruz qalsa da, həmin ildə Rusiya İmperiyası tərəfindən qəti olaraq işğal olunmuşdu. Sarayda saxlanılan çoxsaylı xəzinələr, XVI əsrin sonunda baş verən qısa müddətli Osmanlı işğalı zamanı qənimət kimi Türkiyəyə aparılmış və hazırda İstanbul muzeylərində qorunmaqdadır.

İçərişəhərin evlərinin sahilə baxdığı cənub ucunda Xəzərin suları qarşısında sirli hərbi qalası olan Qız Qalası ucalır. Pravoslav agioqrafiyalarında bəhs edilən həvari Varfolomeyin şəhid edildiyi ərazidən qısa məsafədə yerləşən sehirli mənsəyə malik möhtəşəm tikili olan Qız Qalası zərdüştlük mədəniyyəti ilə əlaqəli ola bilər, yəni astronomiya qülləsi və ya müdafiə qalası kimi inşa edilmiş ola bilər. Qalanın adı ilə bağlı çoxlu rəvayətlər mövcuddur, bunlardan ən məşhuruna görə qala bir şahın qızının tələbi ilə tikilmişdir. Atasının təkidlərindən qurtulmaq üçün ondan qala tikdirməsini istəmiş və daha sonra isə qalanın ən yüksək hissəsindən özünü dənizin sularına atmışdır.

XIX əsrin ikinci yarısında neftin sənaye üsulu ilə hasilatına başlandıqdan sonra Bakıda urbanizasiya güclü şəkildə inkişaf etmiş və İçərişəhərin divarlarından kənarda peyda olan genişmiqyaslı binalar hesabına şəhər genişlənməyə başlamışdır. Beləliklə, qala divarlarından kənarda da yaşayış meydana gəldikdən sonra sözün əsl mənasında “daxili şəhər” kimi tərcümə olunan “İçərişəhər” anlayışı yaranmışdır. Şirvanşahlar Sarayı, Qız Qalası UNESCO-nun Dünya Mədəni İrs Siyahısına (2000-ci il) daxil edilmiş tarixi məkanlardır.

Veduta dalla terrazza della residenza. In primo piano i caseggiati della Città vecchia. Oltre le mura, sulla destra, gli storici Giardini del Governatore, il palazzo in marmo dell'Amministrazione presidenziale e le *Flame Towers*.

İqamətgahın terrasına açılan mənzərə. Ön planda İçərişəhərin kiçik evləri, qala divarlarından kənarda, sağda tarixi Qubernator bağları, AR Prezident Administrasiyasının mərmər binası və "Flame Towers" Alov qüllələri.

Le “due città” di Baku

“Sulla nostra città si stese il buio, facendola somigliare a un animale in agguato, pronto a balzare o a giocare. Erano, in effetti, due città, e una stava nell’altra come la noce nel proprio guscio.

Il guscio era la città esterna, al di là delle antiche mura. Lì le strade erano larghe, le case alte e le persone chiasose e avidi di denaro. La città fuori le mura era sorta grazie al petrolio che proviene dal nostro deserto e porta la ricchezza. C’erano teatri, scuole, ospedali, biblioteche, poliziotti e belle donne con le spalle nude. Quando fuori le mura c’era una sparatoria, succedeva sempre e soltanto per via del denaro. Nella città esterna iniziava il confine geografico dell’Europa; ed era là che abitava Nino.

Dentro le mura, invece, le case erano anguste e curve come la lama delle spade orientali. Qui erano i minareti, così diversi dalle torri di trivellazione della ditta Nobel, che trafiggevano la placida luna. Sul lato est delle mura della città vecchia si ergeva la Torre della Fanciulla. Mehmed Jussuf Khan, sovrano di Baku, la fece costruire in onore di sua figlia, che voleva sposare. Il matrimonio non venne mai consumato perché la figlia si gettò dalla torre quando il padre, pieno di brama, salì su per le scale verso la sua stanza. La pietra su cui si fracassò il suo giovane volto fu chiamata la Pietra della Vergine. Talvolta le spose prima delle nozze vi portano fiori.”

Kurban Said, Ali e Nino, Reggio Emilia, Imprimatur Editore, 2013 (p. 55)

“Şəhəri qaranlıq bürümüşdü. Əslində burada bir yox, iki şəhər var idi - elə bil bu iki şəhər qoz qabığı kimi bir-birinə yapışmışdı.

Qoz qabığı qədim qala divarları xaricində yerləşən bayır şəhər idi. Orada küçələr enli, evlər hündür, insanlar da pulpərəst və səs- küylü idi. Bu bayır şəhərin təməli, bizim səhradan çıxan və var-dövlət gətirən neft idi. Orada teatr, məktəblər, xəstəxanalar, kitabxanalar, polis nəfərləri və çiyinləri açıq gözəl qadınlar var idi. Bayır şəhərdə güllə atılsaydı, hamı bilirdi ki, bu atışma pulun üstündədir. Avropa- nın coğrafi sərhədi bayır şəhərdən keçirdi. Nino da bayır şəhərdə yaşayırdı.

Qala divarlarının daxilində isə evlər Şərq qılıncı kimi dar və əyri idi. Məscidlərin yuvarsaq buludları dələn minarələri Nobel ailəsinin buruq qüllələrindən tamamilə fərqlənirdi. İçərişəhərin şərq divarın- dan Qız qalası ucalırdı. Bakı hökmdarı Məhəmməd Yusif xan öz qızının şərəfinə bu qalanı tikdirmişdi.”

İtalyan dilində olan versiya götürülüb: Kurban Said, Ali e Nino, Reggio Emilia, Imprimatur Editore, 2013 (səh. 55)

Azərbaycan dilində olan versiya götürülüb: Qurban Səid. Əli və Nino, Bakı, “Şərq-Qərb”, 2006, səh 17

La nuova Cancelleria dell'Ambasciata

İtaliya Səfirliyinin yeni İnzibati binası

Come si è visto, la via Molokanskaja ha avuto un ruolo significativo nei rapporti dell'Italia con l'Azerbaigian, in quanto il Tenente Insom, Rappresentante in Azerbaigian della Regia Agenzia Politica, vi mantenne il proprio ufficio tra il 1919 e il settembre 1920. Con il trasferimento nella stessa via dell'Ambasciata d'Italia nell'ottobre 2020, esattamente 100 anni dopo, si chiude un simbolico cerchio che testimonia lo straordinario sviluppo dei rapporti tra i due Paesi nel corso dei decenni.

Le origini di questa parte di Baku si trovano nella seconda metà dell'Ottocento, grazie all'impetuosa crescita alimentata dal primo "boom" petrolifero. Nel 1823, a Baku aprì la prima raffineria industriale del mondo, dedicata alla produzione di kerosene, mentre nel 1846 venne perforato il primo pozzo petrolifero, oltre un decennio prima della realizzazione del celebre "Drake well" in Pennsylvania. Baku divenne uno degli epicentri della rivoluzione industriale e lo fu ancor più a partire dal 1872, quando il governo di San Pietroburgo autorizzò per la prima volta lo sfruttamento delle risorse del sottosuolo da parte di privati, attraverso i primi meccanismi di concessione. Questa relativa liberalizzazione portò a un'esplosione degli investimenti privati, che a sua volta consentì di moltiplicare la produzione: nel 1901, essa era pari a 572 volte quella del 1872. Intorno al 1890 Baku da sola assicurava circa il 95% del greggio dell'Impero russo e metà della produzione mondiale. Altrettanto esponenziale fu la crescita demografica del capoluogo azerbaigiano: tra il 1856 e il 1910, la sua popolazione crebbe a un tasso superiore a quello di Londra, New York o Parigi, passando dai 15.000 abitanti del 1874 ai 313.000 del 1920 (una crescita quasi del 2.000%). L'era del petrolio fece la fortuna dei nuovi magnati locali (i Mukhtarov, i Naghiyev, i Taghiyev) ma andò anche ad alimentare gli imperi di alcune grandi dinastie industriali europee (i Nobel, i Rothschild, i Siemens).

In breve tempo, Baku si trasformò in un rovente crogiolo di etnie, religioni, passioni politiche e interessi economici, svolgendo un ruolo chiave nei sommovimenti politici che travolsero l'Impero russo nei primi decenni del Novecento. Basti ricordare il ruolo di Baku nell'"apprendistato" rivoluzionario di un giovane Stalin, che frequentò la città assiduamente tra il 1904 e il 1912: qui egli pubblicò i primi pamphlet, partecipò da protagonista a numerose rivolte e soggiornò a più riprese nella temuta prigione di Bailovo, dove oggi sorge la Piazza della Bandiera.

Negli stessi anni l'Azerbaigian attrasse un numero crescente di viaggiatori e avventurieri occidentali. Tra questi, il medico ed esploratore torinese Filippo De Filippi, che giunse a Baku nel 1903, impressionato "dall'antico forte persiano che la domina, con due moschee e una curiosissima torre, oggetto di una leggenda", ma anche della "selva di torri piramidali in legno" che servivano all'estrazione del petrolio. Due anni dopo, lo storico e diplomatico Luigi Villari descrisse Baku come una "città unica, allo stesso tempo meravigliosa e terribile, affascinante e repellente" dove il "perfetto labirinto di stradine strette e tortuose" della Città vecchia era quasi assediato dai nuovi quartieri, in cui pullulava "gente proveniente da tutte le parti del mondo, precipitata a Baku nella speranza di fare fortuna." Villari osservò con fascinazione "la giustapposizione tra Oriente e Occidente, la frenesia di guadagni facili e crolli e rovine repentine."¹

Come tratteggiano le vivide descrizioni di questi viaggiatori, il sensazionale sviluppo industriale di Baku dette il la a una vera e propria rivoluzione nell'urbanizzazione della città, che si estese a periferia oltre le vecchie mura medievali, alle spalle del nucleo antico di *Icheri Sheher* e lungo il golfo. Un'espansione che richiamò a Baku architetti e decoratori da tutto l'Impero e financo dalle nazioni dell'Europa occidentale e dall'Italia. Rimane negli annali la figura di Antonio Franzi che giunse a Baku da Viggiù, località varesina rinomata per la lavorazione della pietra, e nei primi anni del Novecento aveva la propria bottega nella via Georgievskaja. Si dice che Franzi abbia contribuito ad arricchire dimore ed edifici pubblici di Baku introducendo alle maestranze locali (note per il loro talento nella lavorazione della pietra), le tecniche europee nel campo figurativo, per lo più estraneo alle tradizioni islamiche.

Il nuovo impianto urbano venne innervato da eleganti arterie ortogonali, intervallate da piazze e giardini, mentre a Est del centro emerse la zona industriale, vocata al trasporto e alla raffinazione del petrolio, nota da allora come la "Città nera". Proprio la crescente importanza dell'area industriale mise in luce la necessità di sviluppare una rete viaria in direzione latitudinale, che porta alla creazione delle vie Merkurjevskaja, Birzhevaja, Molokanskaja, Torgovaja, Telefonnaja e Balakhanskaja. Nacque così nel 1880 la via Molokanskaja, il cui punto di partenza era l'omonima piazza, dove pochi decenni prima avevano iniziato a insediarsi membri della setta cristiana spiritualista dei Molocani, esiliati nel Caucaso per decisione dello Zar Nicola I. Sempre nel 1880, grazie a una donazione del magnate Kosheev, venne

installata nella piazza la prima fontana pubblica di Baku. Il giardino era circondato da un caravanserraglio, dove si fermavano i commercianti e in particolare i molocani provenienti dall'interno del Paese. Tuttavia, l'esigenza di tutelare l'igiene pubblica e ampliare i quartieri borghesi portò alla decisione di demolire gran parte delle strutture originarie. Così quasi tutti i molocani del quartiere si trasferirono nel quartiere Zavokzalnaja - una nuova area urbana intorno alla stazione ferroviaria - ad eccezione delle famiglie Kosheev, Kolesnikov e Skobelev. Proprio la famiglia Skobelev, come si vedrà, era destinata a lasciare un'impronta duratura sulla fisionomia del quartiere, dapprima arricchendosi nell'industria petrolifera e poi costruendo, tra il 1903 e il 1909, il più grande mulino dell'Impero russo, che alla fine del secolo venne riconvertito nel complesso alberghiero e di uffici Landmark. Col tempo, intorno al giardino Molokanskij apparvero i primi esempi di architettura moderna: tra questi, lo splendido edificio del magnate petrolifero Shibaev, imprenditore ebreo attivo nel petrolio nonché proprietario della più grande azienda di tè in Russia, la Wissotzky; il teatro Mikado e infine il palazzo signorile di Haji Alekper Dadashev. Gradualmente, gli edifici a due piani del 1880 vennero sostituiti da edifici residenziali a tre e quattro piani e la strada assunse l'aspetto odierno.

Il giardino Molokanskij, ancora oggi universalmente noto come tale tra gli abitanti di Baku, in realtà non si è mai chiamato così ufficialmente. In epoca zarista, esso fu intitolato alla moglie dello Zar Alessandro II, Maria, prendendo il nome di Marinskij. Dal 1923 fu ribattezzato per commemorare la data del 9 gennaio, la "domenica di sangue" che dette avvio alla Rivoluzione russa del 1905. Nelle sue memorie sulla città di Baku, lo storico Manaf Suleymanov sostiene che nel 1946 il giardino prese il proprio nome attuale, Khagani, in memoria dell'insigne poeta del XII secolo Khagani Shirvani. Altre fonti indicano che il giardino fu rinominato solo a seguito della dissoluzione dell'URSS. Con il cambio di denominazione cambiò nome anche la via che ne prende inizio e divenne via Khagani. Essa rimane oggi una delle principali arterie Est-Ovest della città, parallela alle vie Nizami, Uzeyir Hajibeyov e al "Bulvar" – il lussureggiante lungomare di cui gli abitanti di Baku vanno orgogliosi.

Il giardino Khagani è ancora oggi uno degli spazi pubblici più popolari e amati di Baku, su cui si affacciano centri commerciali, ristoranti, centri culturali come il Baku Book Center e piccoli esercizi commerciali. Il giardino si estende su una superficie modesta di 0,8 ettari nell'area pedonale del centro. È interessante notare che la piazza Khagani e l'omonima via sono tra gli spazi della capitale meno colpiti dai cambiamenti e dalla riqualificazione degli ultimi decenni: gli edifici appartengono per lo più all'epoca zarista, caratterizzati dai tipici stilemi internazionali della Belle Epoque e al contempo da sottili ma evidenti influenze orientali.

Proprio all'angolo tra la piazza e la via Khagani si trova ancora oggi uno dei più prestigiosi edifici culturali della città, il Teatro drammatico statale russo, che nel 2020 ha compiuto il

centenario dalla fondazione e rimane oggi l'unica istituzione teatrale slavofona di Baku. È affascinante ripercorrere la storia di questo edificio, che come tanti altri incarna la tumultuosa storia del "secolo breve": dapprima utilizzato per edificarvi un magazzino per usi commerciali, l'appezzamento di terra dove sorge il teatro divenne a fine Ottocento un centro culturale in stile architettonico giapponese, con tanto di tetto a pagoda, per poi venire ricostruito nel 1928 in puro stile costruttivista e infine, decenni più tardi, assumere le sembianze attuali. Accanto al teatro vi è un palazzo in stile rinascimentale italiano, costruito nel 1896 dall'architetto russo di origine tedesca Edel il quale è anche l'autore della residenza del milionario azerbaigiano Musa Naghiyev sulla via Khagani. Continuando a percorrere la via verso Est si incontra un prezioso esempio di architettura novecentesca, un palazzo su più piani, costruito in stile costruttivista ma arricchito da bassorilievi, dove hanno vissuto numerosi importanti figure culturali dell'Azerbaigian sovietico. La sede dell'Associazione dei pittori azerbaigiani si trova da molti anni al piano terra del complesso. Un altro edificio costruttivista ospita oggi una delle principali banche locali, che decenni fa serviva da centro culturale per i lavoratori nel settore petrolifero. Dove la via costeggia l'elegante parco Sahil si erge l'imponente Biblioteca Nazionale dell'Azerbaigian, intitolata al celebre scrittore ottocentesco Mirza Fatali Akhundov (nato nell'odierna Sheki nel 1812 e morto a Tbilisi nel 1878). La via prosegue oltre il giardino, in una delle passeggiate più gradevoli che Baku ha da offrire, per proseguire il percorso che porta verso la vecchia "Città nera". Poche centinaia di metri oltre il parco Sahil, in un isolato un tempo periferico ma oggi collocato in pieno centro, la via abbandona di colpo i bassi edifici residenziali per aprirsi sull'imponente costruzione dell'ex mulino Skobelev, noto oggi come "Landmark".

1 Si ringrazia il Min. Plen. Giampaolo Cutillo, Ambasciatore d'Italia in Azerbaigian dal 2013 al 2017, per la gentile concessione all'utilizzo di alcuni estratti della sua prefazione al volume di Carlo Frappi "Azerbaigian - Crocevia del Caucaso".

Il Palazzo Shibaev, costruito dall'omonima famiglia, che aveva accumulato una fortuna grazie all'industria petrolifera.

Şibayev malikanəsi. Neft sənayesi hesabına varlanmış Şibayev ailəsi tərəfindən tikilmişdir.

L'edificio della Biblioteca Nazionale dell'Azerbaijan, di fronte al parco Sahil.

Sahil parkına baxan M.F. Axundov adına Milli Kitabxana.

Il teatro Mikado ai primi del Novecento, dove oggi sorge il Teatro drammatico russo.

19-cu əsrin əvvəllərində Mikado teatrı. Bugün burada Azərbaycan Dövlət Akademik Rus Dram Teatrı yerləşir.

Gördüyümüz kimi, Malakanskaya küçəsi İtaliyanın Azərbaycanla münasibətləri müstəvisində əhəmiyyətli rol oynamışdır, çünki Kral Siyasi Agentliyinin Azərbaycandakı Nümayəndəsi leytenant İnsom 1919-cu ildən 1920-ci ilin sentyabr ayına-dək məhz bu küçədə yerləşən nümayəndəlikdə öz səlahiyyətlərini icra etmişdir. Beləliklə, 100 il sonra - 2020-ci ilin oktyabrında İtaliya səfirliyinin inzibati binasının eyni küçəyə köçürülməsi ilə iki ölkə arasındakı münasibətlərin on illər ərzində möhtəşəm inkişafına dəlalət edən simvolik dairə tamamlanmış oldu.

Bakının bu hissəsinin tarixi ilk neft canlanması ilə baş verən sürətli inkişafa görə XIX əsrin ikinci yarısına aid edilir. 1823-cü ildə Bakıda sənaye dünyasının kerosin istehsal edən ilk neft emalı zavodu açılmış, 1846-cı ildə isə ABŞ-in Pensilvaniya ştatında yerləşən məşhur "Drake well" neft quyusu qazılmışdan on il əvvəl burada ilk neft quyusu qazılmışdır. Bakı sənaye inqilabının episentrlərindən birinə çevrilmiş və 1872-ci ildən bəri, Sankt Peterburq hökumətinin ilk dəfə olaraq yeraltı ehtiyatların özəl şirkətlər tərəfindən ilk güzəşt razılaşmaları ilə mənimsənilməsinə icazə verməsindən sonra da Bakı bu sahədə aparıcı rolunu qoruyub saxlamışdır. Bu nisbi liberallaşma ilə özəl sektor investisiyaları canlanmış və istehsalatın həcmnin artmasına şərait yaratmışdır: 1901-ci ildə Bakı xam neftinin istehsalı 1872-ci ildəki istehsalata nisbətə 572 dəfə artmışdır. Bu artım eynilə urbanizasiyada özünü göstərmişdir: bununla bağlı XIX əsrin 90-cı illərində Bakının Rusiya imperiyasının xam neftinin 95%-ni və dünya istehsalının yarısını tək başına təmin etdiyini söyləmək kifayətdir. 1856-1910-cu illər arasında Bakı şəhərinin əhalisinin sayı Qısa zaman ərzində Bakı fərqli etnik qrupların, dinlərin, siyasi düşüncələrin və iqtisadi maraqların mövcud olduğu dinamik mərkəzə çevrilərək 20-ci əsrin ilk onilliklərində

Rus imperiyasını lərzəyə salan siyasi dalğanın yaranmasında açar rolunu oynamışdır. 1904-1912-ci illərdə davamlı şəkildə Bakını ziyarət edən gənc inqilabçı Stalinin yetişməsində Bakının rolunu xatırlamaq kifayətdir: o, burada ilk pamfletini çap etdirmiş, çoxsaylı üsyanlarda aparıcı rol oynamış və bugün Bayraq meydanının yerləşdiyi qorxunc Bayıl həbsxanasına dəfələrlə salınmışdır. London, Nyu York və ya Paris şəhərlərinə nəzərən daha yüksək faizlə artmağa başlamış və beləliklə, 1874-cü ildə 15 min nəfərdən 1920-ci ildə 313 min nəfərə çatmışdır (2.000%-dən çox artım!). Neft erası yerli maqnatlarla (Muxtarov, Nağıyev, Tağıyev) yanaşı, Avropanın bəzi iri sənaye ailələrinin (Nobel, Rotşildlər, Siemens) varlanmasına gətirib çıxardı.

Qısa zaman ərzində Bakı fərqli etnik qrupların, dinlərin, siyasi düşüncələrin və iqtisadi maraqların mövcud olduğu dinamik mərkəzə çevrilərək 20-ci əsrin ilk onilliklərində Rus imperiyasını lərzəyə salan siyasi dalğanın yaranmasında açar rolunu oynamışdır. 1904-1912-ci illərdə davamlı şəkildə Bakını ziyarət edən gənc inqilabçı Stalinin yetişməsində Bakının rolunu xatırlamaq kifayətdir: o, burada ilk pamfletini çap etdirmiş, çoxsaylı üsyanlarda aparıcı rol oynamış və dəfələrlə bugün Bayraq meydanının yerləşdiyi qorxunc Bayıl həbsxanasına salınmışdır.

Eyni illərdə Azərbaycan getdikcə daha çox qərb səyyah və avantüristlərini cəlb etmişdir. Bunlar arasında 1903-cü ildə Bakıya gələn turinli həkim və tədqiqatçı Filippo De Filippi də var. O, "iki məscid və haqqında əfsanələrin yazıldığı maraqlı qala ilə Bakıya hakim olan qədim fars qalası" və neft çıxarılmasında istifadə olunan "piramida şəkilli taxta qüllələrdən ibarət meşə" haqqında danışır. İki il sonra tarixçi və diplomat Luici Villari İçərişəhərin "dar və kələ-kötür küçələrinin yaratdığı əsl labirintin" yeni salınmış məhəllələr tərəfindən az qala mühasirəyə alındığı və "dünyanın dörd bir yanından sərvət qazanmaq ümidi ilə bu şəhərə axışmış insan" qaynayan Bakını "həm ecəzkar, həm dəhşətli, həm füsunkar, həm çirkin bir unikal şəhər" olaraq səciyyələndirir. Villari heyranlıqla "Şərq ilə Qərb arasındakı qarşıdurmanı, asan qazanc maniyası və qəfil çöküş və xarabalıqları" müşahidə edir.

Səyyahların canlı təsvirlərindən göründüyü kimi, bu sensasiyalı inkişaf prosesi şəhərin urbanizasiyasında həqiqi inqilab rolunu oynamış və beləliklə, şəhərsalma orta əsr qala divarlarından kənara çıxaraq qədim İçərişəhərin ətrafında və buxta boyunca çox sürətlə artmağa başlamışdır. Bu inkişaf hesabına Bakı Rus İmperiyasının hər yerindən və hətta Qərbi Avropa dövlətlərindən memar və dekorasiya sənətkarlarını özünə cəlb edir: XX əsrin əvvəllərinə dair tarixi salnamələrdə Varez şəhərinin daş emalı sahəsi üzrə məşhur Vicciù bölgəsindən gəlmiş, Bakının Qeorqevskaya küçəsində öz atelyesi olan Antonio Franzi adlı italyan sənətkarına dair məlumatlara rast gəlinir. Deyilənlərə görə, Franzi Bakıda yaşayış binaları və idarələrin tikintisinə öz töhfəsini verərək (daş işləməsində bacarıqları ilə məşhurlaşmış) yerli daş ustalarına daş dekorasiyalarında islam memarlığına uzaq olan avropa metodları ilə tanış etmişdir.

Yeni şəhər meydan və bağlar ilə kəşişən, zərif ortoqonal arteriyalar ilə möhkəmləndirilərkən, şəhərin şərq hissəsində o zamanlar “Qara şəhər” olaraq tanınan, neftin nəqli və emalına həsr olunmuş sənaye sahəsi meydana çıxmışdır. Sənaye sahəsinin getdikcə artan əhəmiyyəti üfqi istiqamətdə yeni yolların yaranmasına şərait yaratmış və Merkuryevskaya, Birjevaya, Malakanskaya, Torqovaya, Telefonnaya və Balaxanskaya küçələri meydana gəlmişdir. Beləliklə, 1880-ci ildə Çar I Nikolayın qərarı ilə Qafqaza sürgün edilmiş ruhani ortodoksal təriqət olan malakanların məskunlaşmağa başladığı eyniadlı bağdan - Bakının ürəyindən başlanğıcını götürən Malakanskaya küçəsi yaranmışdır. Həmin ildə, maqnat Koşeyev öz hesabına bağa su çəkdirmiş və beləcə Bakının ilk ictimai fontanı yaranmışdır. Bağ tacirlərin və xüsusilə də malakanların qaldığı karvansaray ilə əhatə olunmuşdu. Bununla birlikdə, şəhərin təmizliyinin qorunması və mərkəzi məhəllələrin genişləndirilməsi ilə, bu tikililərin sökülməsinə qərar verilmiş və Koşeyev, Kolesnikov və Skobelev ailələrindən başqa bütün malakanlar yeni salınmaqda olan Zavokzalnaya ərazisinə köçürülmüşdür. Məhz Skobelev ailəsi neft sənayesi hesabına varlanaraq 1903-1909-cu illər arasında Rusiya İmperiyasının ən böyük dəyirmanının, əsrin sonunda “Landmark” biznes mərkəzi və mehmanxana kompleksinə çevrilmiş binanın tikintisi ilə küçənin görünüşündə uzunmüddətli dəyişiklik yaratmışdır. Zamanla Malakanskaya bağı ətrafında müasir memarlığın ilk nümunələri meydana gəlmişdir. Bunlar arasında yəhudi neft iş adamı Şibayev və Rusiyanın ən böyük çay şirkətinin sahibi V.Visotszkiyə məxsus möhtəşəm bina, Mikado teatrı və nəhayət Hacı Ələkbər Dadaşovun malikanəsi daxildir. Tədricən 80-ci illərin ikimərtəbəli binaları üç və dörd mərtəbəli yaşayış binaları ilə əvəz olunmuş və küçə indiki görkəmini almağa başlamışdır.

Bu gün də Bakının sakinləri tərəfindən Malakan bağı kimi tanınan park, əslində heç bir zaman rəsmi olaraq belə adlandırılmamışdır. Çar dövründə, Çar II Aleksandrın həyat yoldaşı Mariya adına Marinsky adını almışdır. 1905-ci il Rus İnqilabını başladan “Qanlı Bazar” xatirəsinə həsr olunmuş 9 yanvar tarixini xatırlamaq üçün 1923-cü ildən adı “9 yanvar” olaraq dəyişdirilmişdir. Tarixçi Manaf Süleymanov Bakı şəhəri ilə bağlı xatirələrində qeyd edir ki, 1946-cı ildə bağ XII əsrin görkəmli şairi Xaqani Şirvaninin xatirəsinə adlandırılmışdır. Digər mənbələrdə isə bağın SSRI-nin dağılmasından sonra belə adlandırıldığı qeyd edilir. Bağın adının dəyişdirilməsi ilə küçənin adı da dəyişmiş və beləliklə Xaqani küçəsi adlanmışdır. Bu gün Nizami və Üzeyir Hacıbəyov küçələri və Bakılıların qürur duyduqları sahil boyu Bakı Bulvarına paralel olaraq yerləşən küçə şəhərin əsas şərq-qərb arteriyalarından biri olaraq qalır.

Alış-veriş mərkəzləri, restoranlar, Bakı Kitab Mərkəzi kimi əhəmiyyətli mədəniyyət mərkəzləri və kiçik ticarət obyektlərinə baxan Xaqani parkı bu gün də Bakının mərkəzində yerləşən əsas istirahət məkanlarından biridir. Park mərkəzin piyada sahəsində yerləşən 0,8 ha ölçüdə kiçik əraziyə əhatə

edir. Maraqlıdır ki, Xəqani parkı və küçəsi Bakının son onilliklərdə baş verən dəyişiklik və yenidənqurma işlərindən ən az təsir görmüş hissəsidir: buradakı binalar memarlıq baxımdan daha çox Çar dövrünə aid edilir, “Belle Epoque” üslubuna xas beynəlxalq xüsusiyyətləri və eyni zamanda kiçik, lakin aydın şəkildə müşahidə olunan şərq motivləri ilə xarakterizə olunur.

Parkla küçə arasındakı döngədə şəhərin ən nüfuzlu mədəniyyət binalarından biri, 2020-ci ildə tikilişindən yüz il ötən və bu gün Bakının yeganə rusdilli teatr qurumu olaraq qalan Azərbaycan Dövlət Akademik Rus Dram Teatrı ucalır. Bu bina çox maraqlı tarixə malikdir, o da bir çox binalar kimi “qısa əsrin” təlatümlü tarixini özündə təcəssüm etdirir: əvvəlcə kommersiya məqsədli anbar kimi istifadə olunmuş, XIX əsrin sonunda paqoda tipli damı ilə yapon memarlıq üslubunda tikilmiş teatr kimi istifadə olunan mədəniyyət mərkəzinə çevrilmiş, 1928-ci ildə konstruktivist üslubda yenidən qurulmuş və nəhayət, on illər sonra indiki görünüşünə sahib olmuşdur. Teatrın yanında alman mənşəli rus memar Edel tərəfindən 1896-cı ildə italyan intibah dövrünə aid memarlıq üslubunda inşa edilmiş bina yerləşir. Həmin memar Xaqani küçəsində ucalan azərbaycanlı milyonçu Musa Nağıyevin iqamətgahının da müəllifidir. Şərqə doğru gedən yol boyunca XX əsr memarlığının qiymətli bir nümunəsinə, konstruktivist üslubda tikilmiş, lakin bəlyeflərə zənginləşdirilmiş, Sovet Azərbaycanının bir çox mühüm mədəniyyət xadimlərinin yaşamış olduğu çoxmərtəbəli binaya rast gəlinir. Azərbaycan Rəsamlar İttifaqının idarəsi uzun illərdir həmin binanın birinci mərtəbəsində yerləşir. On illər əvvəl neftçilərin mədəniyyət mərkəzi kimi fəaliyyət göstərən başqa bir konstruktivist üslublu binada bugün yerli banklardan biri fəaliyyət göstərir. Küçənin zərif Sahil parkına baxan hissəsində 1923-cü ildən bəri XIX əsrin məşhur yazıçısı Mirzə Fətəli Axundovun adını daşıyan Azərbaycan Milli Kitabxanası ucalır. Bakının ən xoşa gələn mənzərələrindən birinə sahib Xəqani küçəsi parkdan uzaqlaşaraq köhnə “Qara şəhər” istiqamətində davam edir. Sahil parkından bir neçə yüz metr uzaqda, indiki şəhərin sıx mərkəzində küçə alçaq yaşayış binalarını tərk edərək birdən-birə bu gün “Landmark” olaraq bilinən keçmiş Skobelev dəyirmanının möhtəşəm binasına açılır.

Il mulino Skobelev in stato di abbandono, nei primi anni Novanta.

Skobelev dəyirmanı 20-ci əsrin 90-cı illərinin əvvəllərində tərk edilmiş halda.

Veduta dal cortile del mulino Skobelev, a inizio anni Novanta. Nel palazzo di sinistra, allora senza finestre, al quinto piano, si trovano oggi i locali dell'Ambasciata.

20-ci əsrin 90-cı illərinin əvvəllərində Skobelev dəyirmanının həyat tərəfdən görünüşü. O zamanlar pəncərəsi olmayan soldakı binanın 5-ci mərtəbəsində bugün Səfirliyin inzibati binası yerləşir.

Il 23 ottobre 2020 l'Ambasciata d'Italia in Azerbaijan si è trasferita nel complesso alberghiero e di uffici Landmark, in locali prestigiosi che occupano quasi tutto il quinto piano del palazzo e a cui si può accedere sia dall'ingresso comune del palazzo di uffici, sia attraverso un elegante ingresso di rappresentanza indipendente, collocato su via Khagani. La nuova sede, che ospita non solo la Cancelleria diplomatica e consolare ma anche l'ufficio dell'Agenzia ICE che da Baku copre Azerbaijan e Georgia, è posizionata in uno dei più prestigiosi centri d'affari di Baku, in cui risiedono numerose missioni diplomatiche ed organizzazioni internazionali, tra cui la Delegazione dell'Unione Europea, e alcune tra le principali imprese estere attive in Azerbaijan, tra cui le italiane Saipem e Lighthouse. Tra le missioni diplomatiche presenti al Landmark, la rappresentanza italiana si distingue per essere l'unica che dispone di un ingresso autonomo sulla strada. Fino a pochi mesi fa, l'Ambasciata si trovava nel palazzo di *Icheri Sheher*, in coabitazione con la residenza dell'Ambasciatore ma separata dall'ICE. In tal senso, il trasferimento della sede genera di per sé importanti sinergie pratiche e di costi, ponendo tutte le articolazioni dell'Ambasciata in quotidiano contatto tra loro e nel cuore della vita della comunità diplomatica e di affari di Baku.

Il Landmark ha alle spalle una storia eccezionale. Fino al 1987 esso era un imponente mulino industriale, il più importante della città e una delle grandi testimonianze architettoniche della storia economica della Baku prerivoluzionaria. Inoltre, il mulino è il principale lascito della presenza molocana a Baku, poiché è stato costruito dai fratelli Ivan e Sergej Skobelev tra il 1903 e il 1909. In alcune fonti si racconta che il mulino sia costruito insieme al filantropo azerbaijano Haji Zeynalabdin

Taghiyev, il più celebre tra gli azerbaijani che in quegli anni accumularono strabilianti fortune grazie al petrolio.

I fratelli Skobelev giunsero in città nel 1860 provenienti da Maraza, vecchio nome della città di Gobustan e storico centro di insediamento della setta spiritualista. In pochissimo tempo il mulino raggiunse un'importanza considerevole nel sistema economico della regione: con una produzione annuale pari a 3 milioni rubli nel 1910, esso si vantò presto di essere il più grande mulino dell'Impero¹. Lev Trotskij nelle sue memorie identifica il padre degli Skobelev come "proprietario del mulino", perché presumibilmente i fratelli Skobelev avevano costruito il più grande mulino di Baku con il capitale di famiglia. Ci si può chiedere, del resto, per quale motivo il grande leader rivoluzionario si sia interessato al mulino di Baku, città alla quale non era particolarmente legato. La domanda conduce in una singolare vicenda storica, uno dei tanti episodi quasi incredibili di quegli anni convulsi. Il figlio di Ivan Skobelev, Matvey, nato a Baku nel 1885, dopo la Rivoluzione del 1905 andò a studiare al Politecnico di Vienna, dove conobbe Trotskij. Rinnegate le proprie origini familiari industriali (e, per giunta, devotamente ortodosse), egli andò oltre le sue simpatie socialiste affermandosi in breve tempo come uno dei principali seguaci del rivoluzionario ucraino. Massone, menscevico, deputato della Duma per il Partito Socialdemocratico tra il 1912 e il 1917, Skobelev ricoprì brevemente la carica di Presidente del Soviet di Pietrogrado durante la Rivoluzione del febbraio 1917, e di Ministro del Lavoro in uno dei governi provvisori che si susseguirono in quell'anno fatale. Emarginato dall'ascesa dei bolscevichi seguita alla Rivoluzione d'ottobre, nel 1919 Skobelev tornò a Baku, impegnandosi a sostegno delle forze rivoluzionarie attive nella regione, per poi congiungersi al partito dominante nel 1922, a seguito del varo della Nuova politica economica di Lenin. A partire da quell'anno, Matvey Skobelev fu impegnato negli sforzi volti a riannodare i legami commerciali tra la Russia sovietica e le potenze occidentali, in particolare facilitando proprio il commercio del petrolio di Baku, prima di soccombere nel 1938 alle purghe staliniane.

Difficilmente l'occhio distratto di un passante di oggi indovinerebbe le origini industriali del mulino, tanto elegante è la struttura e perfetta la sua integrazione nel tessuto urbano. Le sue pareti hanno uno spessore di un metro e sono composte di solida pietra calcarea, materiale abbondante nella penisola di Absheron e comunemente utilizzato per le costruzioni edili sin dai tempi più antichi. L'esterno dell'edificio si ispira a uno stile neoclassico, arricchito da finestre a forma di arco con cornici decorative e da lesene con funzione sia decorativa che di rinforzo delle pareti. La forma a L delle fondazioni risponde al tradizionale disegno degli edifici di Baku, pensato per proteggere il cortile dai venti straordinari che in ogni stagione soffiano sulla parte bassa della città. A parte le pareti spesse e gli esterni classici, l'edificio consiste in larghi spazi pavimentali di notevole resistenza e solidità, sottili colonne di ghisa e alti soffitti.

L'ingresso dell'Ambasciata su via Khagani.

Səfirliyin Xaqani küçəsindən girişi.

Il mulino cessa di funzionare nel 1987 e il palazzo passa alla gestione dell'Unione degli Artisti dell'Azerbaijan, ma trascorre la prima parte degli anni Novanta in uno stato di abbandono quasi totale: nel rievocare quegli anni difficili i cittadini di Baku ancora ricordano come la residua presenza di granaglie nei locali ne facesse un autentico epicentro per la proliferazione di ratti nel centro città. Acquisito dall'imprenditore Eran Muduroglu, il palazzo viene progressivamente ristrutturato a partire dal 1996. Nel corso dei lavori vengono demolite le strutture aggiuntive che ingombravano il cortile, mentre l'interno viene interamente riallestito secondo standard europei. Tutto questo non ha però compromesso la struttura architettonica del mulino, creando uno spazio di lavoro pratico e piacevole, ma aperto alla città e in perpetuo dialogo con la sua affascinante storia industriale. Nel cortile, una rotonda si erge a mo' di torre, ricoperta da uno spazio verde dove trova spazio una limonaia. Al palazzo, ribattezzato "The Landmark", si aggiungono nel tempo nuove strutture, destinate a essere utilizzate come uffici e ad albergo internazionale: il Landmark II, un edificio di 9 piani costruito nel 2002, e il Landmark III, imponente palazzo a 22 piani, costruito nel 2010 e dotato di alcune tra le vedute più suggestive della capitale. Il complesso offre numerosi servizi di ristorazione, alberghieri e sportivi, ma nel tempo si è affermato anche come luogo culturale, grazie a vari spazi dedicati a esibizioni musicali, proiezioni cinematografiche e conferenze e ricevimenti ufficiali. Esso ha ospitato vari eventi di promozione integrata organizzati dall'Ambasciata d'Italia, tra cui proiezioni cinematografiche, una grande serata di gala nel corso della Settimana della Cucina Italiana nel Mondo del 2018. Nel 2019, la rotonda del Landmark ha ospitato un festival cinematografico all'aperto dedicato alla figura, amatissima in Azerbaijan, di Adriano Celentano, nonché un'esibizione di artisti disabili della Cooperativa Nazareno di Carpi, organizzata dall'Ambasciata con il contributo di UNICEF.

Un'altra veduta del mulino Skobelev prima della ristrutturazione.

Restavrsiyadan önce Skobelev değirmanın daha bir görüntüsü.

2020-ci ilin oktyabr ayının 13-də İtaliya Respublikasının Azərbaycan Respublikasındakı Səfirliyi “Landmark” mehmanxana və biznes mərkəzinə köçürülmüşdür. Binanın beşinci mərtəbəsi demək olar ki, tamamilə Səfirliyə məxsusdur, bura həm “Landmark” binasının ümumi girişindən, həm də Xaqani küçəsinə baxan eleqant nümayəndəlik girişindən daxil olmaq mümkündür. Diplomatik nümayəndəlik və konsulluq idarəsi ilə yanaşı, iqamətgahı Bakıda olmaqla Azərbaycan və Gürcüstan üzrə səlahiyyəti olan İtaliya Xarici Ticarət İnstitutunun ofisi də burada - Bakının ən prestijli iş mərkəzlərindən birində yerləşir. Binada Avropa İttifaqının Bakıdakı Nümayəndəliyi və Azərbaycanda fəaliyyət göstərən bəzi əsas xarici şirkətlər, o cümlədən “Saipem” və “Lighthouse” kimi italyan şirkətləri daxil olmaqla, çoxsaylı diplomatik nümayəndəliklər və beynəlxalq təşkilatlar fəaliyyət göstərir. “Landmark” biznes mərkəzində yerləşən diplomatik nümayəndəliklər arasında, İtaliya küçəyə açılan müstəqil girişə sahib yeganə diplomatik nümayəndəlik olması ilə seçilir. Bir neçə ay öncəyə qədər Səfirlik İçərişəhərdə, Səfirin iqamətgahının da yerləşdiyi binada, lakin İtaliya Xarici Ticarət İnstitutunun binasından uzaqda fəaliyyət göstərirdi. Bu baxımdan Səfirliyin inzibati binasının “Landmark” biznes mərkəzinə köçürülməsi Səfirliyin bütün komponentlərinin bir-biri ilə, eləcə də diplomatik və işgüzar cəmiyyət ilə gündəlik təmasda olmasına imkan yaradaraq praktiklik və xərclər baxımından mühüm müştərəklik vardır.

“Landmark” binası müstəsna tarixə sahibdir. Bina 1987-ci ilə qədər şəhərdəki ən vacib və Bakının inqilabdan əvvəl iqtisadi tarixinin böyük memarlıq nümunələrindən biri kimi heyranedicili sənaye dəyirmanı idi. Bundan əlavə, dəyirman 1903-1909-cu illər arasında İvan və Serqey Skobelev qardaşları tərəfindən tikildiyi üçün Bakıda yaşamış malakanların əsas mirasıdır. Bəzi

mənbələrdə dəyirmanın o illərdə neft sayəsində heyətləndirici sərvət toplayan azərbaycanlının ən məşhuru, milyonçu Hacı Zeynalabdin Tağıyevlə birlikdə tikildiyi bəhs edilir.

1860-cı ildə Skobelev qardaşları ruhani təriqətlərin tarixi yaşayış mərkəzi hesab olunan Mərzədən - indiki Qobustan şəhəri - Bakıya gəlmişlər. Onların sahib olduğu dəyirman qısa zaman kəsiyində bölgənin iqtisadi sistemində əhəmiyyətli mövqə qazanmışdır: 1910-cu ildə illik 3 milyon rubl dəyərində istehsalat ilə qısa zamanda İmperiyanın ən böyük dəyirmanına çevrilməyə nail olmuşdur.¹ Lev Trotskiy xatirələrində Skobelevlərin atasını “dəyirman sahibi” kimi göstərir, çox güman ki, Skobelev qardaşları Bakıdakı ən böyük dəyirmanı ailə kapitalı ilə tikmişlər. Böyük inqilabçı liderin çox da bağlı olmadığı Bakıdakı dəyirmanla nə səbəblə maraqlandığını sual etmək olar. Cavab o gərgin illərin az qala inanılmaz epizodlarından biri olan tək bir tarixi hadisəyə gətirib çıxarır. İvan Skobelevin 1885-ci ildə Bakıda anadan olan oğlu Matvey, 1905-ci il inqilabından sonra Vyana Politeknikumda oxumağa yollanmış və burada Trotskiy ilə tanış olmuşdur. Ailəsinin sənaye imkanlarını (habelə sadiq pravoslavlı) inkar edərək, sosialist inanclarından kənara çıxmış və özünü qısa müddətdə Ukrayna inqilabçısının əsas davamçılarından biri kimi göstərmişdir. Mason, menşevik, 1912-1917-ci illər arasında Sosial Demokrat Partiyasının Duma millət vəkili olan Skobelev qısa müddətli olaraq 1917-ci ilin fevral inqilabı zamanı Petroqrad Sovetinin sədri və o tələyüklü illərdə bir-birini izləyən müvəqqəti hökumətlərdən birində Əmək Naziri vəzifəsini tutmuşdur. Oktyabr inqilabından sonra bolşeviklərin yüksəlişi ilə kənarlaşdırılan Skobelev 1919-cu ildə Bakıya qayıdaraq bölgədə fəaliyyət göstərən inqilabi qüvvələrə dəstək vermiş, 1922-ci ildə isə Leninin Yeni İqtisadi Siyasətinin başlamasından sonra hakim partiya qatılmışdır. Həmin ildən başlayaraq Matvey Skobelev Sovet Rusiyası ilə Qərb dövlətləri arasında ticarət əlaqələrini bərpa etmək və xüsusilə 1938-ci ildə Stalinist təmizləmələrə məruz qalmadan əvvəl Bakı neftinin ticarətini asanlaşdırmaq söyləri ilə məşğul olmuşdur.

Bu gün zərif quruluşa malik və şəhər görüntüsünə mükəmməl şəkildə inteqrasiya etmiş dəyirmanın yanından ötən birinin tələsik baxışı çətin ki, dəyirmanın sənaye mənşəli olduğunu anlasın. Binanın divarlarının qalınlığı 1 metrə bərabərdir və Abşeron yarımadasında bol miqdarda rast gəlinən, qədim zamanlardan bəri tikintidə geniş istifadə olunan möhkəm əhəng daşlarından tikilmişdir. Binanın xarici görünüşü həm bəzək, həm də möhkəmləndirmə funksiyası olan dekorativ karkaslı tağ şəkilli pəncərələrlə zənginləşdirilmiş neoklasik üslubdan ilhamlanır. Bina hər fəsilə şəhərdə əsən güclü küləkdən qorunmaq üçün ənənəvi olaraq Bakı tikililərinə xas L formalı struktura malikdir. Bina qalın divarları və klassik xarici görünüşü ilə yanaşı möhkəm və dayanıqlı iri döşəmələrdən, nazik çuqun sütunlardan və yüksək tavanlardan ibarətdir.

Dəyirman 1987-ci ildə fəaliyyətini dayandırdı və bina Azərbaycan Rəssamlar İttifaqının tabeliyinə keçsə də, 90-cı illərin ilk yarısında demək olar ki, tamamilə tərk edilmiş vəziyyətdə

qalmışdır: Bakı sakinləri o çətin illəri xatırlayarkən binada qalmış taxılın qalıq hissəsinin şəhərin mərkəzində gəmiricilərin çoxalmasında episentrlərini oynadığını hələ də xatırlayırlar. Sahibkar Eran Muduroğlu tərəfindən satın alınan bina, 1996-cı ildən başlayaraq tədricən təmir edilmişdir. Təmir işləri zamanı binanın görüntüsünü korlayan həyətdəki əlavə tikililər sökülmüş, interyer isə tamamilə Avropa standartlarına uyğun olaraq yenidən qurulmuşdur. Lakin bütün bunlar praktik və xoş bir iş sahəsi yaradaraq, eyni zamanda şəhər sakinlərinə açıq şəkildə və heyranedicə sənaye tarixi ilə davamlı dialoqda qalan dəyirmanın memarlıq quruluşunu pozmamışdır. Binanın həyətinə dairəvi formaya malik qala kimi Rotunda binası ucalır, ətrafı isə limon ağaclarından ibarət yaşıllıq sahəsi ilə örtülmüşdür. Vaxt keçdikcə "The Landmark" adını alan bina kompleksinə ofis və mehmanxana tipli yeni tikililər əlavə edilmişdir: 2002-ci ildə inşa edilmiş 9 mərtəbəli Landmark II və 2010-cu ildə inşa edilmiş 22 mərtəbəli göydələn və paytaxtın ən möhtəşəm mənzərəsinə açılan Landmark III. Kompleks daxilində çoxsaylı restoran, mehmanxana və idman sahəsi üzrə xidmətlər göstərilməklə yanaşı, zaman keçdikcə konsert, film nümayişi, konfrans və rəsmi qəbulların keçirildiyi mədəniyyət mərkəzi olaraq da tanınmışdır. "Landmark" biznes mərkəzi İtaliyanın Bakıdakı Səfirliyi tərəfindən təşkil edilmiş İtaliya mədəniyyətinin təşviqinə həsr edilmiş müxtəlif inteqrasiya tədbirlərinə ev sahibliyi etmişdir. Bu tədbirlərə film nümayişləri də daxil olmaqla, 2018-ci ildə keçirilmiş Dünyada İtalyan Mətbəxi Həftəsi çərçivəsində möhtəşəm qala gecəsi daxildir. 2019-cu ildə "Landmark Rotunda" binasında Azərbaycanın sevilən şəxsiyyəti, Adriano Çelentanoya həsr olunmuş açıq havada film festivalı və Səfirlik tərəfindən UNICEF-in maliyyəsi ilə təşkil edilən Karpi şəhərinin "Nazareno" Kooperativinin bir sıra əlil sənətkarlarının əl işlərindən ibarət sərgi baş tutmuşdur.

L'ingresso dell'Ambasciata al piano terra, collegato direttamente da un ascensore agli uffici del V piano.

S firliyin lift vasit sil  5-ci m rt b d  yerl    n idar l ri il  bir-ba  a  la   i olan giri  i.

L'ingresso dell'Ambasciata al piano terra, collegato direttamente da un ascensore agli uffici del V piano.

S firlinin lift vasit sil  5-ci m rt b d  yerl    n idar l ri il  bir-ba  a  la   i olan giri  i.

Quando fummo chiamati al progetto per la nuova sede dell'Ambasciata d'Italia a Baku, ci siamo fin da subito trovati ad affrontare due interessanti ordini di questioni: la prima inerente all'organizzazione degli spazi e delle funzioni, con esigenze e problematiche assolutamente diverse e più articolate di quelle di un normale spazio direzionale e la seconda, grande fonte di attenzione per noi, connessa a dover rendere riconoscibili, identificabili i nuovi spazi come un "pezzo d'Italia" trasposto in un edificio storico di Baku.

Partiamo dalla seconda, per noi architetti certamente più complessa e legata all'essenza del nostro lavoro. Il nostro paese è assolutamente unico per moltissimi fattori; fra i peculiari, paesaggio, storia e beni culturali la cui stratificazione lunghissima è normalmente riconoscibile da Roma fino nei più piccoli borghi. Questo aspetto, che possiamo certamente considerare unico al mondo, fa sì che chiunque oggi visiti o viva in un centro italiano, ma la cosa vale anche per moltissimi ambienti non urbani, venga, anche inconsciamente, avvolto dall'opera di che ne ha pian piano plasmato gli spazi lasciando per moltissime epoche segni indelebili. È un *genius loci* unico che arricchisce noi ed il mondo intero di un valore speciale: la coscienza della grande ricchezza della storia anzi, parafrasando Marc Bloch, delle "storie". Questo riteniamo sia, fra molti altri, uno dei fattori che informa il cosiddetto "stile Italia".

A questo punto il problema è stato trovare il modo di trasporre, con tutta l'umiltà e il timore del caso, una parte di tutto questo in un progetto di interni. La scelta è caduta sull'utilizzo di due "mezzi" fra i più congegnati al nostro lavoro: la cura dei dettagli, coscienti che un buono spazio è certamente una questione di rapporti geometrici, ma la sua buona percezione è determinata

dall'insieme della cura dei particolari che lo contraddistinguono. Il secondo, strettamente legato al primo, è stato l'uso di materiali ed arredi italiani che, pur frutto del lavoro contemporaneo, si portano dentro un po' di quello spirito di cui si è detto sopra. È questa la scelta che ha portato, mediante alcune soluzioni frutto anche di esigenze organizzative e funzionali, alla caratterizzazione degli spazi, soprattutto di quelli fruiti da ospiti come l'atrio d'ingresso al piano terreno, il corridoio di distribuzione degli spazi di lavoro o gli uffici dell'Ambasciatore e altri, fino agli spazi di servizio o di funzioni sinergiche come quelli dell'ICE.

L'articolazione degli spazi, per l'insieme di particolari destinazioni e per la necessità che le relazioni fra questi seguano canoni ben precisi connessi all'alta funzione dei medesimi e a fattori altrettanto rilevanti di sicurezza e riservatezza, ha costituito l'altro aspetto molto interessante del lavoro. Per questo è stato fondamentale il grande contributo di tutto il personale dell'Ambasciata e dei referenti tecnici della Farnesina. È stata una collaborazione veramente speciale, continua e meticolosa, frutto della grande sensibilità e passione di tutti per la ricerca del migliore possibile dei risultati.

Purtroppo la pandemia ha limitato la nostra presenza in cantiere costringendo noi e la parte esecutiva a grandi sforzi di comunicazione. La grande attenzione e capacità operativa dell'impresa esecutrice, del responsabile dei lavori e della segreteria di coordinamento sono stati determinanti per superare questo disagio e scongiurare i rischi della perdita di qualità di quei dettagli la cui cura è stata alla base del nostro lavoro.

Un grazie speciale a Mr Eran Muduroglu per averci fornito questa grande opportunità ed all'Ambasciatore Augusto Massari per la straordinaria collaborazione, il continuo stimolo e per aver saputo trasmettere a tutti i componenti dell'Ambasciata la propria visione, rendendo prezioso ed efficace il contributo di tutti.

per Archibems + Partners S.r.l.
Mauro Salvadori, Fausto Usardi e Cinzia Cristini

İtaliyanın Bakıdakı Səfirliyinin yeni inzibati binasının interyer dizayn tapşırığını alarkən qarşımızda iki maraqlı məqam durdu: birinci məqam adi ofisdən fərqli olaraq tamamilə fərqli və daha mürəkkəb tələb və problemlərə malik iş məkanının və onun funksiyalarının təşkilinə aid idi. Bizim üçün böyük diqqət tələb edən ikinci məqam isə Azərbaycanın tarixi əhəmiyyətə malik binasında "İtaliyanın bir parçası" kimi tanınacaq məkanı yaratmaq idi.

Biz memarlar üçün daha mürəkkəb hesab olunan və işimizin mahiyyəti ilə əlaqədar olan ikinci məqamdan başlayaq. İtaliya çox saylı xüsusiyyətlərinə görə tamamilə unikal ölkədir; Romadan ən kiçik kəndlərə qədər yayılmış landşaft və tarixi və mədəni irs İtaliyanın özünəməxsus cəhətləri arasındadır. Dünyada misilsiz hesab edilən bu xüsusiyyətlər göstərir ki, bu gün İtaliyanın şəhərlərini və ya urbanizasiyadan kənar hər hansı bir məkanını ziyarət edən və ya burada yaşayan hər kəs, fərqi olmasa belə, uzun illər boyu silinməz izlər buraxaraq tədricən məxsus olduğu məkanları formalaşdıran əsərlərlə əhatə olunmuşdur. Bu, bizə və dünyaya xüsusi dəyər qatan bənzərsiz məkan-insan fenomenidir: daha doğrusu Mark Bloku "hekayələrindən" parafrazlaşdıraraq bu, tarixin böyük zənginliyinin fərqi olmaqdır. İnanırıq ki, digərləri ilə yanaşı, bu xüsusiyyət də hamının tanıdığı italyan üslubu haqqında məlumat verən amillərdən biridir.

Bu mərhələdə qarşımızda duran məsələ bu xüsusiyyətlərin bir hissəsini təvazökar şəkildə və ofisin profilini nəzərə alaraq interyer layihəsinə köçürmək idi. İşimizə ən uyğun olan iki "üsuldan" istifadə etməyə qərar verdik: məkanın gözoxşarlığının mütləq şəkildə həndəsi elementlərlə əlaqəsi olduğunu bilərək detallara diqqət yetirərək, bununla yanaşı məkanın yaxşı qavranılması üçün məkanı önə çıxaran detallara ümumi diqqət

ayırıq. Birincisi ilə yaxından əlaqəli olan ikinci üsulda, müasir üslubda olsa da, yuxarıda barəsində danışılan xüsusiyyətləri daşıyan İtaliya istehsalı material və mebellərinin istifadəsinə yer verdik. Məhz bu qərar idari və funksional tələbatdan irəli gələn bəzi həll yolları hesabına Səfirliyin bütün məkanlarını, xüsusən giriş mərtəbəsində yerləşən gözləmə otağını, korridor boyu şöbələr və səfirin iş otaqlarının paylaşımını, İtaliya Xarici Ticarət İnstitutu ilə Səfirliyin birgəfəaliyyətini təmin edən məkanları və xidmət və fəaliyyət üzrə ayrılan məkanları səciyləndirən meyar oldu.

Xüsusi fəaliyyət təsnifatına malik şöbələr və onlar arasındakı əlaqələrin yüksək səviyyədə və təhlükəsizlik və məxfilik meyarlarına uyğun həyata keçirilməsi ilə əlaqədar xüsusi qaydalara riayət edərək Səfirliyin məkanlarının iş sahələri üzrə bölgüsü layihənin digər maraqlı cəhəti oldu. Bu işdə Səfirliyin bütün əməkdaşlarının və İtaliya Xarici İşlər və Beynəlxalq Əməkdaşlıq Nazirliyi və Nazirlər Şurasının texniki dəstək göstərən işçilərinin rolu əsaslı oldu. Mümkün olan ən yüksək nəticəni əldə etmək üçün hamının göstərdiyi yüksək həssaslıq və həvəsin nəticəsi olan bu əməkdaşlıq xüsusilə, davamlılıq və dəqiqliklə reallaşdı.

Pandemiya səbəbindən təəssüf ki, bu işləri yerində həyata keçirməkdə məhdudiyyətlər yarandı və işin icrasını böyük kommunikasiya səyləri nəticəsində yerinə yetirməyə məcbur qaldıq. İcraçı şirkətin, işlər üzrə məsul şəxsin və koordinasiya mərkəzinin yüksək diqqəti və bacarığı bu narahatçılığı və layihənin təməlinə dayanan detalların keyfiyyət itkisi riskini aradan qaldırmaqda həlledici rol oynadı.

Bizə bu cür böyük imkan yaratdığı üçün Eran Müdüroğluya və hər bir töhfənin dəyərli və səmərəli olmasını təmin edən möhtəşəm əməkdaşlığa və davamlı etimada, və bu keyfiyyətləri öz işçilərinə ötürməyi bacardığına görə, Səfir Augusto Massariyə xüsusi təşəkkür edirik.

"Archibems + partners srl" şirkəti adından
Mauro Salvadori, Fausto Uzardi və Çindziya Kristini

Le Società che hanno sponsorizzato degli arredi

Gli spazi della nuova Cancelleria sono stati concepiti in un'ottica moderna e funzionale, ma anche come vetrina per le eccellenze italiane, privilegiando equipaggiamenti e arredi di produzione nazionale. Ogni oggetto acquistato nell'ambito del trasferimento – dai metal detector alla mobilia, dai rivestimenti delle pareti agli apparati di videoproiezione – è rigorosamente Made in Italy. In questo progetto l'Ambasciata ha potuto contare sul generoso sostegno di alcuni sponsor. Si ringrazia inoltre FederlegnoArredo per il sostegno e la collaborazione a questo progetto.

I.M.A. Project Financing

I.M.A. Project Financing nasce nel 1996 e da allora ha collaborato con importanti aziende e istituzioni italiane ed internazionali per progetti innovativi e finalizzati all'espansione dell'export italiano. Attiva in Azerbaijan dal 2017, è consulente tecnica di Azerbaijan Railways CJSC.

Drillmec S.p.A.

Drillmec è leader mondiale nella progettazione, produzione e integrazione di impianti di perforazione completi per applicazioni onshore e offshore. Alla base dell'identità dell'azienda vi sono tre principi: sicurezza, rispetto per l'ambiente e innovazione. La reputazione mondiale di affidabilità di Drillmec è un riflesso del suo ampio sviluppo

ingegneristico, delle consegne tempestive e dell'eccellente servizio di assistenza clienti.

Leonardo S.p.A.

Leonardo, azienda globale ad alta tecnologia, è tra i leader mondiali nell'Aerospazio, Difesa e Sicurezza. Con base in Italia, ha una rilevante presenza industriale in quattro mercati domestici (Italia, Regno Unito, Polonia e USA), dove opera anche attraverso società controllate e joint venture. Leonardo compete sui più importanti mercati internazionali facendo leva sulle proprie aree di leadership tecnologica e di prodotto (Elicotteri, Velivoli, Aerostrutture, Elettronica, Cyber Security e Spazio). Quotata alla Borsa di Milano (LDO), nel 2019 ha registrato ricavi per € 13,8 miliardi e 49.530 addetti.

Un ringraziamento particolare va al figlio del celebre pittore fiorentino del Novecento Luciano Guarnieri, Francesco Guarnieri, per la donazione di alcune opere dell'artista (litografie originali, autografe).

İnteryer dizaynı sponsorlaşdıran İtalyan şirkətləri

*Səfirliyin inzibati binasının interyeri müasir üslubda və funksional şəkildə düşünülmüşdür. Bura həm də İtaliyanın milli istehsalı olan avadanlıq və əşyalara üstünlük verildiyi, İtalyan mükəmməlliyini nümayiş etdirən vitrin kimidir. Bina-
nın köçürülməsi çərçivəsində satın alınan hər bir məhsul - metal detektorlarından tutmuş mebelə qədər, divardan asılan aksesuarlardan video proyeksiya avadanlığına qədər – bütünlüklə “Made in Italy” brendinə məxsusdur. Bu layihədə bir sıra sponsorlar Səfirliklə yüksək səviyyədə əməkdaşlıq etmişlər. Bundan əlavə Taxta və mebel sənayesi Federasiyası “FederlegnoArredo”-ya bu layihədə göstərdiyi dəstək və əməkdaşlığa görə təşəkkür edirik.*

“I.M.A. Project Financing” şirkəti

Şirkət 1996-cı ildə qurulmuş və yarandığı gündən bəri İtalyan ixracatının genişləndirilməsinə yönəlik və innovativ layihələr üzrə İtaliyanın və dünyanın iri şirkət və təşkilatları ilə əməkdaşlıq etmişdir. 2017-ci ildən bəri Azərbaycanda fəaliyyət göstərir və “Azərbaycan Dəmir Yolları” QSC ilə texniki konsultasiya üzrə əməkdaşlıq edir.

“Drillmec S.p.A.” şirkəti

Şirkət onşor və ofşor tətbiqlər üçün tam qazma qurğularının layihələndirilməsi, istehsalı və integrasiyası sahəsində dünya lideridir. Şirkət fəaliyyətini üç prinsip əsasında qurmuşdur: təhlükəsizlik, ətraf mühiti qorumaq və

innovasiya. “Drillmec” şirkətinin dünyada etibarlı tərəfdaş kimi tanınmasının əsas göstəriciləri şirkətin mühəndis imkanlarının hər tərəfli inkişafı, sifarişlərin vaxtında çatdırılması və yüksək səviyyəli müştəri xidmətinə malik olmasıdır.

“Leonardo S.p.A.” şirkəti

Yüksək texnologiyaya sahib global şirkət olan “Leonardo” aerokosmik, müdafiə və təhlükəsizlik sahəsi üzrə dünya liderlərindən biridir. İtaliyada yerləşən, dörd daxili bazarda (İtaliya, Birləşmiş Krallıq, Polşa və ABŞ) əhəmiyyətli rola sahibdir və törəmə və birgə müəssisələr şəklində fəaliyyət göstərir. Şirkət texnologiya və məhsul baxımından əldə etdiyi liderliyi (helikopter, təyyarə, aviastruktur, elektronika, kibertəhlükəsizlik və peyk) hesabına ən əhəmiyyətli beynəlxalq bazarlarda rəqabət aparır. Milan Fond Birjasında (LDO) qeydiyyatata alınan şirkətin 2019-cu ildə 13,8 milyard avro və 49,530 işçi gəlirləri qeyd edilmişdir.

20-ci əsrin məşhur florensiyalı rəssamı Luçiano Quarnierinin bəzi əsərlərini (müəllifə məxsus litoqrafiyaların orijinallarını) Səfirliyə bağışladığı üçün rəssamın oğlu Françesko Quarnieriyə xüsusi təşəkkürümüzü bildiririk.

Il corridoio della Cancelleria visto dalla sala d'attesa dell'Ambasciatore.

S firin qonaqlarının g zl m  otağından d hlizin g r n ş .

La sala d'attesa per gli ospiti dell'Ambasciatore.

S firin qonaqlarının g zl m  otađı.

La sala polifunzionale per riunioni e conferenze.

İclas və konfranlar üçün nəzərdə tutulmuş çoxfunktional zal.

Lo studio dell'Ambasciatore.

Sefirin iş otağı.

Lo studio del Vice Capo Missione.

Missiya rehberinin müavininin iş otağı.

La sala d'attesa per il pubblico.

İctimaiyyət üçün nəzərdə tutulmuş gözləmə otağı.

Lecture by the President of the Italian Republic Sergio Mattarella at the Azerbaijan Diplomatic Academy "Azerbaijan and Italy: The Deep Roots of an Evolving Friendship and the Future of Our Cooperation" (Baku, July 18, 2018)

Dear Rector,
Government officials,
Dear Students,

I am pleased and honored to address you today. I thank Rector Hafiz Pashayev for organizing this meeting and for his generous hospitality.

Influential heads of state, figures of international profile such as Shimon Peres have had the opportunity to address this audience before me and this proves that the Academy has chosen to be open to the world and is ready for intercultural exchange and dialogue.

Such choices are a testament to a genuine forward-looking approach, at a historical time ripe with tension and in a region of the world often marked by a fragile balance and even outright crises.

During my visit, it was my aspiration to meet with the public and especially with you, the students, and I am also glad that a few months ago two Italian students were among you, enjoying the opportunity to pursue their Master's degrees along with you.

The future of Azerbaijan is largely in your hands. You will determine the future of your country and its international relations, from relations with countries closest to you geographically to those located in the Greater Mediterranean region, including Italy and others that have attracted your attention in recent years.

Therefore, on the occasion of the first visit of the Italian President to this country, it is useful to look at the path we have taken together and talk about some possible directions for the further development of our relations.

During my meetings with President Aliyev this morning, we once again looked at the roots of the deep ties that unite our peoples.

In the Gobustan region, not far from Baku, there is the farthest Eastern version of Roman writing to date: in the late 1st century AD, the 12th Roman Legion, called the *Fulminata*, organized an expedition in support of Caucasian Albania, which had political and trade ties with the Roman Empire.

This is also evidenced by the numerous archeological findings in the territory of Azerbaijan, which include coins and artifacts belonging to various Roman emperors.

Relations between these lands and Italy did not break down during the Middle Ages and early modern times. Like traders and businessmen of all times, Marco Polo also visited these lands during his travels to China and described the abundance of oil flowing here.

Marco Polo's travelogue *Il Milione* attests that "there is an abundant fountain of oil that can be loaded on a hundred ships at once: this oil is not used to flavor food; it is flammable and is useful as a lubricant for camels. People come from far away to get it, and in these places only this oil is used."

According to recent studies by Farid Akbarli of the Azerbaijan National Academy of Sciences, a large number of manuscripts were identified, proving the lasting and constant ties between the various dynasties that ruled these lands and the Italian states.

Among these important documents are diplomatic correspondence with the Ilkhanids, Safavids and Afsharids, and ancient manuscripts of medieval poets such as Nasimi (1396–1417) and Fuzuli (1494–1556), written in Azerbaijani.

This centuries-old path reached a real turning point in the second half of the 19th century when, as a result of the growing development of the extractive industry, Azerbaijan appeared in the "great game" of trade and world politics.

At that time, by using its large energy resources, Azerbaijan played a leading role in the world's most astonishing modernization process, which would leave a deep mark in our lives in the 20th century, too.

The impetus created by this dynamic is still reflected in the streets of this magnificent city, and the frescoes and sculptures that adorn the streets of the historical center of Baku still carry signs of the work of Italian architects and artists who worked here in the decades between the 19th and 20th centuries.

That period saw a distinct growth in the interest of Italian industrialists, traders, scientists and diplomats toward this region.

The Azerbaijan Democratic Republic was established 100 years ago in an environment of openness to the world, development and readiness for coexistence.

It is a landmark anniversary that you also celebrated in Italy, and in which I wanted to symbolically take part by sending a congratulatory letter to the President of the Republic of Azerbaijan.

Although the life of the Azerbaijan Democratic Republic was too short, it represented a promise, an achievement that the Azerbaijani people will always be able to remember with pride. If we look closely at the historical and political environment in which this Republic was established, it is striking that its found-

ing fathers chose to create a secular state, the first in the Islamic world granting women the right to vote, 28 years before Italy.

That Republic was a shining example of democracy, thanks also to the institution, toward the end of 1919, of a 120-member temporary Parliament representing all the facets of society.

In particular, it caught my attention that this body included seats not only representing the majority Azerbaijani community, but also the Armenian, Russian, Jewish, German, Polish and Georgian minorities. It was a clear example of a modern State able to unite the entire population within a common set of rights, regardless of their cultural and ethnic background.

Italy maintained fruitful contacts with the Azerbaijan Democratic Republic, establishing an official representation in Baku.

Historical documents demonstrate how the Italian authorities looked very seriously, early on, at this new State, correctly sensing a great potential for cooperation based on complementary interests.

For decades to come, Italy has maintained its role as the “gateway” to the West, remaining true to its millennial tradition and experience.

Thanks to the strength of culture and our bonds of friendship, the relations between Azerbaijan and Italy were never interrupted.

For example, the twinning between Baku and Naples dates back to 1972, as an example – both symbolic and concrete – of the importance of this “bridge” between the Caspian and the Mediterranean, which we continue to build to this day, with conviction.

Dear Rector,
Dear Students,

Our peoples enjoy a natural sympathy, which is rooted in history and flourished once again as soon as Azerbaijan recovered its independence.

Today, the bridge between the Caspian and the Mediterranean is more important than ever.

Looking to the future, Italy sees Azerbaijan as a crucial partner and a country of special importance in the “Greater Mediterranean region”, where our country is a key player.

As a factor determining balance and development in the whole region, the European Union will in turn contribute, for its part, to strengthening a system of international relations aimed at the peaceful coexistence between States and peoples.

A common horizon, then, is what we see – one where the Caucasus plays a vital role at the crossroads between two continents. This region vitally influences the balance of the Mediterranean region from a political, economic and cultural perspective, while affecting the security of the strategic arc that cuts through Western and Eastern Europe as well as the Middle and Far East.

The process of stabilization of the region is highly important to us. For this reason, we support initiatives in this area, also by supporting the role of multilateral bodies playing a role in regional security and dialogue, such as the OSCE, which is currently chaired by Italy.

The painful issue of Nagorno-Karabakh is an undeniable obstacle to peace in the Caucasus, and we understand all its gravity.

We are working resolutely to support the work toward a resolution of the conflict, taking place under the auspices of the OSCE and through the Co-Chairs of the Minsk Group.

In the best interests of all the people involved, the settlement of the conflict must be completely peaceful and based on the rules and principles of the United Nations Charter and Security Council resolutions, while referring to the Madrid Principles and the Helsinki Final Act.

Azerbaijan is a fundamental joint between among various social, cultural and political macro spheres. It is a “bridge” between East and West; an important partner for the European Union and NATO; an element of balance and dialogue between Iran, Russia and Turkey and these countries’ great cultural heritage.

Thanks to the wise foreign policy carried out in recent decades, Baku is recognized as a leading player in regional dialogue.

Italy will continue to support Azerbaijan’s efforts to contribute to stability and peace in the region.

In fact, peace and stability are key conditions for the full use of the developing economic potential along the Caspian – Black Sea – Mediterranean route.

This is a strategic vector for the diversification of energy supplies to Europe and the consolidation of new intercontinental trade itineraries able to drive long-term development.

A century ago, when Italy established its first political relations with modern Azerbaijan, it was clear to Italians who visited the country that our economic systems complemented each other in terms of ensuring the well-being of citizens, promoting development and being a leading force in the international exchange system.

This vision has not lost its relevance in the face of the complex

challenge created by the modern economy and growing interdependence. On the contrary, there are wide opportunities for the comprehensive intensification of our economic relations: we must reach this goal by ensuring a greater presence of Italian companies in Azerbaijan and through our willingness of taking part in the development of promising and strategic sectors such as logistics, sustainable technologies, agriculture.

Dear Rector,
Dear students,

In my speech, I recurrently stressed the importance of the values of peaceful coexistence and openness to the world that Azerbaijan was able to cultivate. Before concluding my speech, I would like to return to this topic.

This city hosts high-ranking representatives of Islam, Judaism and Christianity - Orthodox, Catholic and Protestant. This is extremely important.

We observe with interest and satisfaction Azerbaijan's desire to protect, perpetuate and hopefully even strengthen this model for common life among different religions and ethnicities.

This experience gives important tools to the Azerbaijani people, and especially to the younger generation, in their effort to face the rest of the world.

According to an Azerbaijani proverb, "a house without guests is like a waterless mill." Hospitality, generosity and the encounter between women and men of different cultures, ethnic groups and faiths are indispensable values, because only by dialogue with "others" can we expand our horizons, understand the sensitivity of different peoples, recognize and understand our challenges, and ensure the common good of our societies.

Only in this way can we ensure the full observance of each person's fundamental rights that form the basis of the development of any orderly society.

I am proud of the role that cultural cooperation plays in the wide spectrum of our bilateral relationship, thanks to a multiplication of initiatives in recent years.

The evolution of civilization essentially depends on the mutual influence that each culture receives and transmits to other cultures.

Tomorrow, together with President Aliyev, I will attend the opening of a highly symbolic exhibition displaying two Italian portraits on loan from the Uffizi Gallery in Florence, featuring Shah Ismayil, the founder of the Safavid dynasty and a prominent Azerbaijani poet, and his son Tahmasp. I am aware of the

historical significance and cultural value of Shah Ismayil to the Azerbaijani people, and I would like to thank the Uffizi Gallery and the Heydar Aliyev Foundation, which fully recognized the symbolic significance of this initiative made it possible to inaugurate the exhibition during this visit.

It is especially important to establish new ties between the younger generations.

In only a few years, Italy has become one of the main destination countries for Azerbaijanis wishing to study in the European Union.

In the last academic year, Azerbaijani students wishing to attend a master's degree submitted more than five hundred new applications to our universities.

Italy actively supports the aspirations of the most deserving students through concrete financial means.

Azerbaijan is one of the 15 countries in the world targeted by our successful "Invest Your Talent in Italy" scholarship program. In a few minutes, I will present scholarship certificates to this year's winners.

The increasing number of Azerbaijani students in Italy, on the one hand, and the presence of a professional and hardworking Italian community, on the other hand, are the best investment in the further development of bilateral relations between our countries.

From our perspective, we hope to deepen our bilateral ties in all areas of cultural and economic life, based on frequent and articulate political contacts, so that the existing bridge between the seas of our two countries may lead us toward achievements even more ambitious, than those we have achieved in the last quarter century.

I am very pleased to introduce this publication, which celebrates the new and modern building hosting the diplomatic and consular chancery of the Embassy of Italy in Baku, and retraces the extraordinary development of ties between Italy and Azerbaijan since 1992, the year in which diplomatic relations were established.

It is a valuable initiative, not only because it valorizes the spaces of the Embassy and the Ambassador's residence, but also because it casts light on little-known aspects in the history of bilateral relations, such as Italy's relations with the Republic of Azerbaijan since the "first independence", proclaimed on May 28, 1918.

The ties between Italy and Azerbaijan have undergone a period of unparalleled intensification in recent decades thanks, first and foremost, to frequent high-level visits, culminating in President Mattarella's State visit to Baku in 2018, and President Aliyev's corresponding visit to Rome in 2020. Among numerous meetings held at the diplomatic level, I would like to mention the consultations I chaired in March 2019 at the Italian Ministry of Foreign Affairs and International Cooperation.

Our traditional cooperation in the energy sector - in which Azerbaijan has long been a leading supplier of crude oil and strengthened its position as a strategic partner with the launch of the TAP gas pipeline - branches out to partnerships in various industries. It is also complemented by a growing two-way flux of students and young professionals to Italy. There are deep and strong ties between our countries, which have not weakened even during the pandemic of Covid-19, but have in fact further consolidated. I recall with gratitude the generous donations of the Government of Azerbaijan to the Italian Civil Protection as well as Rome's Lazzaro Spallanzani Institute for Infectious Diseases in Rome, and Milan's Sacco Hospital in Milan during the difficult period in the spring of 2020. Then, last August, a medical delegation of doctors and medical staff our Civil Protection spent over two weeks in Azerbaijan, lending support and advice to their counterparts and medical experts.

Raising the profile of the Italian Embassy in Baku is an addition to this trend toward deeper relations. While the historic building in Icheri Sheher will serve as the Ambassador's residence and, in due course, as a prestigious venue for cultural and promotional events, the new Embassy building provides Italian citizens and visitors with a more spacious, functional, and elegant environment in line with Italy's growing presence and to the enduring "demand" of Italy we perceive.

I would like to conclude by quoting the President of the Italian Republic, Sergio Mattarella, from the speech he delivered at ADA University during his July 2018 visit, whose transcript is included in this book: in recent years, Italy has consolidated its role as one end of a "bridge between the Caspian and the Mediterranean." The Ministry of Foreign Affairs and International Cooperation is committed to maintaining this role through new partnerships and initiatives with the Government of Azerbaijan.

When I arrived in Baku in August 2017, one of the first things I dealt with was the move of the Italian Embassy offices to a new location.

Several reasons prompted us to put forward to the Ministry of Foreign Affairs and International Cooperation to consider a raise of the profile of our Diplomatic Mission in Azerbaijan: first of all the need to adequately accommodate the increase in permanent staff in the Embassy; secondly, the opportunity to integrate the Italian Trade Agency's office with that of the diplomatic and consular chanceries; third, the need to have more space for the public, and, lastly, the desire to create a more modern environment based on contemporary Italian design.

At the Ministry, the Inspectorate General and the Directorate-General for Administration, Information Technology and Communications immediately welcomed the idea and closely supported the Embassy throughout the project. In parallel with this effort, and once again thanks to the Directorate General for Administration, in June 2020 we also completed another important real estate transaction, with the purchase of the the palace which hosts the Ambassador's Residence, located in Icheri Sheher, at the heart of the old city of Baku, a UNESCO World Heritage site.

This publication intends to celebrate these events, introducing readers to key information and snapshots of the new Embassy and the Ambassador's Residence, while accompanying them on the fascinating discovery of the historical, political, and urban context in which the two buildings that host the Italian Diplomatic Mission in Azerbaijan are located.

The texture of relations between Italy and these lands is rooted in antiquity, when Rome appeared in the region to contend with the Parthian empire for influence over the Caucasian kingdoms. Historians and poets left us fascinating accounts of Pompey's march on the Caucasus in 66 BC, and the arrival of the XII Legion Fulminata on the shores of the Caspian.

Historical archives bear witness to the contacts between the dynasties that reigned in this region and the Italian States of the time. Marco Polo narrates his passage across these lands in *Il Milione*. The complementarity between Azerbaijani natural resources and Italian industrial development characterized the two countries' relations after the First World War, when Azerbaijan proclaimed its first independence.

The link between the Caspian and the Mediterranean is now of strategic importance and the completion of the Trans Adriatic Pipeline, as part of the Southern Gas Corridor, forges the current energy and political relations between Italy and Azerbaijan.

Bilateral Italian-Azerbaijani relations culminated with the historic State Visit of the President of the Italian Republic, H.E. Mr. Sergio Mattarella - the first Italian Head of State visiting Azerbaijan - in July 2018. This visit was then followed by two landmark visits in Italy: that of the First Vice-President of Azerbaijan, H.E. Mrs. Mehriban Aliyeva, in September 2018, the first mission abroad made by Mrs Aliyeva in her official institutional capacity; and the first State visit to Italy by the President of the Republic of Azerbaijan, H. E. Mr. Ilham Aliyev, in February 2020.

It was therefore natural that deepening bilateral relations were followed by an expansion of our diplomatic presence in Baku. We undertook this effort while trying to work under the "Made in Italy" banner: in style, design, furnishings and architecture.

The transfer of the Embassy, completed on October 23, 2020, comes almost exactly one century after the final departure from Baku of Lieutenant Enrico Insom, who represented in Azerbaijan the Political Agency sent by the Royal Italian government to the Transcaucasian Republics in 1919. It is a happy coincidence that the new Embassy is located in the same street where Lt Insom had established his offices. From here continues a path that, I am confident, will be marked by new successes.

The Evolution of Relations between Italy and Azerbaijan from the Azerbaijan Democratic Republic to Our Days

Italy and the Azerbaijan Democratic Republic

For about two years since independence on May 28, 1918 until occupation by the Soviets in April 1920, Azerbaijan had its first experience as a secular and independent republic. These events took place in a short but volatile historical period, when the founders of the new Azerbaijan were confronted with a domestic and international situation that made it difficult (and even impossible, as history has shown) to strike a democratic balance.

During this fragile democratic boom, the Kingdom of Italy emerged as one of the most active European states in its efforts to develop relations with the newly established Azerbaijan Democratic Republic. Italy's interest in the region began to grow in the first months of 1919. On January 22, the delegation of the Azerbaijani government, which at the time was in Constantinople trying to reach Paris to attend the post-war peace talks, established a first contact with the members of the local Italian diplomatic mission. Chairman of the Parliament of the Azerbaijan Democratic Republic Alimardan bey Topchubashov through the Italian delegation sent a memorandum "On the aspirations of the Republic of Azerbaijan" to Paris. A few days later, British Prime Minister David Lloyd George asked his Italian counterpart Vittorio Emanuele Orlando to deploy an Italian military corps to replace British troops leaving the Caucasus. On February 5, 1919, the military representatives of the Allied Powers, gathered in Paris, delegated the mandate for the Transcaucasia and Konya to Italy. Based on this decision, the Italian government decided to send a first preparatory mission to the area led by Col. Melchiade Gabba, who arrived in Tiflis on May 12, 1919.

The mission had, on the one hand, to establish cordial diplomatic relations with the governments of the Transcaucasian Republics, and, on the other hand, to prepare detailed economic reports. Early on, the mission's reports advocated a stronger support on the part of the Allies in favor of the independent Republics of the Caucasus. Thanks also to Italian pressure, the allies recognized de facto their Governments of January 10, 1920, which led to great celebrations in the streets of Baku and Tbilisi. In March 1920 a Royal Political Agency was established in the Transcaucasian Republics, led by Col. Gabba in Tbilisi and represented by Navy Lieutenant Enrico Insom in Baku. Lt Insom established his office on Molokanskaya Street (now Khagani Street) in Baku.

Between March and April, a large economic mission visited the region, including Baku, led by Count Ettore Conti di

Verampio. It presented the mission report in Milan on April 19, 1920, only a couple of days before the Red Army entered Azerbaijan from the North, stifling the country's independence for decades to come.

Italy and Azerbaijan during the Soviet era

Despite the enduring importance of Baku as the main source of crude oil in the USSR, with the establishment of Soviet power Italy's relations with Azerbaijan were inevitably centered in Moscow. However, the chronicle of the Second World War, especially the participation of Azerbaijani fighters in the guerrilla movement, proves the existence of direct relations between the Italian and Azerbaijani peoples. Italy has remained, throughout the decades, Azerbaijan's first Western economic partner, while the postwar period brought about an intensification of relations marked by deepening cultural ties.

On both sides of the Iron Curtain, there were meetings and interaction in the field of science, literature, journalism. Artistic figures organized mutual visits, exchanged experiences and ideas. In 1955, Giuseppe Boffa, the Moscow correspondent of *L'Unità* newspaper and one of the greatest Italian historians of the Soviet Union, visited Baku. Since the 1960s, contacts and visits have increased, especially in the fields of performance, cinema and theater. It is particularly relevant to note the time spent at Milan's La Scala Theater by outstanding Azerbaijani performers throughout the whole Soviet period: in particular, Muslim Magomayev spent about two years in Italy in 1963-1964, admiring and absorbing the Italian lyrical and popular tradition. The Days of Azerbaijani Cinema in Italy took place in 1972, followed by the Week of Italian Cinema in Azerbaijan in 1987 and the projection of the film *Yaramaz* ("Naughty") by director Vagif Mustafayev showed within the International Film Festival in Naples in 1989.

The twinning agreement between Naples and Baku, signed in 1972 between the mayor of Naples Gerardo De Michele and the head of the Baku Soviet Aydin Mammadov, was a landmark event in this era. In 1979, one of the streets in Naples was renamed Baku, with the Azerbaijani city reciprocating the gesture some time later. In 1975 and 1982, the Days of Neapolitan Culture were held in the capital of Azerbaijan, and the "Days of Azerbaijani Culture" were organized in Naples in 1976 and 1982. Two days before Azerbaijan proclaimed its independence, a major event took place, with the inauguration of the "Bakmil" (standing for "Baku-Milan") factory, aimed at the production of home appliances and based on the cooperation between Italy's Merloni Group and Bakkon-ditioner. Although the factory worked only for a few years, its memory remains in many Azerbaijani houses and in the name of the Bakmil metro station.

On October 18, 1991, the Supreme Soviet of the Azerbaijan SSR declared the country's independence. In December of the same year, this decision was confirmed by a nationwide referendum. Italy recognized Prime Minister Hasan Hasanov was in Rome only a few days after independence, meeting President of the Council Giulio Andreotti on January 1, 1992. On May 8, 1992, the Protocol on the establishment of diplomatic relations was signed between the Ambassador of Italy to the Russian Federation Ferdinando Salleo and the Minister of Foreign Affairs of the Republic of Azerbaijan Huseynaga Sadigov. Diplomatic relations have accelerated in a short time due to the Nagorno-Karabakh conflict. In particular, in June 1992, at the initiative of the Secretary of State of the Italian Ministry of Foreign Affairs Mario Raffaelli, talks were held at the Villa Madama in Rome to prepare for a peace conference to be held under the auspices of the then CSCE (now OSCE). In addition, in the first years after Azerbaijan's independence, Italy was one of the leading countries in supporting Azerbaijan's integration into major international and regional organizations, despite not having a diplomatic mission in Baku (for example, Azerbaijan's inclusion in NATO's Partnership for Peace since 1994).

In the field of economic cooperation, the foundations laid in previous decades have provided a significant guarantee for the development of turnover. The energy sector continued to be the main line of economic cooperation between the two countries and later agriculture, transportation, and petrochemical industry made their way to the list of areas of partnership.

The year 1997 was a turning point for bilateral relations. Italy established in Baku its first Embassy in the Caucasus and in September, upon the invitation of the President of the Italian Republic Oscar Luigi Scalfaro, President of the Republic of Azerbaijan Heydar Aliyev paid his first visit to Italy.

The Opening of the Italian Embassy in Baku and The Development of Bilateral Cooperation

An Italian diplomatic mission was established in Baku in March 1997, with the arrival of the first resident Ambassador of Italy, Alessandro Fallavolita started its diplomatic activity in Baku. Thanks to this event and the visit of President Heydar Aliyev to Italy, bilateral relations have gained new momentum. The participation of the President of the Republic of Azerbaijan in the Italian Republic Day celebration, held in June 1998 at the Hyatt Regency Hotel, was another important event taking place in those months.

With the opening of the Baku office of the Italian Institute of Foreign Trade in 2000, Italy strengthened its institutional presence in Azerbaijan. President Ilham Aliyev paid multiple visits to Italy in the 2000s (five visits from 2004–2015, before his historic State visit in February 2020). We also recall the first visit in Azerbaijan by an Italian President of the Council of Ministers, Enrico Letta, in August 2013 and the first visit of an Italian Foreign Minister with Paolo Gentiloni, in November 2016. In addition, since 2015, Italy has traditionally attended with a member of Government the annual meetings of the Southern Gas Corridor Advisory Council in Baku. The July 2018 State visit of the President of the Italian Republic Sergio Mattarella to Baku was another historical “first”, and a turning point in strengthening bilateral relations between the two countries. This visit marked the beginning of a period of “new heights” of significant political value between the two countries. Two months after President Mattarella's visit, in September, First Vice President of the Republic of Azerbaijan Mehriban Aliyeva paid to Italy her first official visit abroad. The following month, Maria Elisabetta Alberti Casellati, the President of the Italian Senate, visited Baku. In February 2020, President Ilham Aliyev paid his first visit to Italy at the highest protocol level: another great step in favor of relations between Rome and Baku and an unprecedented opportunity in terms of the diversity and substance of the agreements signed.

The spirit of close cooperation between the two countries has remained strong throughout 2020 and during the COVID-19 pandemic. Thus, as part of the fight against coronavirus, the Azerbaijani Government sent a donation to key Italian institutions, while Italy reciprocated by establishing direct cooperation between the scientific director of the Lazzaro Spallanzani National Institute of Infectious Diseases in Rome and the Ministry of Health of Azerbaijan. In August, an Italian mission came to Baku to concretely support Azerbaijan's health structures, with partial funding from the EU. Most recently, in December 2020, Undersecretary of State for Foreign Affairs Manlio Di Stefano became the first Government representative of any EU member State to visit Azerbaijan after the signing of the Tripartite Declaration on the cessation of hostilities in Nagorno-Karabakh and surrounding areas.

In recent years, Italy consistently confirmed its role as Azerbaijan's first trading partner in the world. In the last decade, Baku has continuously been one of the top crude oil suppliers for Italy. On average, Italy bought 5.5 billion euros a year in Azerbaijani oil over the past decade. Since December 31, 2020, Italy also imports natural gas from the Shah Deniz field, thanks to the activation of the Southern Gas Corridor.

The hydrocarbon imports in Italy are not the only area where two countries cooperate. Italy has established itself in advanced engineering, food and clothing due to the export of high-tech equipment to Azerbaijan and thanks to a growing number of Italian companies present in the country, including Saipem, Maire Tecnimont, Tenaris, DBA Group, Lighthouse. Such companies

are at the forefront of cooperating with Azerbaijani partners in fields as diverse as the extractive industries, crude oil refining, IT and agriculture. In recent years, the agreement signed in 2015 between SOCAR Polymer LLC and Maire Technimont.

In parallel with trade and industry, cultural ties between Italy and Azerbaijan have gradually developed in a wide range of areas, including Italian language teaching, inter-university cooperation, important events and archeological cooperation. Intensive dialogue in the fields of culture and scientific research has led to many successful results. The Italian government provides scholarship for the most deserving Azerbaijani students through its “Invest Your Talent in Italy” program, which is offered in only 15 countries. Important cultural events have brought the Azerbaijani public closer to the Italian artistic heritage. Since 2017, two major exhibitions were organized by the Italian Embassy in Baku at the prestigious Heydar Aliyev Center, an example of Zaha Hadid’s futuristic architecture: the “Caravaggio – Opera Omnia” project and “The Treasure of Eternity”, an exhibition inaugurated by the two Heads of State during Italian President Mattarella’s visit to Baku. The Heydar Aliyev Foundation is active in Italy, thanks especially to some important contributions to the preservation and restoration of Roman historical and artistic heritage, but also as the organizer of Azerbaijan’s longstanding participation in the Venice Biennale of Art, and as the curator of Azerbaijan’s national pavilion at Expo Milan 2015. In December 2020, during Undersecretary Di Stefano’s visit to Baku, a bilateral Protocol on cooperation in science and technology for 2021–2023 was signed, covering four joint projects in the fields of medicine, geodynamics and technology.

The Residence of the Italian Ambassador

“A Window on the Caspian”: A Building at the Crossroads of Baku’s “Two Cities”.

The residence of the Italian Ambassador is located within the walls of the Old City of Baku. From 1999 to October 2020, the Italian Embassy in Baku operated in the same building. Despite the relocation of the Embassy, the building in the Old City will continue to function as a cultural center (after renovation) and will continue to serve as the residence of the Head of Mission and his family. Since June 2020, the property was purchased by the Italian State.

In the early 2000s, shortly after the opening of the Embassy’s administrative building, President Heydar Aliyev twice visited the Embassy, as an indication of the growing bilateral relations and Azerbaijan’s constant focus on developing relations with Italy. In November 2003 İlham Aliyev, then Prime Minister of the Republic of Azerbaijan, visited in order to pay homage to the victims of the Nassiriyah terror attack.

The building is located in the historical heart of the city, but only a few steps away from the metro line and the main streets of the center, near some of the most important museums of Baku and the magnificent Philharmonic. The building consists of five floors, in addition to a terrace on the top floor overlooking the whole center of Baku, from the Caspian lowlands to Tsarist mansions, from Soviet-era marble government buildings to the contemporary Flame Towers erected on the hill. The building is surrounded on the east by the remains of the bathhouse and minaret of the Palace of the Shirvanshahs, which remains the beating heart of the Old City both architecturally and historically, because starting from the 12th century, the relocation of the capital of the Shirvanshah State to Baku created conditions for the city to gain prominence in the context of the Caucasus and the Persian world.

The reception rooms of the residence offer an elegant and comfortable environment, dramatically facing the Palace of the Shirvanshah from the adjoining balcony, while the terrace – one of the highest in the Old City – looks out on a 360-degree view of the ancient fortress and the central part of Baku. The visitor can admire in all its elegance Istiglaliyyat Street, flanked by 19th-century public and residential buildings, as well as the old Governor’s Gardens, the most beloved park in Baku since the early 19th century. In the background, three magnificent glass skyscrapers – the Flame Towers – “ignite” with their fantastic lighting the night sky of Baku since 2013. With one single glance, we face a fascinating urban landscape juxtaposing centuries of Baku’s turbulent and unique history, spanning from the golden age of the Shirvanshahs to the Tsarist era, the Socialist state and the latest oil boom of the 2000s.

Over more than two decades, the Residence has established itself as a “home away from home” for the growing Italian community in Azerbaijan, as well as the premier space where members of both governments and distinguished representatives of our countries’ civil society were able to get together and engage in dialogue.

The new Chancery of the Italian Embassy

The ancient Molokanskaya Street, today’s Khagani Street

As we have seen, Molokanskaya Street played an important role in Italy’s relations with Azerbaijan, as Lt Enrico Insom, the Representative in Azerbaijan of the Royal Political Agency established in Tiflis, served from 1919 to September 1920 in an office located on this street. Thus, the relocation of the Embassy of Italy to this road on October 23, 2020, almost exactly 100 years after Insom’s departure from Baku, holds special historical significance.

The history of this part of Baku dates back to the second half of the 19th century, a period of breakneck economic and demographic growth caused by the first oil boom. Suffice it to say that by 1890 Baku alone supplied 95% of the Russian Empire's crude oil and half of world production. Between 1856 and 1910, the population of Baku increased at a higher rate than in large cities such as London, New York, or Paris, making Baku a dynamic center with different ethnic groups, religions, political views, and economic interests. This sensational development process played the role of a genuine revolution in Baku's urban development beyond the Old City's walls. Baku therefore attracted architects and decorators from all over the Russian Empire and even Western European countries, including Italy. A renowned Italian craftsman specialized in stone decorations, Antonio Franzi, is credited with introducing Western tradition of figurative design to talented local workers, leaving his mark on many buildings in the city.

To the East of Baku's core, a major industrial area, then known as the "Black City", emerged, which contributed to the creation of new roads in the horizontal direction, such as the Merkuryevskaya, Birjevaya, Molokanskaya, Torgovaya, Telefonnaya and Balakhanskaya streets. Thus, in 1880, Molokanskaya Street was traced starting from the garden known by the same name, where Molokan families, members of a spiritual Christian group exiled to the Caucasus by Tsar Nicholas I, began to settle. In the same year, the magnate Kosheyev laid water pipes to the garden and created the first public fountain in Baku. In the early years, the garden was surrounded by a caravanserai, but it was later decided to demolish the old buildings and relocate to other parts of the city most Molokan groups except for the Kosheyev, Kolesnikov and Skobelev families. It was indeed the Skobelev family that was to leave a great mark on the neighborhood by building the largest mill in the Russian Empire between 1903 and 1909.

The Relocation of the Embassy to the Landmark Business Center – The New Face of the Old Skobelev Mill

On October 23, 2020, the Embassy of the Italian Republic in Baku moved to the fifth floor of the Landmark I building, occupying most of its fifth floor. The Embassy can be accessed both from the general entrance of the office building and from an elegant independent entrance on Khagani Street. In addition to the diplomatic and consular chanceries, the new space hosts the Baku office of the Italian Trade Agency, responsible for Azerbaijan and Georgia, which had previously been separate from the Embassy, thus generating operational and financial synergies. The building hosts a number of diplomatic missions and international organizations, including the EU Delegation to Azerbaijan and major foreign companies operating in Azerbaijan, including Italian companies such as Saipem and Lighthouse.

The Landmark building has an exceptional history, standing as one of the greatest architectural examples of Baku's pre-revolutionary period. The mill was built between 1903 and 1909 by the brothers Ivan and Sergei Skobelev, and it is one of the main architectural legacy of the Molokans who lived in Baku. According to some sources, the mill was built in those years together with the participation of the most famous Azerbaijani millionaire of the time, Haji Zeynalabdin Tagiyev. Today, a hasty passer-by may mistake the old mill for a historical residential palace, thanks its elegant structure and perfect integration into the urban landscape. The building's walls are 1 meter thick and made of solid limestone, a material abundant in the Absheron peninsula and widely used in construction since ancient times. The exterior of the building is inspired by the neoclassical style, enriched with arched windows with decorative frames, which seamlessly fuse ornamental and reinforcing functions.

The building had been largely abandoned between 1987 – when it ceased functioning as a mill and was partly assigned to the Artists' Union of Azerbaijan – and the mid-Nineties. Purchased by entrepreneur Eran Muduroglu, the mill has been gradually renovated since 1996. During the repair work, additional buildings in the yard were demolished, while the interior was completely rebuilt in accordance with European standards. However, this did not compromise the architectural structure of the mill, which created a practical and pleasant work area, but at the same time remained open to the city residents and in constant dialogue with the city's amazing industrial history. Over time, the office complex was expanded, first with a 9-storey Landmark II built in 2002 and then with a 22-storey skyscraper built in 2010, the Landmark III, which today offers some of the most spectacular views of the capital.

In addition to its numerous leisure and service facilities, over time it has become known as a cultural center where concerts, film screenings, conferences and official receptions are held. In particular, the Landmark hosted many events organized by our Embassy, including a spectacular gala night as part of World Italian Cuisine Week in 2018, and, in 2019, an open-air film festival dedicated to Adriano Celentano, a singer and actor beloved in Azerbaijan, as well as a performance by the disabled artists of the Nazareno Cooperative of Carpi, which the Embassy organized in cooperation with UNICEF.

The Embassy's interior, a taste of contemporary "Made in Italy" design

When we were tasked to render the interior design of the new office building of the Italian Embassy in Baku, we had two interesting aspects to consider: the first was about organizing the workplace and work functions, which are completely different from a traditional office and present more complex

requirements and challenges. The second issue that required significant attention was to design a space that it would be easy to identify it as a “piece of Italy”, transposed in a historically significant building of Baku.

Let us start with the second challenge, which is more complicated for architects and is related to the essence of our work. Italy is a unique country with diverse traits. From Rome to the smallest villages, the dense historical stratification of natural landscape, historical and cultural heritage is a distinctive hallmark of the Italian environment. These features, largely unparalleled in the world, allow anyone who visits or lives in Italy to be immersed, consciously or not, in the indelible traces of the work of past generations. It is this unique interaction between the natural and the human that gives Italy what the Romans called *genius loci* – the “spirit of the place” – a spirit that enriches us and the world with a deep consciousness of our history or, to paraphrase historian Marc Bloch, our “histories”. These elements contain some of the essence of what we generally call “Italian style”.

Our task was to humbly transfer this distinctive “texture” of Italian style into the Embassy’s interiors. We decided to use the two most appropriate methods for our work: an absolute attention to detail, knowing that the way a space is experienced is inevitably related not only to geometric elements, but also to the global perception created by the sum of the details contained in it. Our second tool, closely related to the first, was the careful use of Italian-made materials and furniture which carry, within their contemporary design, the distinctive blueprint of the Italian environment which we mentioned above. This approach was applied to most of the administrative and functional needs that define the space of an Embassy, including the waiting room on the ground floor, the main hallway and the Ambassador’s office along the corridor, as well as the common areas and services.

Another interesting aspect of the project was the need to articulate the Embassy’s premises according to different working areas, taking into due consideration the relationship among the Embassy’s functions and diverse requirements related to prestige and efficiency as well as security and confidentiality. The collaboration we enjoyed with all the Embassy’s employees and with the technical support staff of the Italian Ministry of Foreign Affairs and International Cooperation was a key factor in allowing us to successfully achieve this goal. It truly was a special joint effort that required continuity and precision, and a success produced by the responsiveness and enthusiasm of everyone involved.

Unfortunately, due to the pandemic, we could not visit the building site as often as we would have liked to, and this required great extra efforts in terms of communication. The contractor’s focus and competence, the work of The Landmark’s management played a decisive role in solving these issues and mitigating the risk of loss of quality in the details underlying the project.

Our special gratitude goes to Mr Eran Muduroglu for giving us such a great opportunity and to Ambassador Augusto Massari for his outstanding guidance, his unfailing cooperation, and his ability to inspire every member of his staff, bringing out the best in everyone and making sure that each contribution was precious and effective.

On behalf of Archibems + partners S.r.l.
Mauro Salvadori, Fausto Usardi and Cinzia Cristini

The Companies that Sponsored the Embassy’s Interior Decor

I.M.A. Project Financing

The company was founded in 1996 and since its inception has focused on expanding Italian exports and cooperating with major Italian and global companies and organizations on innovative projects. It has been operating in Azerbaijan since 2017 and partners with Azerbaijan Railways on technical consulting.

Drillmec S.p.A.

The company is a world leader in the design, manufacture and integration of complete drilling rigs for onshore and offshore applications. The company is based on three principles: security, environmental protection and innovation. The main indicators of Drillmec’s recognition as a reliable partner in the world are the comprehensive development of the company’s engineering capabilities, timely delivery of orders and a high level of customer service.

Leonardo S.p.A

Leonardo, a global high-technology company, is among the world leaders in Aerospace, Defence and Security. Based in Italy, it has a significant industrial presence in four domestic markets (Italy, the United Kingdom, Poland and the USA), where it also operates through subsidiaries and joint ventures. Leonardo competes in the most important international markets by leveraging its areas of technological and product leadership (Helicopters, Aircraft, Aerostructures, Electronics, Cyber Security and Space). Listed on the Milan Stock Exchange (LDO), in 2019 it has recorded revenues of € 13.8 billion with 49,530 employees.

Bibliografia

Aliyev H., *Müstəqilliyimiz əbədidir (avqust, 1997 - oktyabr, 1997)*, Baku, Azərneşr, 2004

Aliyev H., *Müstəqilliyimiz əbədidir (iyun, 1998 - iyul, 1998)*, Baku, Azərneşr, 2005

Carteny A., Pommier D. V. *L'Azerbaijani nei documenti diplomatici italiani (1919–1920)*, Roma, Edizioni Nuova Cultura, 2013

Cruciani S., Forlenza R., Gaspari O., *Storie di sindaci per la storia d'Italia (1889–2000)*, Roma, Donzelli Editore, 2009

Ercolino R., *Essad bey, scrittore Azerbaijaniano a Positano*, Nicola Longobardi Editore, 2013

Frappi C., *Azerbaijani - Crocevia del Caucaso*, Roma, Sandro Teti Editore, 2012

Hope A., "Baku's Old Mill, Industrial Landmark Takes on New Life", *Azerbaijani International* (5.1), Spring 1997, page 61

Kurban Said, *Ali e Nino*, Reggio Emilia, Imprimatur Editore, 2013

Sale I. M., *La Missione Militare Italiana in Transcaucasia*, Roma, Ufficio Storico dello Stato Maggiore dell'Esercito 2007

Fatullayev Sh., S., *Градостроительство и архитектура Азербайджана XIX - начала XX веков*, Leningrado, Stroyinsat, 1986

Omarov V., "Azərbaycan-İtaliya mədəni integrasiyası (XX əsrin ortalarından müasir dövərədək)", *Səs*, 2013, 26 sentyabr, s.16.

Scrinzi L., "L'autografo del centurione", in *Irs Patrimonio*, n. 5, 2012

Serra E., *Nitti e la Russia*, Bari, Edizioni Dedalo, 1975

Suleymanov M.F., *Дни минувшие*, Baku, Azernashr, 1990

Sitografia

Presidenza della Repubblica Italiana:
www.quirinale.it

Ambasciata della Repubblica Italiana in Baku:
www.ambbaku.esteri.it

Ambasciata della Repubblica dell'Azerbaijani in Roma:
www.rome.mfa.gov.az

The Landmark Baku:
www.thelandmarkbaku.az

Quotidiano *La Repubblica*:
www.repubblica.it

Quotidiano *Il Corriere della Sera*:
<http://archivio.corriere.it/Archivio/interface/landing.html>

İtalyan dilində ədəbiyyat

Carteny A., Pommier D. V. L'Azerbaigian nei documenti diplomatici italiani (1919–1920), Roma, Edizioni Nuova Cultura, 2013

Cruciani S., Forlenza R., Gaspari O., Storie di sindaci per la storia d'Italia (1889–2000), Roma, Donzelli Editore, 2009

Ercolino R., Essad bey, scrittore Azerbaigiano a Positano, Nicola Longobardi Editore, 2013

Frappi C., Azerbaigian - Crocevia del Caucaso, Roma, Sandro Teti Editore, 2012

Kurban Said, Ali e Nino, Reggio Emilia, Imprimatur Editore, 2013
Sale I. M., La Missione Militare Italiana in Transcaucasia, Roma, Ufficio Storico dello Stato Maggiore dell'Esercito 2007

Scrinzi L., "L'autografo del centurione", in Irs Patrimonio, n. 5, 2012

Serra E., Nitti e la Russia, Bari, Edizioni Dedalo, 1975

Azərbaycan dilində ədəbiyyat

Əliyev H., Müstəqilliyimiz əbədidir (avqust, 1997 - oktyabr, 1997), Bakı, Azərneşr, 2004

Əliyev H., Müstəqilliyimiz əbədidir (iyun, 1998 - iyul, 1998), Bakı, Azərneşr, 2005

Ömərov V., "Azərbaycan-İtaliya mədəni integrasiyası (XX əsrin ortalarından müasir dövrədək)", Səs, 2013, 26 sentyabr, s.16.

İngilis dilində ədəbiyyat

Hope A., "Baku's Old Mill, Industrial Landmark Takes on New Life", Azerbaijan International (5.1), Spring 1997, page 61

Rus dilində ədəbiyyat

Фатуллаев Ш.С., Градостроительство и архитектура Азербайджана XIX - начала XX веков, Leningrado, Stroyin-sat, 1986

Сулейманов М.Ф., Дни минувшие, Баки, Azərneşr, 1990

İstifadə edilmiş internet səhifələri

İtaliya Respublikasının Prezidentinin rəsmi səhifəsi:
www.quirinale.it

İtaliya Respublikasının Azərbaycan Respublikasındakı Səfirliyi:
www.ambbaku.esteri.it

Azərbaycan Respublikasının İtaliya Respublikasındakı Səfirliyi:
www.rome.mfa.gov.az

"Landmark" iş mərkəzi:
www.thelandmarkbaku.az

"La Repubblica" qəzeti:
www.repubblica.it

"Il Corriere della Sera" qəzeti:
<http://archivio.corriere.it/Archivio/interface/landing.html>

L'Ambasciata d'Italia a Baku

Ideato da
Augusto Massari
Umberto Boeri

Curato da
Umberto Boeri

Testi di
Umberto Boeri
Zuleykha Muradova

Fotografie
Adil Yusifov

Traduzioni
Zuleykha Muradova
Elnur Huseynov

Progetto grafico
Federico Barbon

Carattere tipografico
Studio Pro disegnato da Think Work Observe
www.t-wo.it

Carte
Fedrigoni Arena Smooth White 120, 140 g/m²

Stampa
Grafiche dell'artiere, Bologna - Italia

Il volume è stato stampato in Italia
nel mese di Febbraio 2021

İtaliya Respublikasının Azərbaycan
Respublikasındakı Səfirliyi

İdeya müəllifləri
Augusto Massari
Umberto Boeri

Kurasiya etdi
Umberto Boeri

Mətnləri hazırladı
Umberto Boeri
Züleyxa Muradova

Foto
Adil Yusifov

İtalyan dilindən tərcümə
Züleyxa Muradova
İngilis dilindən tərcümə
Elnur Hüseynov

Qrafik layihə rəhbəri
Federiko Barbon

Qrafik dizayn
“Studio Pro disegnato da Think Work Observe”
www.t-wo.it

Çap vərəqi
Fedrigoni Arena Smooth White 120, 140 g/m²

“Grafiche dell'artiere” nəşriyyat evi, Bolonya - İtaliya

2021-ci ilin fevral ayında İtaliyada
çap olunmuşdur.

#VIVEREALLITALIANA

Il 23 ottobre 2020, l'Ambasciata d'Italia a Baku si è trasferita in nuovi locali sulla via Khagani, la stessa via in cui si trovava, un secolo prima, la missione inviata dal Regno Governo italiano presso l'allora Repubblica Democratica di Azerbaijan. Arricchito dalla prolusione del Presidente della Repubblica Sergio Mattarella, pronunciata in occasione della storica visita di Stato in Azerbaijan del luglio 2018, e da un messaggio del Segretario Generale del Ministero degli Affari Esteri e della Cooperazione Internazionale, Amb. Elisabetta Belloni, il volume ripercorre l'evoluzione della presenza italiana in Azerbaijan e presenta i "luoghi" della diplomazia italiana a Baku – la suggestiva residenza dell'Ambasciatore, nel cuore della Città vecchia, e gli ambienti della nuova Ambasciata, arredati all'insegna del miglior "Made in Italy" contemporaneo.

2020-ci il oktyabrın 23-də İtaliyanın Bakıdakı Səfirliyinin yeni inzibati binası bir əsr bundan öncə İtaliya hökuməti tərəfindən Azərbaycan Xalq Cümhuriyyətinə göndərilmiş missiyanın fəaliyyət göstərdiyi Xaqani küçəsinə köçürüldü. İtaliya Prezidenti Sercio Mattarellanın 2018-ci ilin iyul ayında Azərbaycana tarixi rəsmi səfəri zamanı səsləndirdiyi mühazirə və İtaliya Xarici İşlər və Beynəlxalq Əməkdaşlıq Nazirliyinin Baş Katibi, Elisabetta Belloni tərəfindən yazılan ön söz ilə zənginləşən kitabda İtaliyanın Azərbaycanla əlaqələrinin inkişafından bəhs edilir və İtaliya diplomatik nümayəndəliyinin Bakıdakı "məkanları" - İçərişəhərin mərkəzində səfirin iqamətgahının yerləşdiyi möhtəşəm bina və Səfirliyin "Made in Italy" brendinə məxsus interyer ilə döşənmiş yeni inzibati binası təqdim olunur.